

BİLGİE

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
International Journal of Social Research

Yıl
Year 2017

Cilt
Volume 1

Sayı
Number 1

ISSN:

Kutbilge Akademisyenler Derneği
ISPARTA

KUTBİLGE AKADEMİSYENLER DERNEĞİ
BİLGE ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
BILGE INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Cilt: 1, Sayı: 1, Bahar 2017

Volume: 1, Issue: 1, Spring 2017

Sahibi / Owner

Kutbilge Akademisyenler Derneği Adına
Dr. Hamza KANDEMİR

Editör / Editor

Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Dr. Hamza KANDEMİR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Nazmi AVCI	Doç. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR
Doç. Dr. Mustafa LAMBA	Doç. Dr. Said TAŞ
Doç. Dr. Hasan Hüseyin ÖZKAN	Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Doç. Dr. Kadir PEPE	Yrd. Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN
Yrd. Doç. Dr. Esmem ÖZDAŞLI	Yrd. Doç. Dr. Himmet BÜKE
Yrd. Doç. Dr. Tayfun YILMAZ	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ozan CİNEL
Yrd. Doç. Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN	Yrd. Doç. Dr. Musa TÜRKOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Mürşit IŞIK	Yrd. Doç. Dr. Serkan DİRLİK
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan AYTAR	Yrd. Doç. Dr. Ahmet ŞAHİN
Dr. Canan GÖNÜLLÜ TAŞKESEN	Dr. Yusuf ESMER

Yazışma Adresi / Corresponding Address

Çelebiler Mah. Tuhafiyeciler Sitesi No: 11/178 Merkez/ISPARTA
<http://dergipark.gov.tr/busad>
busad@gmail.com

Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Türkçe ve İngilizce dillerinde iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, siyaset bilimi, finans, maliye ve diğer ilgili sosyal bilimler alanlarında makaleler yayınlar. Dergide yayınlanan makalelerin dil, bilim, yasal ve etik sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

DergiPark

üyesi hakemli bir dergidir.

Değerli okurlar ve yazarlar,

Dergimizin ilk sayısını yayın hayatına sunmaktan mutluluk duyuyorum...

Öncelikle şunu belirtmeliyim ki, heyecan içerisinde yayınladığımız bu sayı, ekibimizin ilk dergi tecrübesidir. Diğer yandan da çalışma arkadaşlarımızın zamanla edinmiş olduğu tecrübelerin bir çıktısıdır. Derginin her aşamasında desteklerini esirgemeyen, Kutbilge Akademisyenler Derneği Yönetim Kuruluna ve diğer akademisyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletiyorum.

Bu derginin çıkış noktasını, ülke ve dünya literatürüne faydalı çalışmalar yapmayı hedef almış akademisyenler arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek ve farklı disiplinlerden araştırmaların yayınlanarak okurlara ulaşmasını kolaylaştırmak fikri oluşturmuştur. İlk etapta yılda iki kez yayınlamayı düşündüğümüz bu dergiyi ileride çok daha iyi noktalara sizlerle beraber getireceğimizden şüphe duymamakla beraber sizlerin de elinden geldiğince katkı yapacağını ümit etmekteyim.

Siz değerli bilim insanları ile sonraki sayımızda görüşmek temennisi ile sevgiyle kalmanızı dilerim.

Saygılarımla...

Dear readers and authors,

I am happy to present the first issue of our journal to the broadcast life...

I should say that it is our team's first journal experience which the issue we published in excitement. On the other hand, it is an output of experiences that our colleagues have acquired over time. I extend my thanks to the Board of Directors of the Kutbilge Association of Academicians and other academicians who have supported in every step of the journal.

We published the first issue in acknowledgment of experience and devoted effort of our colleagues. As to starting point, we have aimed both to strengthen communication among academicians and to make it easier for readers to reach various studies through different disciplines. I believe that we will uplift this journal which to be publish two issues a year with you in the future and I hope that you will contribute to our journal as much as you can.

Dear scientists, I hope to see you in the next issue. Yours sincerely...

Editör / Editor

Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Anatanrıça İkonografisi Ve Anaerkillik <i>The Mother Goddess Iconography and Matriarchy</i> Muhammet Fatih DEMİRDAĞ	6
Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İç Göç ve Çalışma Hayatı <i>Internal Migration And Working Life in Turkey During The Globalization Process</i> Mustafa Özcan TAŞKESEN	20
Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik <i>The Overview of Entrepreneurship From Interdisciplinary Perspective: Entrepreneurship from the Eyes of Psychology, Sociology and Economics</i> Esra SİNCER	36
Y Kuşağının Teknoloji ile İlişkisi: Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma <i>Y Generation's Relationship with Technology: a Research on Preliminary Undergraduate Students</i> Sümeyye KALAYCI ve Elif KÖKÇEL	78
İnovasyon, Eğitim ve Küresel İnovasyon Endeksi <i>Innovation, Education And Global Innovation Index</i> Said TAŞ	99

YAYIN İLKELERİ

- Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne gönderilecek makalelerde imlâ ve noktalama kurallarına riayet edilmesi, en çok önem verilen husustur.
- Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne gönderilecek makalelerin atıf yapma ve kaynak gösterme düzeni, APA 6. sürüm uyarınca yapılmalıdır. Bu hususta daha detaylı bilgi için <http://dergipark.gov.tr/busad> adresindeki 'Yazım Kuralları' sekmesini kontrol edebilirsiniz.
- Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ve hâlihazırda yayınlanmak üzere sunulmamış olmalıdır.
- Dergide Türkçe ve İngilizce dillerinden herhangi biri ile yazılmış yazılar yayınlanır. Dergide yayımlanan çalışmaların bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.
- Dergimizde sadece akademisyenlerden gelen çalışmalar değil, araştırmacı ve uygulamacılardan gelecek çalışmalarda değerlendirmeye alınacaktır.
- Dergimize gönderilen makaleler şekil ve içerik yönünden ön incelemesi yapıldıktan ve intihal programında taratıldıktan sonra en az iki hakeme gönderilmektedir. Hakemlerden olumlu görüş alınan yazılar yayım sürecine alınır. Hakemlerden bir olumlu ve bir olumsuz rapor alınması halinde çalışma Editör tarafından uygun görüldüğü takdirde üçüncü bir hakeme gönderilir.
- Değerlendirme süreci tamamlanan makaleler gönderiliş tarihi itibarıyla sıralanır ve derginin ilgili sayısında yayımlanır. Yayına kabul edilen makaleler için yazar(lar)a DergiPark aracılığıyla yayına kabul e-postası gönderilir.
- Aynı yazar(lar)ın bir sayıda iki makalesi birden yayımlanmaz.
- Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde özgün araştırmaların dışında zaman zaman çeviriler de yayımlanmaktadır. Yapılan çevirinin nerede yayınlandığını gösterir kopyası, yazar(lar)ın ve ilk yayının yapıldığı derginin onayı ile birlikte yazının eki olarak dergiye gönderilmelidir.
- Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)a sistem üzerinden bildirilmektedir. Yazar(lar), hakemler tarafından istenilen bütün değişiklikleri yapmakla yükümlüdür. İstenilen değişiklikler yapılmadan çalışmalar yayınlanmaz.
- Dergide yayımlanan çalışmalar için yazar(lar)a telif ödemesi yapılmamaktadır. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin telif hakkı, makalenin DergiPark üzerinden gönderilmesiyle Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne devredilmiş sayılır.
- Yayına kabul edilen veya yayımlanan makaleler, Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nin yazılı izni olmaksızın herhangi bir şekilde çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Ancak, kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.
- Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.
- Araştırma konusu makale ve yazı herhangi bir kurum tarafından destek görmüş veya tezdin üretilmiş ise bu durum, yazar bilgilerinin yer aldığı makale dosyasının ilk sayfasında belirtilmelidir.

ANA TANRIÇA İKONOĞRAFİSİ VE ANAERKİLLİK*

THE MOTHER GODESS ICONOGRAPHY AND MATRIARCHY

Muhammet Fatih DEMİRDAĞ

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD

ÖZET

Eskiçağlarda kadınların üretkenliği sebebiyle bereketi ve tabiatı sembolize ettiği düşünülmektedir. Zira kimi bilim adamlarına göre bazı medeniyetler Anaerkil sistem içerisinde yaşamışlardır. Bu sistemde kadın aktif, erkek pasif bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada ana tanrıça kültürü ve anaerkil yapı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ana Tanrıça, Anaerkil, Kybele, İkonografi.

ABSTRACT

In old ages, women symbolized fertility and nature due to their productivity. Besides, according to some scientists, some civilizations lived in matriarchal system. In this system, women were active and men were passive. In this study the main goddess cult and matriarchal system were examined.

Keywords: Mothergoddess, Matriarchal, Cybele, Iconography.

GİRİŞ

Prehistorik dönemden itibaren gerek homojen gerekse heterojen toplumlarda kadın imajı çeşitli suretlerde karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman dini ve mitolojik, kimi zamansa bereket ve anaçlık sembolü olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca geleneksel toplumlarda kadının daha çok ev işleriyle ve toplayıcılıkla meşgul olduğu bilinmektedir. Kadının üretici ve derleyici olması, buna ilaveten erkekte olmayan doğurma yeteneği kadının ilkçağlarda öneminin artmasına ve onun ayrıcalıklı bir konuma yükselmesine neden olmuştur. Bunun en bariz örneklerini ise arkeolojik buluntularda ele geçen Ana tanrıça kültürüne ait eserler teşkil etmektedir.

---

* Bu çalışma yazarın, “İslam Öncesi Toplumlarında Örtünme” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1. ANA TANRIÇA KÜLTÜ

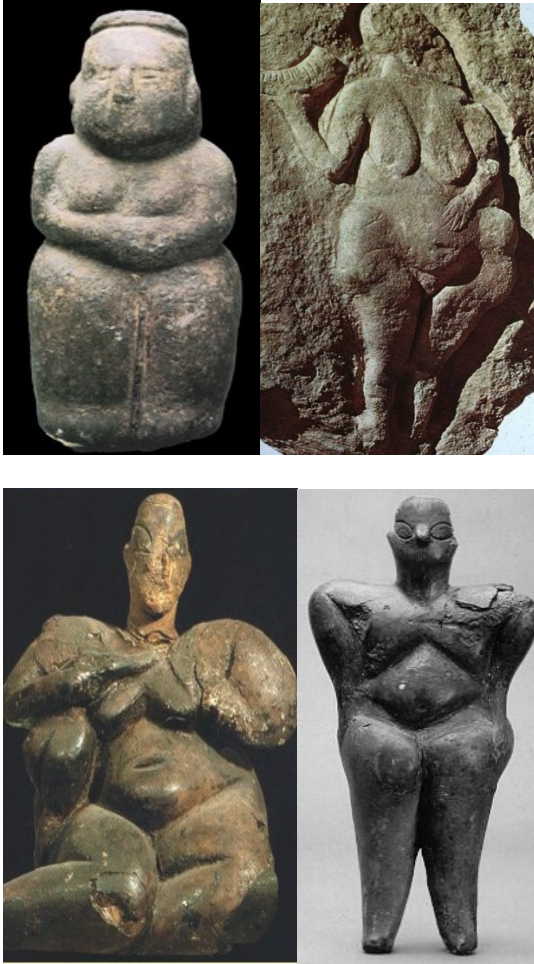
Ana tanrıça Anadolu'da bereketin ve doğurganlığın sembolü olarak görülürdü. Aynı zamanda kentleri ve tarım ürünlerini koruyan bir tanrıça olarak kabul edilmiş, tarihte Akdeniz çevresi, Asya ve kuzey ülkelerinde birçok uygarlıkta çeşitli isimlerle anılmıştır. Bu bağlamda arkaik dönemde kadın iki türlü konuma sahip olmuştur. Birincisi, *Anaerkil* aile tipi örneğindeki gibi doğurganlığı ve verimliliği sebebiyle hayatın ve bereketin sembolü olarak zihinlerde tasavvur etmiş ve kutsanmıştır. Nitekim *İstar*, *Afrodit*, *Kibele* ve *Artemis* gibi isimlerle anılmış, aynı zamanda mitolojik tanrıça örneklerindeki gibi tapınma kültürüne dönüşmüştür. İkincisi ise *ataerkil* aile tipinin hâkim olduğu bazı toplumlarda görüldüğü gibi erkek bireyin öne çıkmasıyla arka plana itilmiş ve kadınlık onuru çiğnenmiştir (Çağıl, 2014: 2).

Ana Tanrıça kültürünün insanın psikolojik ve toplumsal gelişiminin ilk evrelerine yerleştirme konusundaki eylemlerinin ortak özelliği olduğu ifade edilmektedir. Keza zamanla ana tanrıçaya duyulan inanç (kült) kendi zamanı içinde evrensel bir değere ulaşmıştır (Roller, 2004: 37). Ana Tanrıça'nın öncelikle bereketi, akabinde yaratıcılığı, cinselliği ve doğumu, son olarak çocuk büyütme ve gelişme döngüsünü temsil eden *analık* simgesi olarak ikonografileştirildiği bilinmektedir. Zira insanların çok eski dönemlerden itibaren gökyüzüne ve gökyüzündeki olayların kendi hayatlarına etkisi üzerinde meraklı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda arkaik insanlar dış dünyayı gözlemiş ve belirli çıkarımlarda bulunmuştur. *Neden dışıl bir kültürel figürün seçildiği* de bu çıkarımların sonucudur. Keza tarımın keşfinin tüm bu olayların başlangıcı için büyük bir inkılâp, başka bir ifadeyle devrim olduğu düşünülmektedir. İnsanlar toprağa ektiği ürünlerin kendisine yararlı bir besin olarak döndüğünü görmüş daha sonra döngüsel bir şekilde toprağın aynı zamanda da verimsiz olabileceğine tanık olmuştur. Sürekli devam eden bu devrimi insanoğlu doğanın bir süreci olarak görmemiş, var olan bu sürecin devam etmesi için bir şeyler yapma faaliyetine girişmiştir ve başlangıç olarak bereket kültürünü oluşturmuştur. Ayrıca mevsimsel olan bu döngüler insan hayatıyla özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Daha sonra doğanın bereketli, yaratıcı süreci kadının doğurganlığıyla insanlar için şifa verici, anaçlığıyla bütünleştirilmiştir. Nihayetinde ise ana tanrıça figürü ve kültürü oluşturulmuştur. Çünkü tanrıça Frigler başta olmak üzere diğer Anadolu uygarlıkları içinde de doğanın bizzat kendisiydi (Uçankuş, 2000: 569).

Tanrıçanın ilk ortaya çıkış yeri olarak Orta Anadolu'daki "Phrygia" kabul edilmektedir.¹ Tanrıçaya tapınma kültürüne dair ilk bulgularsa M.Ö. birinci binin erken dönemlerine kadar iner ve kesintisiz bir şekilde M.S.5. yüzyıla kadar varlığını devam ettirir (Roller, 2004: 22). Tanrıçanın ismine ilk olarak M.Ö.7. yüzyıla ait Frig yazıtlarında ve Frig dilinde "Ana" anlamına gelen "Matar" veya "dağın" anlamına gelen "Kubileya" sıfatı ile birlikte "Dağın Anası" olarak rastlanmaktadır (Roller, 2004: 22).

Anadolu'da Ana Tanrıça dişil ilkeyi ve özellikle analığı kendinde boyut kazandırması sebebiyle dişil ilkenin niteliklerinin taşıyıcı sembolü olarak değerlendirilirdi. Kalkolitik ve Neolitik çağlarda, bilhassa da Hititler ve Frigler döneminde kadının hem işlevsel hem de sanatsal ürünlerde doğurganlığı göz önünde bulundurularak "Ana Tanrıça" olarak sembolize edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda tanrıça kültürünün tarihsel bulguları arkeolojik çalışmalar neticesinde dünyanın pek çok yerindeki kazılarda ortaya çıkarılan ve "Venüs" olarak atfedilen farklı şekillerdeki kadın figürlerine dayanır (Şekil 1).

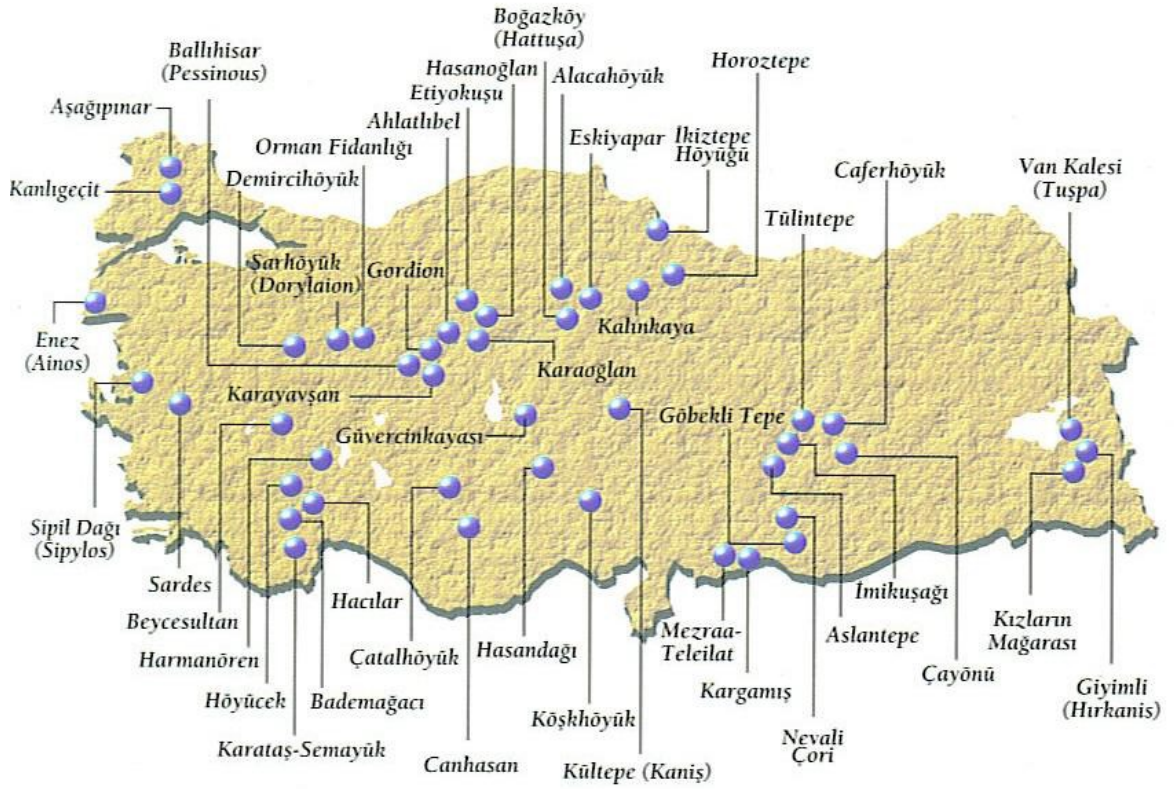
¹ Çünkü tanrıçaya "Ana" olarak seslenen ilk toplumun Frigyalılar olduğu bilinmektedir.

Şekil 1. Çeşitli Venüs, Ana Tanrıça Heykelleri (Şahan, 1998: 121).

Figürlerin genel olarak abartılı kalça ve göğüslere sahip (iri betimlenmesi) veya yırtıcı hayvanlarının yanında bulunduğu bir tahtta otururken (leopar), bazen de çocuk doğuran ya da emziren çeşitli yaşlardaki kadınlar olarak biçimlendiği görülmektedir. Figürlerin şişman olarak betimlenmesi, başka bir ifadeyle üreme ve besleme organlarının abartılı biçimi büyük ihtimalle kadının doğurma ve besleme gücüne dikkat çekmek için işlenmiştir. Ayrıca Kalkolitik ve Bronz Çağlarda Ana Tanrıça heykelcikleri ve giderek çoğalan erkek heykelciklerinin işlenmeye devam ettiği bilinmektedir (Çetin, 2006: 192).

Grek ve Roma'da Ana Tanrıçaya kimi zaman şiirlerde veya övgülerde kimi zaman ise kültürel anıtlarda rastlanmasına rağmen onun gerçek yurdunun Anadolu olduğu ifade edilir. Keza tanrıçanın hem ismi hem de tasvirleri ilk olarak Anadolu'nun merkezinde yer alan Frigya'da karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2). Kültepe tabletlerinde adının Kubaba, Lidya'da Kybebe ve Frigya'da Kibele olarak geçtiği bilinir. Hitit (Hatti) kaynaklarındaysa kendisine "Hepat" denilir. Halikarnas Balıkcısı Sümer mitolojisinde Tanrı anası olan "Ki"nin Mezopotamya'dan Anadolu'ya gelip Kibele adını aldığını ifade eder. Zira Anadolu'nun en eski yerli halkı olarak bilinen Hattilerin baş tanrısının bir tanrıça olduğu düşünülmektedir (Şekil 3).

Anadolu'da görülen Ana Tanrıça kültürünün son zinciri ise Efes'te Artemis'tir. Bu bağlamda Artemis'e yönelik bağlılığın yıllar sonra Hıristiyanlık inancının doğmasıyla inancın belki de en önemli figürü Tanrısal varlığının annesi olan Meryem Ana'ya duyulan bağlılığa döndüğü öne sürülür (Şekil 4).

Şekil 2. Anadolu'da Ana Tanrıça ile ilgili buluntuların yoğun olduğu yerleşim Merkezleri (Belli, 2001: 3).

Şekil 3. Leoparlı Tahtında Oturan Ana Tanrıça (Belli, 2001: 5).

Şekil 4. Efes Artemis Tanrıça(Belli, 2001: 41).

Bazı araştırmacılara göre Ana Tanrıça kültü kimi zaman Yahve'nin eşi olarak "Astarte", kimi zaman "Shekhinah", kimi zaman da "Hikmet" (sofia) gibi farklı tecessümlerde canlılığını korumuştur. Halikarnas Balıkçısı bu hususla ilgili olarak İslamiyetin merkezî ibadethanesi denilebilecek Kâbe'nin adının Hübel'den, Kible'nin de Kibele'den geldiğini ifade etmiştir (Halikarnas Balıkçısı, 1995: 111).

Kibele kültürünün Romalı resmî makamların karşı çıkışlarına rağmen imparatorluk sonuna kadar yaşadığı ve bu dönemde tanrıçanın koruyuculuğuna büyük saygı duyulduğu görülmektedir. Kibele mitolojik olarak dini yapı, ayin ve pek çok sanat eserinde etkin bir kültürdür. Mitolojik olarak aşağıda ifade edildiği üzere betimlenmiştir;

"Bir zamanlar gökler, denizler ve kayalar birbirlerinden ayırt edilemeyecek haldeymişler. Fakat birdenbire ortada bir musiki ötmüş, gökler ve denizler gene bir kâinat teşkil etmekle beraber birbirinden ayrılmışlar. O esrarengiz musiki, *Ürinom*'un (yani Kibele'nin) doğduğunu ilân ediyormuş. Onun sembolü de ay imiş. Bütün kâinatın yüce tanrıçası ıssız dünyada, boş sular, çıplak topraklar ve gökte dönen yıldızlar arasında yapayalnız kalmış. Avuçlarını sürüşürmüş ve avuçlarının arasından büyük yılan *Ofiyon* kayıp çıkmış. *Kibele*, merak dolayısıyla onunla aşıkdaşlık etmiş.

Bu sevgi ve kavuşmanın yuvarlanmış sarsıntılarıyla, topraklar devrilip dağlar olmuş, sular fişkırpıp nehirler akmış, göller toplanmış, birçok sürünücü mahlûklar peyda olmuş. Ettiğine utanan ve pişman olan *Kibele*, yılanı öldürüp gölgesini - yani ruhunu - yeraltına göndermiş. *Kibele*, kendi nefesine karşı da âdil davranarak, *Hekat* adıyla kendi bir kısmını da yeraltına göndermiş. Ölü yılanın ortalığa savrulan dişlerinden çoban ve sığırtmaç gibi insanlar peyda olmuş. Bunlar toprağı sürmesini biliyorlarmış. Ceviz, incir ve üzüm gibi ağaç yemişleri ile geçiniyorlarmış. Madenleri tanımıyorlarmış. İşte bu, taş devriymiş. *Kibele* gökte, denizde ve karada yaşamaya devam etmiş. Karada adı *Rhea* olmuş. Soluğu taze çalı ve çiçek kokuyormuş. Gözleri elâ (*glaukopis*) imiş. *Rhea* olarak Girit'i ziyaret etmiş. Yalnızlığı dolayısıyla güneş ve buhardan, sevgili olarak, *Kronos'u* yaratmış. Analık duygusunu ve özleyişini doyumak üzere, her yıl *İda* dağının Dikte mağarasında, bir güneş oğlu doğururmuş. *Kronos*, çocukları kışkandığı için, onları öldürüyormuş. *Kibele*, bu işe öfkelenmiş, *Kronos'un* sol elini istemiş, beş parmağını keserek onlardan *Daktiller* yani beş parmak tanrısı yaratmış. *Kibele*, altıncı olarak doğurduğu tanrıya *Zagreus* adını vermiş” (Halikarnas Balıkçısı, 1995: 114-115).

Bahsedildiği üzere Ana tanrıça kültü her dönemde farklı bir tipolojide sunulmaktadır. Bu değişiklik dini inançların hegemonyası ve tarihi gelişmeler sonucu gerçekleşmiştir. Kadının statüsünde değişme görüldüğü gibi bu değişme sanata da aks etmiştir. Ayrıca ritüel amaçlı depolama işleminde kullanılan kültürel pek çok çanak çömlek eserlerde de ana tanrıça kültüne rastlarız (Dönmez, 2001: 707-716). Sonuç olarak en eski çağlardan itibaren gerek Anadolu'da gerekse diğer coğrafyalarda rastlanan sanattaki Ana Tanrıça kültü Anaerkil kültürün hâkim olduğu dönemlere de örnek teşkil edebilir.

2. ANAERKİLLİK

İnsanlık tarihinin ne zaman ve nerede başladığı bilim adamlarının daima ilgisini çekmiştir. Bu uğurda yapılan çalışmalar birçok karanlık noktaya ışık tutmuştur. Yeryüzünde insanların varlığı yalnızca 4 milyar yıllık bir geçmişe sahiptir. Biyoloji açısından insanlık tarihi ise biraz daha yeni bir süreç içerir (Bates, 2009: 4). Toplumun canlı olarak tarihsel gelişimi içerisinde, kadının baskın olduğu ve soyun anadan devam ettiği toplumsal yönetim tipolojisi anaerkil olarak geçer. Bütün insan ırklarının farklı zamanlarda bir anaerkil sürecinden geçip geçmediği bilinmemektedir. Kesin olan bugün yaşayan bütün toplumlar, medeniyetin bir anaerkil kuşağı içerisinde yaşamaktadır düşüncesidir. Arkeolojik ve

antropolojik çalışmalar yapan araştırmacılara göre erken tarımsal icatların ve gelişmelerin hepsinin kadına atfedilebilir olduğu izah ediliyor.

Latince anlamı ve günümüz batı dünyasındaki anlamı “Matriarka” olarak ifade edilmiş ve dilimize “Anaerkil” olarak Fransızcadan geçmiş olan terimin kabataslak anlamını ifade edecek olursak kadının aktif ve yönetici olduğu bir gruplaşma (toplumsallaşma) düzenidir diyebiliriz. Egemenliğin ve hegemonyanın kadınlara ait olduğu, soyun kadınlar tarafından belirlendiği, kadınların erkeklere nazaran elit ve saygın ya da erkeklerden daha mertebeli oldukları, kısacası zemini *kadının üstünlüğü fikrine dayanan* bir sistemdir. Ülken’in deyişiyle neslin ana tarafına göre düzenlendiği aile, klan, sob (sıb) veya nesep teşkilâtıdır (Ülken, 1959: 18).

Anaerkil konuda düzenli ve anlamlı ortak bir sonuca ulaşılmamışsa da günümüz sosyal çalışmacılarının büyük ve önemli bir kesiminin birçok aşamada hemfikir olduğu ve ataerkil düzenden önce dünya üzerindeki (primitif) toplumların önemli bir kısmında anaerkil sistemin egemen olduğu düşünülmektedir. Anaerkil sistem olmayanların ise cinsiyet özneli herhangi bir belirtisi olmayan hayat biçimlerini benimsedikleri kabul edilmektedir. Zira bu ilk medeniyetlerin anaerkil sisteme sahip olduğunun kabul edilmesinin aksine hiçbir arkeolog veya antropolog bu tür toplumların var olduğuna dair net kalıntıya ulaşamamıştır. Örneğin Sherry Ortner anaerkil olmaktan ziyade tam anlamıyla eşitlikçi bir kültür arayışının sonuçsuz kaldığını ifade etmiştir (Ortner, 1996: 24).

Halikarnas Balıkcısı ise bu hususla ilgili şöyle ifade etmektedir;

“İnsanların ilk kurdukları topluluk, kadınların egemen oldukları matriyarkal bir toplumdur. Başlangıçta, Anadolu’da matriyarkal bir toplum hüküm sürüyordu. Bu hal yalnız Anadolu’ya ait bir özellik değildi. Çin’de de, Hindistan’da da ilk toplumlar matriyarkal idiler. Bunun nedeni kesin olarak bilinmemektedir. Belki de çocuk doğumunda, erkeğin etkisi doğumdan dokuz ay önce olduğu için, doğumda erkeğin rolü pek uzağa düşüyor, bu nedenle ilk bakışta belli olmuyordu. Herhalde, herkesin gördüğü bir gerçek varsa, o da insanların dişiler tarafından doğruldukları idi. Bu ilk toplumlarda Tanrıların ya sevgilisi ya da oğulları idiler ve bu Tanrılar, muhakkak, ikinci derecede sayılırdı” (Halikarnas Balıkcısı, 1995: 111-112).

Aynı şekilde Boscawen (Stone, 2000: 73) insanların geçmişte anaerkil soy yasasına sahip olduğunu savunur. Bu savunmasını Babil kadınlarının yaşamlarından aktardığı

örneklerle temellendirir. Bu örneklerde kadınlar, kendi mallarının sahibi olup istedikleri gibi onları yönetebiliyorlardı. Babil uygarlığında kadın çok yüksek bir konuma sahipti; öyle ki ana *evin tanrıçası* anlamına gelen bir kavramla simgelenirdi. Ayrıca anaya karşı işlenen bütün suçların cezası topluluktan sürülmektir. Bascowen bu olgunun insanların bir zamanlar anaerkil soya sahip olduğunun önemli bir kanıtı olduğunu ileri sürmektedir (Stone, 2000: 73).

Tarih boyunca insanın toplumsal gelişimi gözlemlendiğinde bir bakıma belki de en etkileyici gerçek toplumların da aynı insanın kendi biyolojik varlığında olduğu gibi cinsiyetleri olduğu hakikatidir. Zira prehistorik evrelerden itibaren insanın on binlerce yıl anaerkil toplumsal düzen içinde eşitlikçi bir toplum yapısında yaşadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte insan, yaklaşık olarak son beş bin yıldır ataerkil iktidar sahiplerince insanın insanı köleleştirdiği toplumsal ilişki biçimleri içinde yaşamaktadır. Anaerkil toplumsal düzenin yüksek değerleri olan “kadınlık” ve onun verimliliği ile ilişkili olan “doğa” da ataerkil sisteme geçişte önce inanç alanı ile toplumsal belleğin, sonra da yasalar yoluyla doğrudan iktidarın hedefi haline gelmiştir.

Primitif toplumlarda görülen anaerkil sistemde ailenin sorumluluğu birinci derecede kadının üzerindedir. Kadınların kanonik işbölümü nedeniyle toplayıcılık yaptığı, erkeklerinse avcılık işleriyle uğraştığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda bir iş bölümünün söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Keza doğurgan olan ve çocuklara doğal yapısı gereği daha yakın bulunmak zorunda olan kadının (anne) ailenin yaşamını sürdürmesinde daha önemli olduğu düşünülmekte idi. Aynı zamanda ailenin beslenme, barınma, soğuktan, sıcaktan korunma görevi de kadının sorumluluğu altındaydı. Klanlarda görülen bu aile biçiminde akrabalık bağı kandaşlığa (asabiyete) değil totemdaşlığa dayalıydı. Erkek ve kadın aynı klanda yaşamadıklarından ve çocuklar annenin klanında yaşadığından yalnızca ana akrabalığı görülürdü. Ayrıca kadın tüm toplumsal gruplarda egemendi. Bir başka ifadeyle erkeği yönlendiren, hatta ona yapması gereken işleri buyuranın da kadın olduğu bilinmektedir. Hatta bu döneme ait bazı araştırmalara göre şayet erkek kendisine verilen işi yerine getirmese kadın tarafından cezalandırılırdı. Bazen de aileden kovulup son derece güçsüz bir durumla baş başa kalabilirdi (Bebel, 1980: 40).

Erkeğin görevi sadece dışarıda kendi icatları olan doğal silahlarla vahşi doğada boğuşup çeşitli yabani hayvanların peşinde koşmak ve avlamaktı. Kadınsa toplayıcı olup kaldığı barınağı (mağarayı) düzenler ve barınağın sıcaklığını sürdürürdü. Ayrıca o dönemde annelik görevi erkek tarafından yapılamadığı için dini ve sembolik bir anlam kazanmıştır. İşte bu açıklama ile erken tarımsal toplumlarda kadın üretime hâkim olmuş ve bu nedenle

medeniyetimizin en erken başlangıcı anaerkil olmuş olmalıdır. Diğer bir deyişle bizim modern medeniyetimizin altında anaerkil kalıntıların yattığı söylenebilir (Ergener, 1983: 13).

Gordon Marshall'a göre anaerkillik teriminin iki kullanımı olduğu bilinmektedir. Birincisi annelerin aile reisi olduğu bir toplumsal örgütlenme tipi ve soyun annelere göre belirlendiği yaygın kullanımla özdeşdir. Anaerkilliğin ortaya çıkışı toplumsal yapı temelinden ziyade özel durumlarla ilgilidir. Anaerkilliğin daha spekülâtif olan ve evrimci kuramlara dayanan ikinci kullanımı, annelerin başlıca güç konumlarını ellerinde tuttıkları bir topluma göndermede bulunurdu. Bu kuram özellikle on dokuzuncu yüzyılda popülerlik kazanmıştı. Örneğin Friedrich Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" (1884) isimli kitabının çok önemli bir bileşenydi. Engels bu kitapta mülkiyet haklarının bulunmadığı ilk avcı-yiyecek toplayıcı toplumların yeniden üretici güçlerinden dolayı kadınlar tarafından yönetilmiş olabileceğini iddia etmiştir. Ancak yerleşik tarıma ve çobanlığa geçişle birlikte toprağın ve malların özel mülkiyet haline gelmesinden sonra zenginliğin soy yoluyla aktarılması için evlâtların meşruiyetini sağlamak erkeklerin gözünde önem kazanmaya başlayacaktır. Böylelikle erkeklerin kadınların yeniden üretici gücünü kontrol etmeye başladıkları ataerkillik sistemi yükselmiş ve kadınlar anaerkillikte sahip oldukları siyasal güçlerini yitirmişlerdir. Ayrıca bu tür bir spekülasyonun feminist kuram açısından çekiciliğine rağmen anaerkilliğin bu ikinci anlamda tarihte herhangi bir zamanda ya da bir toplumda var olduğunu gösteren arkeolojik veya antropolojik bir kanıt yoktur (Marshall, 2003: 22).

Yerel küme anasoyunu ifade edecek olursak, kadınlarının kocaları ve çocukları ana evinde, ana toprağında ve ana otoritesinde kümelenmelerini ifade ederken anasoyu erkekleri ise onların karıları ve çocuklarıyla birlikte yine ana evinde kümelenmeleridir. Birinci durumda yerel kadınlar kümesi kendi anayanlarından bir erkeğin danışmanlığına ve önderliğine ihtiyaç duyabilirler. Fakat aynı sav babayanlı soy küme için geçerli değildir. Zira erkeklerden oluşan bir yerel kümede bir kadının danışmanlığına ve önderliğine her zaman ihtiyaç duyulmayabilir (Balaman, 2002: 5).

Anaerkil düzen kavramından bahseden J. Jacob Bachofen aile ve devlet idaresinde annenin ya da ana soyundan gelen en yaşlı kadının hâkim olduğunu ifade eder. Ayrıca çocuğun anneye ve annenin ailesine göre onların soyuna ait olduğu kabul edilir. Aynı zamanda mirastan istifade etme, toplumun siyasal bakımdan temsili ve yönetimi ailenin en yaşlı (olgun) kadınına aittir (Bachofen, 1997: 36).

Antropologlar ve feministler kadınlar için daha spesifik sınıflandırmalar yapmak için çaba sarf ediyorlar ki anaerkillik de bu tanımlamalardan birisi olarak ifade edilmektedir.

Bilinen en anaerkil toplum olarak Amazonlar² efsane haline getirilmiştir.

Ayrıca Anaerkilliğin varlığıyla alakalı olarak bugün dünyanın bazı bölgelerinde anaerkil düzenin var olduğuna dair kanıtlarda bulunmaktadır:

Eski Dünyanın gıda üretim beşiği Güney Asya'da pek çok anaerkil toplumun varlığından bahsedilmektedir. Özellikle Hindistan, Sri Lanka, Endonezya, Samatra, Tibet ve Güney Çin'de anaerkil düzenle yaşayan insan topluluklarının hayatlarını devam ettirdiği ifade edilmektedir (Haviland, 2002: 316). Bir başka örnekte ise Yunanlı bilim adamı Teofrast'ın deyiimiyle "Etrüsklerde akrabalık, anne tarafından yürütülmekte imiş" (Gültepe, 2008: 89). Günümüze kadar gelen örneklerin ise Filipin'deki Teduray, Çin'deki Mosuo veya İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi alanlarda olduğu ifade edilmektedir (Abendroth, 2006: 152). Ayrıca bazı Çinli antropologlar Yunnan ve Seşuan bölgelerinin Tibet'e yakın sınırlarında yaşayan Mosuo kabilesinin anaerkil sistemin muasır bir örneği olduğunu belirtmektedir. Buna ilaveten Endonezya Bati Sumatra'da bilim adamları arasında ilgi ve tartışmaya açık olan Minangkabau, dünyada ikinci büyük Anasoylu toplum aynı zamanda Müslüman olarak ihtiva edilir (Pauka, 1999: 5). Bunların yanı sıra bir de Yeni Gine'nin batısındaki Güney Begonvil adasında yaşayan Nagovisilerin ana soyundan geldiği bahsedilir. Bu araştırmalardaki ifadelere göre Ana klan evi kadınların haklarını koruyordu (Mariam, 2011: 7).

SONUÇ

Ana Tanrıça kültürü Anadolu'nun birçok bölgesinde kabul görmüş bir kült sistemidir. Yapılan kazılar neticesinde Ana Tanrıça ait pek çok heykelcik ve figür gibi malzemelerin bulunduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Ana Tanrıça kültü, kadın algısına arkaik dönemlerde inançsal ve ulvi bir bakış açısı getirmiştir. Ayrıca tarihsel süreçte toplumsal cinsiyet ayrımının mülkiyet ilişkileri bağlamında değişip dönüştüğünü ifade edebiliriz. Anaerkil kültüre göre kadının toplumsal konumunun, hiyerarşik olarak erkeğin önünde olduğu bilinmektedir. Ayrıca

² Aiskhylos onlar için, "savaşçı Amazonlar erkek düşmanları" der. Kafkas dağlarına yakın bir ülkede yaşadıklarına inanılan Amazonların hepsi kadındı (Hamilton, 1994:220-221). Amazonların sadece bir efsane mi? yoksa gerçekten yaşamış bir kadın toplumu mu? Bu konu hakkında fikir birliği yoktur. Bazılarına göre gerçek bazılarına göre ise sadece bir mitostur. Ayrıca Amazonlar konusu son derece cazip bir konu olmuştur. Bütün Batılı araştırmacılar Amazonların ülkesini, Anadolu'dan başka bir yerde göstermeye gayret etmektedirler. Bundan dolayı bu tür araştırmacılar Amazon ülkesinin Kafkas dağları etekleri, Trakya, Güney İskitya veya Tuna ağzı olduğu yolunda söylemler içine girerek, bunu kanıtlamaya çalışırlar. Birçok tanınmış Antik Çağ yazarı Amazonların, Anadolu'da yaşamış olduğu konusunda fikir birliği etmiş durumdadır. Strabon "Coğrafya" adlı eserinde, Amazonların yaşadıkları Anadolu toprağının bitki örtüsü de dahil olmak üzere bilgi vermektedir. Tarihçi Pindaros da "Amazonların mızrakları ile uzaklara erişen bir Syria ordusuna komuta ettiğini" anlatırken Amazon ülkesini Themiskyra'da olduğunu kesin bir şekilde belirtmiştir. Themiskyra denilen yerin günümüzdeki adı Terme'dir. Amazonlar "yoktur" diyenler ise genelde kadınların erkekler olmadan var olamayacaklarını söylemektedir (Pekyürek, 2011: 9-23).

aile ve toplum kadının yörüngesindeyken, benimsenen kurallar ve yapılar bugünkünden farklıydı. Ataerkil yapılanmanın ortaya çıkmasındaki belirleyici etken üretim şekillerinin değişmesiydi. Toplayıcılık gibi ekonomik faaliyetler değiştikçe, zamanla anaerkil yapı da yok olmuştur. Ancak ilkel dönemlerde kesin bir anaerkil aile türü vardır denilememektedir. Bu alanda çalışan araştırmacıların bir ikilem arasında kaldığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ABENDROTH, H. (2006), *Gesellschaft in Balance: Gender Gleichheit Konsens Kultur in Matrilinearen, Matrifokalen, Matriarchalen Gesellschaften*, Lüksemburg: Kohl Hammer Yayınevi.
- BACHOFEN, J. J. (1997), *Söylence Din ve Anaerki (Mutterrecht und Urreligion)*, Çev. Nilgün Şarman, İstanbul: Payel Yay.
- BALAMAN, A. R. (2002), *Evlilik Akrabalık Türleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- BATES, G. D. (2009), *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji İnsanın Doğadaki Yeri*, Çev. Suavi Aydın, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- BEBEL, A. (1980), *Kadın ve Sosyalizm*, Çev. Sabiha Z. Sertel, Ankara: Toplum Yayınevi.
- BELLİ, O. (2001), *Anadolu Tanrıçaları*, İstanbul: Promete Yay.
- ÇAĞIL, N. (2014), Nisa Suresinde Kadının Beşeri, Sosyal ve Hukiki Statüsü, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 1-16.
- ÇETİN, C. (2006), Anadolu'da Bereket Kültü ve Anadolu Türk Köylüsü Seyirlik Oyunlarına Yansımaları, *Ankara Üniversitesi, D.T.C.F Dergisi*, 46(1), ss. 189-210.
- DÖNMEZ, Ş. (2001), *I. Bin Yılı Orta Anadolu Çanak-Çömleğinde Ana Tanrıça Kültü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- ERGENER, R. (1983), *Anatolia Land of Mother Goddess*, Ankara: Hitit Yay.
- HALİKARNAS BALIKÇISI, (1995), *Anadolu Tanrıları*, İstanbul: Bilgi Yay.
- HAMİLTON, E. (1994), *Mitologya*, Çev. Ülkü Tamer, İstanbul: Varlık Yayınları.
- HAVILAND, W. A. (2002), *Kültürel Antropoloji*, Çev. Hüsamettin İnaç-Seda Çiftçi, İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- GÜLTEPE, N. (2008), *Türk Kadın Tarihine Giriş*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- MARIAM, I. T. (2011), Das Private ist politisch. Familienbeziehungen Unter Patriarchalen und Matriarchalen Bedingungen, *Anlässlich des Internationalen Kongresses in St., Schweiz: Gallen/Schweiz*, pp. 1-14.
- MARSHALL, G. (2003), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- ORTNER, B. S. (1996), *Making Gender, The Politics and Erotics of Culture*, Boston: Beacon Press.
- PAUKA, K. (1999), *Theater&Martial Arts In West Sumatra: Randai&Silek of the Minangkabau*, Ohio: Ohio University Press.
- PEKYÜREK, T. (2011), *Amazonlar*, İstanbul: Anonim Yayınları.
- ROLLER, E. L. (2004), *Tanrıçanın İzinde, Anadolu Kybele Kültü*, Çev. Betül Avuç, İstanbul: Homer Kitabevi.
- STONE, M. (2000), *Tanrılar Kadınken*, Çev. Nilgün Şarman, İstanbul: Payel Yay.
- ŞAHAN, M. (1998), *Tarih Öncesinden Friglere Kadar Anadolu'da Kadın Konulu Heykeller*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UÇANKUŞ H. T. (2000), *Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÜLKEN, H. Z. (1959), *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ VE ÇALIŞMA HAYATI

INTERNAL MIGRATION AND WORKING LIFE IN TURKEY DURING THE GLOBALIZATION PROCESS

Mustafa Özcan TAŞKESEN

Öğr. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Çavdır MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü

ÖZET

Küreselleşme, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal sonuçları olan bir olgudur. Küreselleşmenin iç göç ve çalışma hayatına etkisi değerlendirildiğinde, ekonomik boyutu ön plan çıkmaktadır. Fakat küreselleşme ile birlikte iç göç ve çalışma hayatında meydana gelen değişimler aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal alanları da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Nitekim iş bulma amacıyla kırdan kente yapılan göç; barınma, kentlileşme, kentleşme v.b konularda sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu düşünceler ışığında çalışmanın birinci bölümünde ‘küreselleşme’, ‘iç göç’ ve ‘çalışma’ olgularının tanımlamaları yapılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise Türkiye’de küreselleşme, iç göç ve çalışma hayatı ilişkisi; ‘küreselleşmenin iç göçe etkisi’, ‘küreselleşmenin çalışma hayatına etkisi’, ‘iç göç ve çalışma hayatı’ başlıkları altında incelenerek açıklanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, küreselleşme sürecinin Türkiye’de iç göç oranını arttırdığı ve bunun kent-kır nüfus dağılımını etkilediği ayrıca bu sürecin tarım sektöründeki azalmayı, sanayi ve hizmet sektöründeki artışı etkilediği dolayısıyla çalışma ilişkilerinde değişime neden olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, İç Göç, Çalışma Hayatı

ABSTRACT

Globalization is a phenomenon with social, economic, cultural and political consequences. When the impact of globalization on internal migration and working life is assessed, the economic aspect is at the forefront. But with globalization, internal migration and changes in the working life can also indirectly affect social, cultural and political areas. As a matter of fact, immigration made from rural to urban areas for employment can reveal problems such as housing, becoming urbanized, urbanization and similar issues. In the context of these

considerations, In the first part of the study, it was defined ‘globalization’, ‘internal migration’ and ‘labour’. In the second part of the study, it was explained by examining ‘impact of globalization on internal migration’, ‘impact of globalization on working life’, ‘internal migration and working life’ under the titles of ‘globalization, internal migration and working life relation in Turkey’. As a result of the investigations, it was seen that the globalization process increased the internal migration rate in Turkey, which affected the urban-rural population distribution, and that this process caused the decrease in agriculture sector, the increase in industry and service sectors, and therefore the change in working relations.

Key Words: Globalization, Internal Migration, Working Life

GİRİŞ

Yer değiştirme hareketinin yani göçün insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu bilinen bir gerçektir. Fakat bu olgunun avcı ve toplayıcı topluluklardan tarım toplumuna, tarım toplumundan da sanayi toplumuna geçişle biçim değiştirdiği ve küreselleşme süreciyle birlikte de günümüzdeki halini aldığı söylenebilir.

Göç olgusu temelinde sosyal bir özellik taşımasına rağmen ekonomik, siyasal ve kültürel alanları da etkisi altına alabilmektedir. Bu olgu temel olarak iki kısımda -birincisi ülke sınırlarını aşarak yapılan göç etme eylemi olan dış göç ve ikincisi de ülke sınırları içinde bölgeden bölgeye gerçekleştirilen iç göç şeklinde- ele alınmaktadır. Göç olgusu ele alındığında bu hareketliliğin çoğunlukla insanların vazgeçilmez unsuru olan çalışma eylemi üzerinden gerçekleştiği söylenebilir.

Küreselleşme kavramı ele alındığında, günümüzde birçok kesimin bu kavram üzerinde durduğu çok rahat bir şekilde görülecektir. Küreselleşme olgusunun toplumları ekonomik, sosyal ve siyasal yönden etkisi altına aldığı ve bu olgunun ulus devletlerin toplumsal yapısında önemli değişimlere sebebiyet verdiği söylenebilir. Küreselleşme bağlamında Türkiye’deki iç göç ve çalışma hayatına bakıldığında, 1980 ve sonrasındaki dönem göze çarpacaktır. Türk siyasal yapısı 1980 sonrası değişmeye başlamıştır. Küreselleşmenin etkileri, serbest piyasa ekonomisi kavramının ortaya çıkması ve bu dönemde toplumsal dönüşümün etkisiyle kendisini hissettirmeye başlamıştır. Sanayileşmeye yönelik büyüme hedefleri küçük ve orta ölçekli sanayi alanlarını doğurmuştur. Bu gelişmelerle birlikte kırdan kente iç göç hareketi hızlanmıştır. Bunun

sonucunda da bu oluşan iç göçü kaldırabilecek zemine hazır olmayan kentlerde gecekondulaşma, kentleşme, kentlileşme gibi problemler ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, göç olgusu gelişimini tek taraflı incelemenin yanlış olabileceği düşüncesinden yola çıkarak, iç göç olgusunun Türkiye'deki gelişim süreci, göç alan ve göç veren yerlerin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal özellikleri göz önünde bulundurularak, küreselleşme süreciyle birlikte ne yönde değiştiği ele alınacaktır.

1.KÜRESELLEŞME, İÇ GÖÇ VE ÇALIŞMA TANIMLARI

1.1.Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşme, 20. yy'ın sonlarına doğru birçok çevrenin üzerinde durduğu konulardan bir tanesidir. Sosyo-ekonomik hayatın hemen hemen her alanında yer aldığı söylenen küreselleşme olgusunun, farklı bakış açılarına göre birçok tanımı vardır.

Bu tanımlardan bir tanesi şu şekildedir; tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan bir olgu olmasının yanında, ulusların birbiriyle olan ticari ilişkilerin yaygın hale gelmesi ve bu ilişkilerin serbestleşmesi, ülkeler arasındaki katı görüş ayrılıklarının yumuşaması, teknolojik gelişmeler gibi değişimlerin sonucunda ülkelerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yönden birbirine yakınlaşmalarıdır (Aktan ve Şen, 1999: 2-3)

Bir başka küreselleşme tanımı da, “...ülkeler arasında sermayenin, paranın, malların ve emeğin dolaşımını zorlaştıran engellerin azaltılarak dünya ekonomisinin serbestleştirilmesi ve dünyanın ekonomik bir bütün oluşturma sürecinin hızlandırılması...” şeklindedir (Bahçekapılı, 1994: 66'dan aktaran Uçkan, 2002: 6). Bu tanımlamalar gibi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel temelli daha birçok tanım yapılmaktadır. Fakat bütün tanımların ortak noktasından yola çıkarak küreselleşmeyi yaygın bir tabirle belirtmek gerekirse, küreselleşmenin dünyayı adeta küçük bir köy haline getirdiğini yani homojen bir yapı oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle küreselleşme olgusu bütün dünya ülkelerini içine almakta ve toplumsal yaşamın her alanına etki edebilmektedir.

Küreselleşmenin görünmeyen arka yüzündeki olumsuz etkiler, küreselleşmenin inşasını oluşturan kesimler tarafından olumlu etkilerin gölgesinde bırakılmaktadır. Adalet söyleminin arkasında bir adaletsizlik, eşitlik söyleminin arkasında bir eşitsizlik, bütünleşme söyleminin arkasında bir ayrışma, sosyal refah söyleminin arkasında bir yoksulluk yattığı söylenebilir.

1.2. İç Göçün Tanımı ve Nedenleri

Göç kavramı insanlık tarihi ile bütünleşik anılan bir olgudur ve bu sebeple büyük bir öneme sahiptir. Toplum hayatının bütün evrelerinde yerini almış olan bu olgu, ilkel toplumlardan günümüz modern toplumlarına kadar farklı şekilde sosyal hayatın içinde yer almıştır. Bu süreç içinde başta göç etme nedenleri olmak üzere göç etme özellikleri gibi birçok değişimin olduğu aşikârdır.

Göç denilince akla ilk gelen; bir yer değiştirme eylemidir denilebilir. Göç hareketinin salt bir yer değiştirme hareketi olarak düşünülmesi muhtemeldir. Ancak göçlerin nedenleri ile sonuçları birlikte ele alındığında fertlerde ve topluluklarda önemli derecede değişiklikler meydana getirdiği görülebilmektedir. Toplumun sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi yapılarında ve bu yapıların içindeki ilişkilerde meydana gelen değişimler sonucunda oluşan göç hareketinin, bulunduğu toplumsal yapıda önemli dönüşümleri de beraberinde getirdiği söylenebilir.

İç göçler, bir ülkenin iç dinamiklerini değiştirme potansiyeline sahiptir. İç göçün, tüm göç hareketlerinde en büyük yüzdeyi kapsamaması ve derecede sosyo-ekonomik değişimlere yol açması bu sebeptir. Türkiye açısından değerlendirildiği zaman, iç göçlerin daha çok bir coğrafi ve mesleki hareketlilik olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye’de daha çok kırdan kente olan iç göçler, kitlesel bir hareketliliği de ortaya koymaktadır. (Doğan, 1998: 269).

Göç olgusu, göç edilen ve göç edilmiş bölgelere göre değerlendirilmektedir. Eğer gerçekleştirilen göç uluslararası bir nüfus hareketliliği ise dış göç; ülke içinde veya bölge içinde bir yerden başka bir yere nüfus hareketliliği ise iç göç olarak adlandırılmaktadır (Üner, 1972: 77). Bir ülkenin kendisi içinde gerçekleştirilen iç göçler, ülkenin genel nüfusuna herhangi bir etkide bulunmazken kentsel ya da kırsal alanlardaki nüfusa etki etmektedir.

İçgöç denildiği zaman, gerçekte göçün yönü ile ilgili herhangi bir tespit söz konusu değildir. Yer değiştirme hareketinin yönü kırdan kente olabileceği gibi kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente de olabilir. Bu durum Türkiye açısından ele aldığı zaman, göçün yönünün 1950’li yıllardan bu yana hep kırdan kente doğru olduğunu görülecektir. Gelişmiş ülkelerde kentleşme 18. yüzyılın sonlarında meydana gelirken; Türkiye’de bu durum çok daha sonra ortaya çıkmış çağdaş bir olgudur (Güçlü, 2002: 27). Bu konuda Türkdogan (1977: 319) Türkiye’deki kırdan kente göç hareketini, II. Dünya Savaşı’ndan sonra meydana gelen topraktan uzaklaşma, kentlere ve büyük yerleşim yerlerine yönelme olarak değerlendirmektedir. Günümüze

bakıldığı zaman bu topraktan kopuşun daha hızlı hale geldiği ve kentleşmenin yoğun bir şekilde devam ettiği açık bir şekilde görülmektedir.

İç göç hareketi sosyo-ekonomik anlamda az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru yapılmaktadır. Gelişmiş bölgelere doğru yapılan bu göçler, göç edilen alanda bir takım fiziki, kültürel, siyasal ve ekonomik değişmelere neden olmaktadır. Bunun sonucunda da gecekondulaşma, kentleşme, kentlileşme ya da kentlileşememe ve yoksulluk gibi olgular ortaya çıkabilmektedir.

Fiziki, kültürel, siyasal ve ekonomik değişimlerin gerçekleşmesinde etken olan iç göçün nedenleri açıklanırken göç literatüründe genel olarak kırsal iticiliği ve kentin çekiciliği şeklinde iki faktör öne çıkmaktadır.

Şehrin çekiciliği, şehir hayatındaki bir takım değişkenlere bağlıdır. Durum, eğitim, sağlık, refah ve en önemlisi de iş gibi kişiye katma değer sağlayacak çeşitli imkânlar ve fırsatlarla da ilgilidir. Şehir ve şehir hayatı, göç eden kişilere uzun süreli sosyo-ekonomik fırsat veya en azından umut sağlayabilmektedir. Kırsal iticiliği ise, teknolojik gelişmelerle birlikte tarımda makineleşme sonucu ortaya çıkan istihdam eksikliği, toprakların fazlaca parçalanması ya da kan davaları gibi olumsuzlukları içermekte ve kişilerin göç etmek zorunda kalmasına sebep olmaktadır (Sağlam, 2006: 36).

İtici ve çekici nedenlerin yanında bir de iletici nedenlerden bahsedilebilir. İletici nedenleri insanların kırsaldan kentlere göç etmesinde aracılık görevi gören, itici-çekici faktörler arasında bir köprü oluşturan nedenler olarak değerlendirip kentleşme sürecini hızlandırdığını söyleyebiliriz. Bu nedenlerden biri, kitle iletişim teknolojilerinin köylere kadar uzanması ile birlikte şehrin modern ve yeni görüntüsü ile birlikte büyüünün de insanların evlerine girmesidir. Bu teknolojik gelişme, her kesimden insanı etkileyebiliyor olsa da özellikle gençlerde kentsel alanlara yaşama konusunda büyük bir isteğin oluşmasına neden olmaktadır. İletici nedenlerden bir diğeri ulaşım alanındaki iyileşmelerdir. Bu gelişme ile birlikte, insanlar rahatlıkla kentlerle sürekli temas edebilmekte ve kentlere olan ilgiyi arttırmaktadır. Bu durum kente doğru bir göç hareketini kolay hale getirmektedir. Bütün bu faktörlerin yanında belli bir oranda da hızlı nüfus artışı, terör olayları v.b gibi sebepler de göç hareketinin gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir (Yalçın, 2004: 116).

1.3.Çalışma Kavramının Tanımı ve Çalışma İlişkileri

Devletin, genellikle, her konuda tanımlayıcı bir cevaba sahip olduğu görülür: Nüfus, ‘ekonomik açıdan aktif olanlar’ ve ‘ekonomik açıdan aktif olmayanlar’ arasında bölünmüştür. Ancak burada aktiviteden kasıt; çalışmanın formalitesiyle alakalıdır. Eğer insanlar vergilerini veya sigortalarını ödüyorlarsa çalışıyor olarak nitelendirilirler. Aksi bir durum söz konusu ise yaptıkları çalışma değildir. Bu durumda, bu tür bir mantığın çalışmanın tanımlanmasında doğru olup olmadığı sorgulanabilir. Zira birçok insan özellikle de tarım kesimindeki kadınlar, hiçbir şey yapmayarak zamanlarını harcıyorlar demektir (Grint, 1998: 10). Bu nedenle sadece ‘ekonomik açıdan aktif olanlar’ı –vergisini veya sigortasını ödeyenleri- çalışıyor olarak nitelendirmek bizi yanılgıya düşürecektir. Herhangi bir ürün ya da hizmet ortaya koyan her insanın çalışma eyleminde bulunduğunu söylemek doğru olacaktır.

Çalışma kavramı üzerine çeşitli bilim adamları tarafından farklı bakış açılarına göre tanımlar yapılmıştır. Fox ve Hesse-Biber (1984: 2’den aktaran Özkul, 2002: 37) çalışma kavramını diğer bireyler için katma değer ve hizmet üretebilmek için harcanan enerji ya da faaliyet olarak tanımlamıştır. “Richard H.Hall ise çalışmayı, sadece başka insanlar için değil, mesela kapalı ev ekonomisinde, fertlerin kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da gerçekleştirebileceğini dikkate alarak, mal ve hizmetlerin elde edilmesinde sürdürülen faaliyetler olarak tanımlamıştır.” (Hall, 1994: 8’den aktaran Özkul, 2002: 37). Bu tanımlamalardan yola çıkarak diyebiliriz ki; çalışma insanın gerçekleştirmiş olduğu bir faaliyettir ve bu faaliyet hem toplumsal hem de bireysel bir eylem özelliği taşımaktadır.

Çalışma faaliyeti insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından bir tanesidir. İnsanlık tarihinin başından bu yana insanlar bir şekilde çalışma eyleminde ve çalışma ilişkileri içinde bulunmuşlardır. İlkel topluluklar genellikle doğa ile mücadele biçiminde çalışma eylemlerini gerçekleştirmişler ve kendilerine göre ilkel bir teknolojiyi kullanmışlardır. Tarım toplumunda ise çalışma ilişkileri müesseseleşmeye başlarken, sosyal statü ve tabaklaşma belirginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde çalışma eylemi ilkel topluma göre sadece temel ihtiyaçların giderilmesi için değil, toplum yapısı içinde oluşmuş olan sosyal normlara göre ve bireyin beklentisi doğrultusunda yapılmaktaydı. Sanayi devrimiyle birlikte sosyal yapıda meydana gelen değişimle birlikte bireyler daha çoklu sosyal rollere sahip olamaya başlamışlardır. Bu değişim daha fazla işbölümü, ihtisaslaşma, koordinasyon ve kontrol gibi kurallı davranışları beraberinde getirmiştir. Buna göre denilebilir ki, çalışma ilişkileri günümüze kadar, bireyin bağlı olduğu grup ve

toplumların yazılı veya yazısız ortaya koyduğu normlar doğrultusunda şekillenmiştir (Özkul, 2002: 53).

Çalışma, toplumun ortaya koyduğu seçenekler arasından bireyin tercih ettiği eylem şekli olarak da düşünülebilir. Bireyin tercihinde rol oynayan faktörleri sübjektif ve objektif olarak ikiye ayırmak mümkündür. Objektif faktörler; ferdin gelir seviyesi, yapmayı planladığı işle ilgili bilgi ve becerisi, biyolojik yeterliliği, çalışmaya yönlendiren aile, grup, eğitim, sınıf gibi faktörlerdir. Sübjektif faktörler ise; başarı duygusu, hayatını sürdürmekle ve nasıl sürdürmekle ilgili düşünce, ilgi ve zevkleri olabilir (Özkul, 2002: 38).

2.TÜRKİYEDE KÜRESELLEŞMENİN İÇ GÖÇ VE ÇALIŞMA HAYATINA ETKİSİ

2.1. Küreselleşmenin İç Göçe Etkisi

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye Cumhuriyeti ‘batılılaşma’ ve ‘sanayileşme’ gibi iki önemli süreç üzerine yoğunlaşmıştır. Bu süreçlerin amacı modern kentsel-sanayi toplumunu kurmak bunun yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel alanda bir ilerleme kaydetmektir. Bu doğrultuda birçok köklü reformlar yapılmış ve ekonomi tarımdan sanayi alanına kaydırılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile beraber göç hareketleri dört döneme ayrılabilir. Bu hareketlerin birbirleriyle benzeşen fakat bazı temel özelliklerinin ayrıldığı dönemler şunlardır; 1923–1950 arası, 1950–1960 arası, 1960–1980 arası, 1980’lerden sonraki dönemler (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 250).

1923’ten başlayan ilk dönemde, kayda değer bir göç hareketinin yaşandığı söylenememektedir. Bu dönemde, kırdan ve kentten kente doğru zayıf bir göç söz konusudur. Göçün temel sebebi genel olarak evlilikler, memurların tayini, eğitim almak gibi nedenler olmuştur. Bu durum da kentli nüfusun 1927–1950 arasında ciddi bir artış göstermemesine sebep olmuştur. Türkiye’de kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göçün, daha çok 1950’li yıllardan sonra özellikle kırsal kesimde sosyo-ekonomik alanlarda meydana gelen değişim ile başladığı ve bu dönemden sonra da gittikçe hızlanarak devam ettiği söylenebilir. Türkiye’de kent nüfuslarının artması yönünde bir rol oynayan iç göçlerin, daha çok 1950’li yıllara dayandığı söylenebilmektedir. Türkiye’nin, 1950’li yıllara kadar iç göç hareketlerinin ve kentlerin nüfus artış oranlarının düşük olduğu bilinmektedir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra diğer ülkeler gibi

Türkiye de gelişmeye başlamıştır. Aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan özellikle uzun vadeli yatırımların sonuçları da alınmaya başlanmıştır (Özdemir, 2008: 39). Bu dönemde oluşan yeni dünya sistemine Türkiye'nin katılma çabaları, tarımında makineleşme ve modernleşme, geleneksel toprak sahipliği anlayışının biçim değiştirmesi, toprakların miras ya da başka yollarla el değiştirerek daha çok zengin kesimlerin elinde birikmesi, ulaşım ve iletişim alanlarında meydana gelen iyileştirilmeler, bayındırlık alanlarındaki değişimler ve bu alana dönük yatırımlar vasıtasıyla kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göç başlamış ve iç göç ortaya çıkmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda göçün oluşmasına zemin hazırlayan diğer sebeplerin; nüfus artışı, tarımsal üretkenliğin yavaş olması ve gelir seviyesinin yetersiz olması, daha çok kırsalda görülen işsizlik, eğitimsizlik, evlilikler gibi durumlar olduğu söylenebilmektedir. (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 251).

1960-1980 döneminde kentsel alanlar kendi yapılarını inşa etmiş ve bu yapılardaki dönüşüm iç göçe damgasını vurmuştur. Türkiye'deki kentler, sanayi toplumu olma yolundaki ilerlemeye yeterince çabuk adapte olamamış ve aynı zamanda kırsaldan kente olan hızlı göçü emmeyi başaramamıştır. Hem işgücü istihdamı hem barınma için konut sağlama konusunda bir başarısızlık söz konusu olmuştur. Bütün bunların sonucu olarak gecekondualarda yaşayan ve sosyo-ekonomik durumları yetersiz olan bir göçmen kitlesi ortaya çıkmış ve bu göçmen kitlesi, göç ağıyla ardı sıra gelen göç dalgalarını sürekli kılmıştır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1597-1598).

Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisi kavramıyla tanışması, 1980-1990 yılları arasında olmuş ve bu sırada Türk toplumu bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. Böylece küreselleşme sözcüğünün ülke gündemine girmesi de söz konusu olmuştur. Yine aynı dönemde, ihracata yönelik büyüme sağlanmaya ve Türk siyasi hayatında yeni bir süreç oluşmaya başlamıştır. 1980 askeri hareketi sonrası, bayındırlık yatırımları artış göstermiş kitle iletişimi ve ulaşım koşulları iyileşmiş sanayileşmeye yönelik hedeflenen büyüme sağlanmaya başlamış ve orta ölçekli sanayi tesisleri artış göstermiştir. Tüm bu gelişmeler ise Türkiye'de yaşanan iç göç hareketlerini hızlandırmıştır. Sanayi tesislerinin şehir merkezlerinde yaygınlaşması kırdan kente doğru iç göçü daha da yoğun hale getirmiştir. Bu aşamada Türkiye'de ki iç göçlerin tamamına yakınının yönü kırdan kente doğru olmaya başlamıştır. Göçlerin yönü, iç göçlerin tipi ile de ilgili olmuştur. İç göçlerin başladığı sıralarda kademeli bir göç hareketinden bahsedilebilmektedir. Yani göç edenler öncelikle bir yerleşim birim ya da birimlerine sonrasında asıl gitmek istenilen yere doğru bir

hareketlilik göstermektedir. Ancak teknolojik gelişmeler sonucunda, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının iyileşmesi, insanların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında sağlanan gelişmelerle birlikte doğrudan gidilmek istenen hedefe doğru olmuştur (Öztürk, 2007: 249).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun "Yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, 1927-2016" ve "İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları ve dağılımı" verileri incelendiğinde, cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze doğru gelindikçe iç göç olgusunun daha baskın bir şekilde gerçekleştiği ve kent nüfuslarının arttığı, kırsal nüfuslarının azaldığı bunun yanında sanayi sektörü ile hizmet sektörü artış gösterirken tarım sektörünün azaldığı görülmektedir. Özellikle 1985 yılındaki verilere göre kentsel alan nüfusu kırsal alan nüfusunun üzerine çıkmaktadır. Bu da iç göç olgusunun bu yıllarda daha yoğun bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir. Yani Türkiye'nin küreselleşme olgusuyla tanıştığı yıllar, iç göç hareketlerinin yoğunlaştığı yıllara denk düşmektedir. Dolayısıyla küreselleşme ile iç göç arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Türkiye'deki iç göç hareketlerine bakıldığı zaman, iç göç hareketliliğinin bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Türkiye'nin doğu bölgeleri daha çok göç verirken batı bölgeleri daha az göç vermektedir. Bunun en önemli nedeni olarak sanayi yatırımlarının Marmara bölgesinde kurulmaya başlanması ve bu bölgeye göç hareketi devam ettikçe daha çok sanayi ve hizmet sektörünün oluşması söz konusudur. Bunun yanında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki yüksek orana sahip olan doğurganlıktan kaynaklanan aşırı nüfus artışı, doğudan batıya nüfus akışına neden olmaktadır. Bu şekilde gelişen göç hareketlerinden dolayı batı bölgelerindeki iller sosyal, ekonomik ve kültürel yönden gelişirken doğu bölgelerindeki iller bu gelişmenin dışında kalmaktadır (Kocaman, 2008).

Türkiye'de batıya doğru yapılan göçler belli illeri sosyo-ekonomik yönden geliştirse de bunun yanında birçok problemin de doğuşuna neden olmuştur. İller kendi içinde bölgesel olarak incelendiğinde mekânsal bir ayrışmanın olduğu göze çaracaktır. Göç etme eyleminde bulunan bireyler genel olarak kendi ekonomik seviyesine uygun yerlere yerleşmeyi tercih etmekte ve kent kültürü ile kırdan taşıdığı kültürü bu yerlerde bir arada yaşamaya çalışmaktadır. Bunun sonucunda da kentlileşememe, yoksulluk ve gecekondulaşma gibi v.b. problemler göç alan illerin en büyük problemleri haline gelmektedir. Günümüzde devlet ya da

yerel yönetimler belli oranda gecekondulaşmanın yayılmasını engellese de kentlileşememe ve yoksulluk hala kentlerin en büyük problemlerindendir (Es ve Güloğlu, 2004: 86-90).

2.2. Küreselleşmenin Çalışma Hayatına Etkisi

Küreselleşme insan hayatının her alanında karşı karşıya kaldığı bir olgu haline gelmeye başlamıştır. Sosyo-ekonomik yapısı ve siyasal sistemin bir parçası olan endüstri ilişkileri sistemini ve çalışma hayatını da doğrudan etkileyen küreselleşme olgusu; işletmeler, endüstriler ve ülkeler için rekabet gücünü ön plana çıkarmaktadır. Uluslararası ticaretteki serbestleşme, sermayenin dolaşım hakkı kazanması, esneklik, yeni çalışma modelleri, taşeronlaşma ve sosyal damping gibi bazı kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu rekabet ortamında yarışabilmenin ve kalıcı olabilmenin en kolay yolu işçi maliyetlerini düşürmek olduğundan dolayı, küreselleşmeyle bazı standartlara sahip, istikrarlı, güvenli ve düzgün iş (decent work) kavramı tartışılmaya açılmış ve kimi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çalışanların hakları adil olmayan bir şekilde çiğnenmiştir (Uçkan, 2002:5).

Günümüze gelindiğinde çalışma hayatındaki bu olumsuzluklar hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasında devam etmektedir. Küreselleşmenin doğurduğu sonuçlar bütün ülkelerdeki çalışma hayatını ve doğal olarak da insanları etkilemektedir. İşletmelerin rekabet ortamındaki tutumlarına karşılık; çalışanlar, rekabetin sosyal adaletle birlikte ve çalışma standartları korunarak sürdürülmesini talep etmektedirler. Fakat bu süreçte çalışanların değişime ayak uydurabilmeleri için oluşan yeni vasıf profiline ulaşabilmeleri gerekmektedir. Teknolojide meydana gelen değişmelerle birlikte, ülkelerin de arasında serbestleşme ile artan rekabet bilginin öneminin artmasına sebep olurken, nitelik gerektirmeyen üretim ve istihdamın azalmasında etkili olmuştur. Küreselleşme süreci, bütün bu gelişmelerle sanayi ötesi dönüşümün görüldüğü bilgi toplumuna geçiş niteliğindedir (Selamoğlu, 2002: 34).

Küreselleşmenin hız kazandırdığı bilgi toplumuna geçiş süreci ve süreci oluşturan teknolojiye gelişmelerin ulaştığı boyut, düşük ya da yüksek vasıflı işgücünün süreçten farklı şekillerde etkilenmesi sonucunu doğurmuştur (Selamoğlu, 2002: 34).

Küreselleşme ile birlikte teknolojik ilerleme sonucu değişen işgücü profilinde, enformasyon teknolojisine uyum sağlama, kolektif çalışma yapabilme, yaratıcı ve iş geliştirme üzerine yeni fikirler ileri sürebilme, –özellikle pazarlama alanında- yüksek satış becerisi, - özellikle ulus ötesi şirketlerde- yabancı dil bilme gibi ve buna benzer özellikler önem

kazanmaktadır (Gürel, 2001: 84-86). Bu vasıflara ulaşabilmeyi başaran çalışanlar işlerini koruyabilmekte ya da iş bulabilmekte iken bu vasıflara ulaşamayanlar ise işsiz kalmakta veya güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Türkiye’de büyük bir çoğunluk bu yeni vasıf profiline ulaşamamakta ve güvencesiz işlerde çalışmakta ya da işsiz kalmaktadır. Bu da Türkiye’nin çözmesi gereken en önemli problemlerin başında gelmektedir.

İşsizliği yalnızca Türkiye’nin sorunu olarak görmek doğru değildir. Bu sorun, bir küresel sorun olarak az gelişmiş ülkelere kadar tüm dünyayı etkilemektedir ve çözüm önerilerinin genel anlamda yetersiz kaldığı görülmektedir. Teknolojik gelişmeler, sermayenin sonsuz hareketliliği ve işgücü piyasasının bölgesel olmasına bakılmaksızın küreselleşmesi, işsizlik üzerinde birtakım etkilere sahiptir. Neo-liberal politikalara göre işsizlik, sistemin ilerleyişi için normal görülmektedir ancak sorunun da çözülebilmesi için gerekli araçları da bünyesinde barındırmamaktadır (Koray, 2005: 213). İstihdam, çalışma hayatının bir diğer yüzüdür ve liberalleşme sürecinde bu durumun pek çok ülkede ikili bir yapıdan oluştuğu görülebilmektedir. Yapının merkez ve çevreden oluştuğu ve merkezde daha vasıflı bireylerin yüksek ücretlerle iş gücüne sahip olduğu; çevrede ise kolaylıkla ikame edilebilen bireylerin düşük ücretlerle, görece daha az vasıf gerektiren güvencesiz işlerde çalıştığı görülebilmektedir.

Küreselleşmenin bazı zamanlarda önemli küresel krizlere neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bundan dolayı birçok güçlü ulusal sermayenin ulus ötesi sermayeler ile birleşme yoluna gittiği görülmektedir. Bu birleşmelerin sistem içinde var olma savaşının bir sonucu olarak ortaya çıktığı ve bu güçlü sermayeleri zarardan koruduğu söylenebilir. Fakat diğer taraftan bu tür küresel, sosyal krizler az gelişmiş ya da ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere de en çok tarım kesimini, iç piyasa kesimini ve çalışan kesimi etkilemektedir. Bu noktada küreselleşmenin büyük sermaye gruplarından daha çok küçük sermaye sahiplerini ve çalışan kesimi etkilediği söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3. İç Göç ve Çalışma Hayatı

Bireylerin ülke sınırları içinde bir yerden başka bir yere göç etme nedenleri birden fazla ve karmaşıktır. Bu nedenlerin içinde genellikle ekonomik faktörler başat etkileyici konumdadır. Teknolojinin gelişmesi ve tarımdaki modernleşmeyle birlikte tarım bölgelerinde çalışma alanlarının daralması, bu bölgelerde işçiye duyulan ihtiyacın düşmesi, bireyleri kırdan göç etmeye yönlendirir. Diğer taraftan özellikle şehir merkezlerinde sanayileşmenin yaygınlaşması da

bu bireyleri şehir merkezlerindeki iş bulabilme olanaklarına doğru çeker. Kıra göre daha iyi hayat şartlarında sahip olma isteği, bireyleri kentsel alana göç ettirmektedir. (Fichter, 1994: 155-156). Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru artan iç göç bir tek tarımsal alanlardaki çalışma koşullarına bağlı değildir. Kırsal alanlardan kentlere doğru oluşan göç dalgasında kırsal alanlarda oluşan nüfus artışı da etkenlerden biridir. Nüfusun artması ile birlikte mevcut kaynaklar kırsal kesimde yaşayanların geçimini zorlamaktadır. Bu nedenle kırsal alanda yer alanlar yeni kaynaklar, iş olanakları bulmak için kentsel merkezlere veya mevcut yaşam şartlarını koruyabilecekleri başka yerlere göç etme eğilimde bulunmaktadır (Demir, 1997: 85). Yukarıda da üzerinde durulduğu gibi çalışma, insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından bir tanesidir. Bu nedenle bireyler çalışma eyleminden yoksun kaldıkları zaman bir şekilde bu yoksunluğa çözüm aramakta ve çalışma eylemini gerçekleştirmek için göç etmektedir. Buradan hareketle iç göç ile çalışma hayatı arasında sıkı bir bağ olduğu ve birbirlerini önemli derecede etkiledikleri söylenebilir.

Türkiye'deki iç göç olgusu, göç literatüründe genelde belli dönemlere ayrılarak inceleme konusu olmuştur. Aynı şekilde çalışma hayatı bağlamında iç göç olgusunu dönemlere göre değerlendirmek gerekirse; birinci dönem olan 1945-1960 arası dönemde, Türkiye tek bir işgücü

piyasasına sahiptir. İç göçe katılanların sayısı düşük seviyede ve ayrıca göçler mevsimlik ve geçicidir. Kente göç edenlerin sayısı az olduğu için kentsel emek piyasası tarafından emilebilmiştir. İkinci dönem 1960-1980 arasındaki dönemdir. Bu dönemde, iş piyasasında çifte pazar oluşmuş ve iç göçlere bağlı olarak gecekondular çoğalmış, kentsel alanların iş imkânları bu alanlara gelenlerin tamamına istihdam sağlayamayacak seviyeye ulaşmıştır. Bu durum enformel-marjinal sektörün kurumsallaşmasına sebep olmuştur. Üçüncü dönem 1980'de başlamıştır. Bu dönemde iş piyasası parçalanmaya başlamıştır. Kırdan kente doğru göç devam etmektedir fakat aynı zamanda kentten kente göç türü de giderek artmaktadır. Bu dönemde göç eden bireyler önceki dönemlere kıyasla daha vasıflıdır. Dolayısı ile pazarlık gücüne sahiptir. Doğrudan birincil emek piyasasına yönelmektedirler (Öztürk, 2007: 260).

İç göç hareketleri bir yer değiştirme yani bir coğrafi hareketlilikle birlikte, fertler açısından mesleki bir hareketlilik olanağı da sağlamaktadır (Erkal vd., 1997). Bu mesleki hareketlilik işgücünün hem mesleki mevkiine, hem işkolu yapısına, hem de mesleklerine

yansımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ve bu arada Türkiye’de de kırdan kente yaşanan göç mesleki mevki bakımından işçileşme etkisi yapmaktadır (İçduygu vd., 1998: 211). Kentlere göç etmeden önce bireyler kendi işinde –bahçesinde, tarlasında v.b alanlarda- çalışma eyleminde bulunurken yani tarım sektöründe yer alırlarken, kent merkezlerine göç ettiklerinde hizmet sektöründeki veya sanayi sektöründeki farklı meslek gruplarıyla karşılaşmaktadır. Birey bu meslek grupları arasından birinde çalışmak zorunda kalmakta ya da kendisinden önce kente gelen yakınlarının tecrübelerinden faydalanarak herhangi bir işi tercih etmektedir.

Daha çok kırsal kesimden kentsel alanlara göç edenlerin oluşturduğu kayıt dışı ekonomik yapıların, metropol olarak adlandırılan kentlerin temel görüntüsü olmaya başladığı söylenebilir. Bu tür şehir merkezlerinde kayıt dışı istihdamın oluşması göçün devamlılığını sağlamış ve çalışma hayatını büyük oranda etkilemiştir.

SONUÇ

Küreselleşme, bütün dünya ülkelerini geri dönüşümü zor olan bir sürecin içine almaktadır. Gelişmiş ülkeler bu süreçte güçlerini korurken ekonomik ve teknolojik bakımdan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler önemli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Küreselleşmeyle çalışma ilişkilerinin değişmesi ve iç göç olgusunun hız kazanması işsizlik, sosyal dışlanma, kaynakların yanlış kullanılması ve kişi başına düşen gelirlerin azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin oluşmasıyla birlikte birçok ülkede özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çalışma ilişkileri yeni bir yapı içine girmiştir. Bu yeni çalışma ilişkileri ülke içinde nüfus hareketlerine sebebiyet vermiş ve gecekondulaşma, kentleşme, kentlileşme v.b. gibi birçok sosyal olguyu beraberinde getirmiştir.

Ülke sınırları içinde nüfus hareketiyle oluşan iç göç olgusu, hiç şüphesiz insanların çalışma eylemini gerçekleştirme arzusundan kaynaklanmaktadır. Çalışma eylemi, insanlık tarihinin başından bu yana örgütlü veya örgütsüz çalışma ilişkileri şekilde devam etmiş ve insan hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu önemden dolayı insanlar daha iyi bir iş, daha iyi bir yaşam için buldukları bölgeden istihdam alanlarının yoğun olduğu bölgelere göç etmişlerdir.

Küreselleşme bağlamında Türkiye’de iç göç ve çalışma hayatı ele alındığında, küreselleşmenin istihdam alanlarını dolayısıyla da çalışma hayatını etkilediği ve küreselleşmeyle birlikte oluşan yeni istihdam alanlarının da ülke içindeki nüfus hareketlerini hızlandırdığını söylemek doğru olacaktır. Bunun yanında teknolojik gelişmelerle birlikte kitle iletişim araçlarının her kesime ulaşması –insanların birçok durumdan haberdar olmaları-, ulaşım kaynaklarının gelişmesi göç etme eylemini kolay hale getirmiştir. Bundan dolayı Türkiye’de 1980 döneminde yani Türkiye’nin küreselleşme sürecine girmesiyle birlikte iç göç hızlanmış ve birçok fiziki, sosyal meseleyi beraberinde getirmiştir. Türkiye’de büyük illerde göçlerle oluşan gecekondu kentsel dönüşüm projeleriyle çözüme kavuşturulmak istenmektedir. Bir nebze de olsa gecekondu sorununa çözüm bulunsa da insanların sosyal anlamdaki problemlerine çözüm üretilememekte dolayısıyla kentlileşme sorunu ve bunun sonucunda da birçok problem hala devam etmektedir.

İnsanın çalışma arzusu ve gereksinimi göz önünde bulundurularak, 1980 döneminden sonra hızlı göçten dolayı oluşan ve günümüzde hala devam eden sorunları çözmek için ve yeni oluşan iç göç akışlarını düzenleyici projelerin oluşturulması; belli kentlerde fiziki, sosyal sorunları ve yoğunlaşmaları azaltacak bunun yanında bölgeler arasındaki dengesizlikleri de ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKAT, İ. (1984) Endüstri Toplum Bilimi, İzmir: Ege Basım
- AKTAN, C. C. ve ŞEN, H. (1999), Globalleşme, *Ekonomik Kriz ve Türkiye*, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 10-35.
- BALAY, R. (2004), Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2).
- DEMİR, G. (1997), Göç Nedenleri ve Göçerlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği, *Toplum ve Göç Bildiriler Kitabı*, Ankara: DİE Yayınları, No: 2046.
- DOĞAN, İ.(1998), *Sosyoloji*, İstanbul: Sistem Yay.
- ERKAL, M. ve diğerleri (1997), Sosyal Hareketlilik Maddesi, *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Der Yay.
- ES, M. ve GÜLOĞLU, T. (2004), Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 79-93.
- FICHTER, J. (1994), *Sosyoloji Nedir?*, 2. Baskı, Çeviren: Nilgün Çelebi, Ankara: Attila Kitabevi.
- GÜREL, N. (2001), Teknolojik Gelişmelerin İstihdam Üzerindeki Etkileri, *Ekonomik Yorumla Dergisi*, Yıl:38, 81-93.
- GÖKTÜRK, A., KAYGALAK, S. (1999), Göç ve Kentleşme, *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Ankara.
- GÜÇLÜ, S. (2002), *Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GRİNT, K. (1998), *Çalışma Sosyolojisi*, Çev. Ed.; Veysel Bozkurt, İstanbul: Alfa Yay.
- İÇDUYGU, A. ve SİRKECİ, İ. (1999), Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: İş Bankası – Tarih Vakfı Ortak Yay.
- İÇDUYGU, A. ve diğerleri (1998), Türkiye'de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi, *Türkiye'de İçgöç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yay.

KOCAMAN, T. (2008), *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*, Ankara: T.C Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

KORAY, M. (2005), *Sosyal Politika*, 2. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.

ÖZDEMİR, M. (2008), *Türkiye’de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZKUL, M. (2002), *Çalışma Sosyolojisi*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.

ÖZTÜRK, M., ALTUNTEPE, N. (2008), Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması, *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.

ÖZTÜRK, M. (2007), Türkiye’de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (52).

SAĞLAM, S. (2006), Türkiye’de İçgöç Olgusu ve Kentleşme, *Türkiyat Araştırmaları*, (5), Ankara.

SELAMOĞLU, A. (2002), Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2).

TÜKDOĞAN, O. (1977), *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, 2. Baskı, Dede Korkut Yayınları, İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

UÇKAN, B. (2002), Küreselleşme ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), *Çeis dergisi*, 16(6).

ÜNER, S. (1972), *Nüfusbilim Sözlüğü*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

YALÇIN, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

**DİSİPLİNLER ARASI PERSPEKTİFTEN GİRİŞİMLİĞE BAKIŞ:
İKTİSAT, PSİKOLOJİ VE SOSYOLOJİNİN GÖZÜNDEN
GİRİŞİMCİLİK**

**THE OVERVIEW OF ENTREPRENEURSHIP FROM
INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVE: ENTREPRENEURSHIP FROM
THE EYES OF PSYCHOLOGY, SOCIOLOGY AND ECONOMY**

Esra SİNCER

Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ÖZET

Girişimcilik son dönem üzerinde durulan ve birçok disiplinin ilgi alanı içerisine dahil olan disiplinler üstü bir alandır. Her disiplin kendi bakış açısıyla girişimciliği değerlendirmekte olup girişimciliğe ilişkin tek bir tanımlama yapılamamaktadır. Hakim iktisat teorisinde girişimcilik sürecinden öte girişimcilik faaliyetlerinin sonuçlarına odaklanılmaktadır. Halbuki iktisat, psikoloji ve sosyoloji perspektiflerini içeren girişimcilik yaklaşımlarında; girişimciliği etkileyen iktisadi ve iktisadi olmayan faktörlerin birlikte değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. İktisadi olmayan faktörlerin girişimciliğin temel belirleyicilerinden olmasına rağmen neo klasik modellerin hata terimleri kapsamına sığdırılmaya çalışılması, girişimciliği salt iktisadi bakış açısıyla değerlendirmenin eksikliğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle literatürde girişimciliği disiplinler arası bakış açısıyla değerlendiren çalışma sayısı hızla artmaktadır. Ancak girişimciliğe ilişkin literatür değerlendirmesi yapan çalışmalardan büyük kısmı yalnızca tek bir disiplin çerçevesinde konuyu ele almaktadır. Psikoloji, sosyoloji ve iktisadın girişimcilik yaklaşımına ilişkin literatür değerlendirmesine dayalı çalışmada, literatürdeki diğer birçok çalışmadan farklı olarak girişimcilik literatürü bütüncül perspektiften değerlendirilmiş olmaktadır. Buradan hareketle çalışmada öncelikle; genel çerçevede girişimcilik değerlendirmesi yapılmakta sonrasında literatürdeki çalışmalardan yola çıkılarak sırasıyla hakim iktisat teorisi, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin girişimcilik yaklaşımları ele alınmaktadır. Bu yolla hem disiplinler arası girişimcilik çalışmaları için hareket noktası oluşturulmuş olmakta hem de literatürdeki eksiklik tamamlanmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Girişimcilik, Kişilik Özellikleri, Sosyal Normlar, İktisat Teorisi*

ABSTRACT

Entrepreneurship is a supra-disciplinary study field which is lately emphasised and taken place within many disciplines field of interest. All disciplines evaluated entrepreneurship with respect to their perspectives so there is not unique description of entrepreneurship. Mainstream economy focuses on the consequences of entrepreneurship activities rather than entrepreneurship process. But in entrepreneurship approaches consist of economy, psychology and sociology perspectives, the simultaneous assessment of economic and non-economic factors affecting entrepreneurship could be possible. Despite the non economic factors have been the main determinants of entrepreneurship, they have been tried to fit in to the error terms of neoclassical models. This reveals the insufficiency of the assesment of entrepreneurship mere with economic perspectives. Starting from this point of view the number of studies assessing entrepreneurship with inter disciplinary perspectives are soaring. But the large part of the studies about the literature review of entrepreneurship are assessing the subject only with the perspective of one discipline. This study about the literature review of the entrepreneurship approaches of psychology, sociology and economy disciplines, assessing the entrepreneurship with holistic view differently from many studies. From this point of view inside this study firstly the entrepreneurship is assessed with general framework. Than, the economic, psychologic and sociologic approaches of entrepreneurship based on the literature review are assessed respectively. By this way both the starting point for inter disciplinary entrepreneurship studies has been formed and the literature gap has been filled.

Keywords: *Entrepreneurship, Social Norms, Economic Theory, Personality Traits*

GİRİŞ

Girişimcilik son dönem üzerinde durulan ve birçok disiplinin ilgi alanı içerisine dahil olan disiplinler üstü bir alandır. Özellikle Sovyet Cumhuriyeti'nin merkezi planlamaya dayalı ülkelerinin serbest piyasa ekonomisi haline gelmesi, Güney Amerika Venezuela ve Arjantin'deki büyük devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, İngiltere'de birçok temel devlet hizmetinin özel işletmelere bırakılması, neoliberal politikaların hakimiyetinin artması ile mal ve hizmetlerin özel girişimci eliyle üretilmesi ve sunulması gibi gelişmeler girişimciliği her geçen gün daha önemli hale getirmektedir. Girişimcilik alanının bu kadar çok çalışılmasındaki en önemli etkenlerden bir diğeri ise girişimciliğin iktisadi kalkınma ve gelişmenin motoru olarak görülmesidir. (Bygrave,1993: 256) Şöyle ki Baumol; girişimciliği iktisadi gelişmenin temel bileşenlerinden biri olarak görmekte ve sermaye birikimi ve işgücündeki artışın toplumun üretim düzeyini arttırmada tek başına yeterli olamayacağını belirtmektedir. Kaldı ki üretim düzeyindeki artış; iktisadi gelişmenin bileşenlerinden biri olmaktadır. Baumol Solow'un 1909-1949 yılları arasındaki Amerikan verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmada iktisadi büyümenin %87,5' inin teknik gelişmeyle açıklanabileceğini, teknik gelişmenin kaynağının ise girişimcilik faaliyeti ve girişimci olduğunu belirtmektedir (Baumol,1968: 65-66). Girişimcilik faaliyeti yeniliğin (teknik gelişmenin) gerçekleştirilmesi, yayılması ve yeni fikirlerin uygulamaya geçirilmesinde etkin olan en temel faaliyet alanı olmakla birlikte, aynı zamanda üretim artışı, yeni iş alanı yaratılması, piyasaların yeniden düzenlenmesi ve yapısal uyum konularında göz ardı edilemeyecek düzeyde katkı sağlamaktadır (Emami ve Nazari, 2012; Mitchell vd., 2000).

Literatürdeki girişimcilik çalışmaları girişimciliği ele alış tarzlarına göre temelde iki kısma ayrılabilir. Birinci kısımda yer alan çalışmalar; neden bireyler girişimci olmayı tercih etmektedir sorusuna cevap ararken diğer kısımdakiler girişimci sayısında bölgeler arası farklılığı; normatif, yapısal ve kurumsal değişkenler yardımıyla açıklamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda girişimcilik çalışmaları mikro ve makro yaklaşımlara dayalı çalışmalar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Neden bireyler girişimci olmayı tercih eder sorusuna cevap aranan mikro yaklaşımda girişimcilik faaliyetini gerçekleştiren girişimci merkezli değerlendirmeler yapılmaktadır. Bölgeler arası girişimcilik farkını açıklamayı hedeflemiş olan makro yaklaşımlarda ise girişimciliğin gerçekleştirildiği bölgedeki çevresel koşullar, kültür ve iktisadi koşulların girişimciliğe etkisi bağlamında değerlendirme yapılmaktadır (Zelekha vd., 2014: 748).

Gerçekleştirilen çalışmanın hangi yaklaşım kapsamında olduğundan bağımsız olarak öncelikle, girişimcilik kavramının zihinlerde açıklığa kavuşturulabilmesi önem taşımaktadır. Bundan ötürü girişimciliğin kavramsal tanımlamalarını yapan ve girişimciliği farklı disiplinlerin bakış açılarıyla değerlendirmeyi amaçlayan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde girişimciliği kendi disiplininin bakış açısıyla değerlendiren ve bu bağlamda girişimcilik teorilerini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak aynı çalışma içerisinde birden çok disiplinin girişimcilik teorilerini ortaya koymayı hedeflemiş çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Hali hazırda gerçekleştirilen çalışma; iktisat, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin girişimciliğe bakış açısını ve bu bağlamda literatürde gerçekleştirilen çalışmaları tek bir çalışma kapsamına dahil etmeyi planlamaktadır. Bu yolla girişimciliği disiplinler arası yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlayan bundan sonraki çalışmalar için hareket noktası olmayı hedeflemektedir. Buradan hareketle çalışmanın birinci bölümü; kavramsal olarak girişimciliğin tanımlanmasına ayrılmaktadır. Sonraki bölümlerde ise sırasıyla hakim iktisat teorisi, sosyoloji disiplini ve psikoloji disiplinlerinin girişimcilik yaklaşımları değerlendirilmektedir. Sonuç ve değerlendirmelerin yapılmasıyla çalışma tamamlanmış olmaktadır.

1.GİRİŞİMCİLİK NEDİR?

Köken olarak girişimcilik kavramı; 13.yy'da ortaya çıkan Fransızca '*entreprendre*' kelimesine dayanmaktadır. "*Entreprendre*" bir şeyin yapılması ya da bir şeye girişmek anlamında kullanılmaktadır. 16.yy itibariyle girişimcilik kelimesi yeni bir iş yatırıma girişmek anlamında kullanılmaktadır. Bunun yanında girişimciliğin kavramak ve keşfetmek anlamları da bulunmaktadır. Girişimcilik olgusu 15. y.y.' da biraz anlam değiştirerek özellikle savaş döneminde risk alma davranışına karşılık gelmekte ve risk alan bireyler girişimci olarak nitelendirilmektedir. 16. yy. itibariyle kavram; risk alma pahasına üretim faktörlerini birleştirerek üretimde bulunma faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Formanini, 2001:3). Ancak girişimciliğe ilişkin herkesin hem fikir olduğu temel ve tek bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Bunda girişimciliğin iktisat, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, yönetim, finans gibi farklı disiplinler tarafından çalışılan çok disiplinli bir konu olması ve farklı alanlardan beslenmesi etkili olmaktadır (Bula, 2012: 81). Gartner girişimcilik kavramının 90, Morris ise 77 farklı tanımının bulunduğunu belirtmektedir. Daviddson girişimciliği sosyal boyutta girişimcilik ve akademik boyutta girişimcilik olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Sosyal boyutta girişimcilik; tüketiciye yeni seçenek sunma, rekabet halindeki üreticiye ise ürünlerini değiştirme zorunluluğu getirme yoluyla piyasada değişiklik yaratacak faaliyetlerin başlatılması biçiminde

tanımlanmaktadır. (Landström; 2005: 10-11; Daviddson, 2004: 10). Girişimciliğin akademik boyutta tanımlanması üç temel yaklaşım çerçevesinde olmaktadır. Bu yaklaşımlar; girişimciliğin piyasa içerisindeki fonksiyonuna göre tanımlanması, girişimciliğin girişimci birey üzerinden tanımlanması ve girişimciliğin süreç olarak tanımlanmasıdır. Girişimciliği piyasa içerisindeki fonksiyonuna göre tanımlayan çalışmalarda beş temel girişimci fonksiyonu belirlenmektedir. Bunlar; girişimcinin risk alma fonksiyonu, girişimcinin yenilikçi olma ve yeni olanak yaratma fonksiyonu, girişimcinin sınırlı kaynakların düzenleyicisi olma fonksiyonu, girişimcinin uyanık bir şekilde olanakların araştırmacısı olma fonksiyonu ve girişimcinin kapitalist olma fonksiyonudur (Landström, 2005: 13-14). Girişimciliği fonksiyonel bağlamda tanımlayan çalışmalara göre girişimcilik; yeni olanakların keşfedilmesi ve bu olanaklardan yararlanılması için yeni bir girişimin oluşturulması durumuna karşılık gelmektedir. (Bygrave ve Hofer, 1991:14; Bygrave, 1993: 257) Bu kapsamda girişimcilik; risk alma, inovasyon ve proaktifliği içeren davranışlar olarak tanımlanabilmektedir. Girişimcilik bu bağlamda; bir yerde Schumpeter'in yenilikçi girişimcisinin faaliyetlerini, Knight'ın risk alan girişimcisinin faaliyetlerini ve yeni olanaklar yaratma yeteneği ve hayal gücünü birleştiren girişimcilik faaliyetlerini içermektedir. Öyle ise fonksiyonel anlamda girişimciliği; bireylerin gerek bireysel olarak gerekse bir firmanın çatısı altında fırsatların peşinde koşma süreci olarak tanımlamak da mümkündür (Cuervo vd,2007:3).

Olanakların değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar özellikle 1990'lı yıllardan sonra popülerlik kazanmakta olup girişimcilik bu çerçevede tanımlanmaya başlanmaktadır. Buna göre Timmons girişimciliği olanakların yaratılması ya da keşfedilmesi ve keşfedilen olanakların eldeki kaynaklara bakılmaksızın değerlendirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Olanakların değerlendirilmesine ilişkin çalışmalarda; olanakların kaynakları, olanakların belirlenme ve değerlendirilmesi süreci ve olanakları belirleyen ve değerlendiren kişilerin kimler olduğu üzerinde durulmaktadır. Esasen bu bağlamda süreç yaklaşımları ve kişilik yaklaşımları bir araya getirilmektedir (Fayolle, 2007: 37-39). Bunun yanında fonksiyonel anlamda girişimciliği yeni bir değer yaratma süreci olarak tanımlayan çalışmalara da rastlamak mümkündür. Ahmetoğlu (2014) çalışmasında literatürde en çok üzerinde durulan girişimcilik fonksiyonlarından birinin değer yaratma olduğunu vurgulamaktadır. (Ahmetoğlu, 2014) Benzer şekilde Schumpeter'in yenilikçi girişimcisinden de beklenen değer yaratma fonksiyonunu yerine getirmesidir. Sonuçta değer yaratmayan bir yenilikçilik faaliyeti kuru bir teknik icattan öteye geçememektedir (Fayolle, 2007: 45-48; Bull ve Willard, 1993:183). Girişimciliği girişimci birey üzerinden tanımlayan çalışmalar genellikle davranışsal bilimler

içerisinde yer almaktadır. Davranışçılar genellikle “girişimci kimdir?” ve “niçin faaliyette bulunur?” sorusuna yönelmektedir. Burada girişimciliğe yönelik tanımlamalar genellikle girişimcinin kişilik özellikleri ile tercih ve davranışlarının kökeni üzerinden gerçekleştirilmektedir (Landström, 2005: 14-16).

Girişimciliği süreç olarak ele alan çalışmalar ise ‘girişimcilik nasıl ortaya çıkmaktadır?’ sorusunu temel almaktadır. Girişimciliği süreç olarak ele alan çalışmaların en temel özelliği; girişimciliğe iktisadi faaliyet ya da kişilik özellikleri gibi tek bir pencereden bakmak yerine farklı pencereleri bir araya getiriyor olmasıdır. Bu bakımdan süreç yaklaşımları ile girişimciliğin çok boyutlu değerlendirmesi sağlanmaktadır (Landström, 2005: 18; Fayolle, 2007: 34). Gartner (1988) girişimciliği yeni bir firmanın yaratılması süreci olarak tanımlamaktadır. (Gartner, 1988). Bygrave ve Hofer (1991) yine aynı kapsamda girişimciliği olanakların farkına varma ve fark edilen olanakları değerlendirmeye ilişkin işletme kurma süreci olarak tanımlamaktadır (Bygrave ve Hofer, 1991: 14). Girişimciliği süreç olarak ele alan çalışmalar; genellikle yeni bir işletmenin ortaya çıkış süreci üzerinde durmakta olup işletme kurma niyetine ve işletme oluşmadan önceki sürece vurguda bulunmaktadır. Bu süreçte yer alan girişimci literatürde “*nascent girişimci*” olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında bu grupta yer alan çalışmalar; farkedilen olanakların nasıl değerlendirildiği, farklı mal ve hizmetlerin nasıl keşfedildiği ve farklı mal ve hizmetlerin kimler tarafından ve ne tür sonuçlar yaratarak oluşturulduğu üzerinde durmaktadır (Landström,2005:9; Gartner,1988).

İşletme kurulmadan önceki sürece ilişkin çalışmaların bir kısmı girişimciliğin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler üzerinde durmaktadır. Başka bir ifadeyle bu tür çalışmalarda girişimci olma sürecini etkileyen faktörler çerçevesinde girişimcilik ele alınmaktadır. Bu kapsamda; girişimciliğin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler temelde üç başlık altında değerlendirilebilmektedir. Bunlardan birisi girişimciyi girişimci olmayan bireylerden ayıran ve girişimciye özgü kişilik özellikleridir. Bu kişilik özelliklerinden bazıları; risk alabilme, belirsizlikle karşı karşıya gelme isteği, bağımsızlık isteği, içsel kontrol odağı, yenilikçilik, yaratıcılık, proaktif kişilik, özgüven ve başarıya güdüsüdür. Bir ikinci faktör girişimciliği teşvik eden ekonomik ve çevresel faktörlerdir. Piyasanın büyüklüğü, teknolojik değişimin yarattığı dinamikler, piyasanın yapısı gibi faktörler buna örnektir. Üçüncü faktör ise; kurumların fonksiyonu, kültür ve toplumsal değerlerdir (Cuervo vd,2007:4; Fuduric,2008; Ahmetoğlu vd., 2014: 59). Buna göre girişimciliği süreç olarak ele alan çalışmalarda girişimcilik; sosyoloji, psikoloji ve iktisat disiplinlerinin ortak yaklaşımları çerçevesinde

değerlendirilmiş olmaktadır. Girişimciliği süreç olarak ele alan, birey üzerinden tanımlayan ve fonksiyonel bağlamda tanımlayan çalışmalara ek olarak girişimcilik; Johannisson'un tanımında olduğu gibi tek bir girişimcinin davranışlarından öte birden çok birey arasındaki etkileşim bağlamında da ele alınmaktadır. Bu durumda girişimciliğin temel vurgusu sosyal ağların oluşması ve bireyler arası ilişki düzeyine indirgenmektedir (Delmar,1996:5-6). Landstroom'un da ifade ettiği gibi girişimcilik çok disiplinli bir alan olup bireysel boyuttan toplumun bütününe yani özelden genele genişletilebilen birçok çalışma alanının kapsamı ve tanımlamasına dahil edilebilmektedir.

Girişimciliği analiz eden her bir disiplin alana ilişkin kendi sorularını sormakta, her bir çalışmanın kendine has amacı olmakta ve kendine has ölçme yöntemi bulunmaktadır. Bundan ötürü girişimciliğin birden çok ve birbirinden farklı tanımlamalara sahip olması şaşırtıcı olmamaktadır. Kısaca bahsedilen bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere 200 seneden fazla süredir girişimcilik kavramı tanımlanmaya çalışılmakta ve kavrama ilişkin birçok tanım yapılmaktadır. Süreçte girişimcilik kavramı gelişim ve değişime uğramaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında önemli olan girişimciliğin sosyal, kültürel, tarihsel ve psikolojik boyutlarıyla değerlendirilmesi, yalnızca piyasada yer alan iktisadi bir olguya indirgenip saf iktisadi analizlere sıkıştırılmamasıdır (Emami ve Nazari, 2012: 59; Zafirovski, 1999: 351). Buradan hareketle çalışmanın bir sonraki kısımları; sırasıyla iktisat, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin bakış açılarıyla girişimciliğin değerlendirilmesine ayrılmaktadır.

2. HAKİM İKTİSAT TEORİSİNDE GİRİŞİMCİLİK

Girişimcilik kavramının iktisat teorisindeki karşılığı, iktisat teorisinin çözüm bulmaya çalıştığı problemlerin dinamik ve statik nitelikte olması ile bağlantılı olarak değişiklik göstermektedir. Şöyle ki 18. yy' daki iktisat teorisi iktisadi gelişmenin sağlanması problemine çözüm aramakta olup bu sorun dinamik nitelik taşımaktadır. Benzer şekilde 20. yy'da Schumpeter "*İktisadi Kalkınma Teorisi*" adlı çalışmasında dinamik bir girişimci tipi yaratmaktadır. Bu tür girişimci; liderlik vasfına sahip, dinamik ve yenilikçi olup iktisadi dengesizlik yaratmaktadır. Schumpeter ile birlikte diğerlerinden farklı bir girişimci profili ortaya çıkmaktadır (Hebert ve Link,2006:1-2; Schumpeter, 2013: 71).

Buna karşılık iktisat biliminin başlangıç döneminde girişimci ürün ve üretim faktörleri piyasasının merkezinde yer alan iktisadi ajandır. Smith'den önceki süreçte girişimci ile kapitalist özdeşleştirilmekte ve girişimcilik kavramı belirsizleşmektedir. Daha sonraki süreçte Marx kapitalizmin dinamiklerini değerlendirirken kapitalist ve girişimciyi özdeşleştirmekte ve her ikisini de aşağılamaktadır. Bu noktadan sonra girişimcilik kavramı yeniden silikleşmektedir. Yüz yıllık gelişimden sonra geleneksel iktisat Marks'ın köktencilğini eleştirmekte ve daha çok sınırlı kaynakların nasıl etkin şekilde dağılacığı konusu ile ilgilenmektedir. Bu kapsamda iktisat teorisinin genel denge teorisi çerçevesinde yeniden dizayn edilmesi ile girişimcilik kavramı tekrar göz ardı edilmektedir (Hebert ve Link,2006:2).

Casson (2003) Ortodoks iktisat ve neoklasik iktisatta girişimcilik kavramının göz ardı edilmesi ile, iktisadi girişimci teorisinin oluşumunun engellendiğini ortaya koymaktadır. Casson (2003)'a göre Ortodoks iktisat teorisi bireylerin ve iktisadi sistemlerin, iktisadi sisteme yönelik değişime uyum sağlama sürecine ilişkin tatmin edici bilgi sunmamaktadır. Basit neoklasik iktisat teorisi de süreçten öte sonuçla ilgilenerken basit varsayımlarla durumu açıklamaya çalışmaktadır. Neoklasik iktisatta rekabet dengesi detaylı bir şekilde analiz edilmekle birlikte süreç üzerinde durulmamış olup, Neoklasik iktisatçıların piyasasında girişimciye ihtiyaç duyulmamaktadır (Casson,2003:9-12) .

Neoklasik iktisatta ve Ortodoks iktisatta girişimciye ihtiyaç duyulmamasında her iki okulun da piyasayı kişiliksizleştirmesi etkili olmaktadır. Neoklasik iktisatta kişilikleştirme yalnızca tüketicinin tüketime yönelik tercihleri ile sınırlı kalmaktadır. Buna göre piyasada yer alan aktörler birbirlerine Ortodoks iktisatta Adam Smith'in görünmez eliyle, neoklasik iktisatta ise tam rekabet piyasası varsayımları ile bağlı olmaktadır. Halbuki ihtiyaç duyulan Adam Smith'in görünmez elinden öte durumları başka insanlardan daha farklı algılayan ve bu yolla piyasadaki kaynak dağılımını etkileyen girişimcinin görünür elinin değerlendirilmiş

olmasıdır (Casson, 2003: 13). Neoklasik iktisat okulu girişimciye yer vermemekle birlikte yer verdiği noktada ise girişimcileri dördüncü üretim faktörü olarak görmektedir. Bu yolla girişimciyi kaynak dağılımı ve koordinasyonu ile firma adına karar vermeden sorumlu tutmaktadır. Ancak tahmin edileceği üzere girişimcinin firma adına karar verme sorumluluğu da beklenen fayda maksimizasyonu çerçevesinde Neuman ve Morgenstern'in, tercihlerde bütünlük, bağımsızlık ve mükemmellik gibi belirsizlik altında karar verme aksiyomlarına indirgenmektedir. Dolayısıyla neoklasik iktisatçılar girişimciye yer verdikleri zaman da gerçek girişimciden öte hipotetik ve temsili girişimci profili üzerinde durmaktadır (Endres ve Woods, 2006:191).

Buna karşılık Avusturya Okulu'na mensup iktisatçılar girişimcinin kar maksimizasyonu dışında kendisine özgü doğası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yolla iktisada canlılık katmak isteyen Avusturya Okulu mensupları, Neoklasiklerin rasyonel en çoklaştırma ya da piyasa dengesine uygun olarak dışsal kabul ettikleri girişimci davranışlarını yeniden göz önünde bulundurmaktadır (Cowen, 2003:5-6). Neticede daha önce bahsedildiği üzere hemen hemen tüm iktisadi kavramlarda olduğu gibi girişimcilik kavramı da ele alındığı dönem ve ele alan iktisadi okulun perspektifinden etkilenerek farklı anlamlara karşılık gelmekte ve farklı önem derecesine sahip olmaktadır. Şöyle ki az önce de izah edildiği üzere kimi okullarda dışsal olarak ele alınmış ve kendisine yer verilmemiş olmakla beraber kimi okullarda merkezi rol üstlenmektedir. Buradan hareketle hakim iktisat teorisinde girişimciliğe ilişkin literatür değerlendirmesi yapmak isteyen çalışmalara derli toplu bir referans sunmak amacıyla; farklı okullar perspektifinde iktisadın girişimciliği ele alışı aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 1. Farklı İktisadi Okulların Bakış Açısıyla Hakim İktisat Teorisinde Girişimcilik

Fizyokratlar	Klasikler	Neoklasikler	Avusturya İktisat Okulu	Diğer yaklaşımlar
Cantillon:Belirsizlik altında risk alabilme, arz ve talep arasındaki farktan yararlanarak kar elde etme,	Adam Smith: maceracı, proje yapıcı, müteahhid, risk ve belirsizliğe katlanan , kar elde etmek için plan ve proje	Marshall : İşletmenin günlük faaliyetleri, yenilikçilik	Shumpeter: Yaratıcılık, yenilikçilik, yeni iktisadi olanakların algılanması, piyasaya yeni fikirlerin sunulması, olanakları belirleme,	Liebenstein: rakibinden fazla çalışma gücü, yenilikçilik, yaratıcı taklitçilik, yeni ürün ve hizmetgeliştirme , ekonomik dönüşüm yaratma
Baudeau: yenilikçilik, risk alabilme, piyasa etkinliğini arttırma, denetim ve düzenleme faaliyeti	yapan, gerekli sermayeyi temin eden, üretim faaliyetleri ni düzenleyen, yöneten, denetleyen		Wieser: yenilikçilik, liderlik,yöneticilik, spekülatoörlük, olanakları fark edebilme	By Grave ve Hofer, Stevenson, Rochman ve Ahamed, Ahmetoglu Linan vd. : Olanakların farkına varma ve değerlendirme
			Hayek: Yeni olanakların keşfedilmesi	Cole: Kar amaçlı işletmeyi başlatma, geliştirme,

				sürdürme
			Kirzner: Olanakları fark etme ve değerlendirme, risk alabilme, yenilikçilik, arbitraj	Gürbüz: Optimal faktör bileşimi
Quesnay: belirsizlikleri öngörme ve düzenleme, üretim faaliyetini yönetme, yeni ürün üretme, yeni metod ve yeni pazar bulma faaliyetleri	Mill: Üretimin denetimi ve kontrolü	Von Thünen: risk alabilme ve yenilikçi lik,	Menger: İktisadi duruma ilişkin bilgi edinilmesi, etkin bir duruma ilişkin gerekli hesaplamaların yapılması, üretimin denetlenmesi	Gartner: yeni kurumların yaratılması Schultz: dengesizlik durumunda kaynakların yeniden dağıtımı
	Bentham: yenilikçilik, yaratıcılık, belirsiz getiri sağlamak için risk alma		Casson: Kıt Kaynakların Organizasyonu için yargısal karar verme Hisrich: finansal, psikolojik ve sosyal riskleri göze alıp yeni değer yaratma	Reynolds: Olanakların keşfedilmesi, yeni şirket kurma yoluyla yeni iktisadi faaliyet yaratma
Turgot :Para yatırılmaya değer görülen her türlü iş fırsatına para yatırılması	Say: üretim faktörlerini n organizasy onu ve yönetimi, piyasayı	Knight: belirsizlik altında karar verme	Mises: eldeki olanakları değerlendirme sürecidir. Olanakların farkına varma, olanakları yaratma faaliyetinin yapılması	Drucker: Yenilikçilik, yeni değer yaratma

Tablo 1.'de görüldüğü üzere hakim iktisat genellikle girişimciliği fonksiyonel anlamda tanımlamakta ve daha çok girişimci ne yapar sorusu üzerinden hareket etmektedir. Girişimci kimdir, girişimciliğin arkasındaki karar verme süreçleri nelerdir soruları üzerinden girişimciliğin ele alınması ise daha çok psikoloji disiplinine bırakılmaktadır. İstisnaları olmakla beraber genellikle hakim iktisadın girişimcilik teorileri rasyonalite ve dolayısıyla rasyonel girişimci varsayımına dayanmaktadır. Rasyonalite varsayımına dayalı girişimcilik yaklaşımında da girişimcilik faaliyetlerinin süreçlerinden öte sonucuna odaklanılmakta ve psikolojik faktörlerin ve sosyolojik faktörlerin etkisi genellikle dışarıda bırakılmaktadır. Bu durumun hakim iktisat teorisindeki istisnası Keynes'in girişimcilik yaklaşımı olmaktadır.

Keynes girişimcilik yaklaşımında girişimciliğin temel motivasyonları üzerinde durmakta; girişimciliğin temel motivasyonunun rasyonel kar elde etme güdüsünden ziyade irrasyonel hayvansal güdüler olduğunu belirtmektedir. Buna göre girişimciyi motive eden ya da motivasyonunu önleyen şeyin anlık iyimserlik ve umutlu bakış açısı ile anlık korku ya da kötümserlik olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla girişimciliği gerçekleştirmenin karlı olup olmayacağına ilişkin rasyonel hesaplamalar hayvansal güdülerin tamamlayıcısı konumunda olmaktadır (Zafirovski, 1999: 364; Keynes, 2003:105-106). Keynes'in girişimcilik yaklaşımından yola çıkarak esasen Keynes'e göre psikolojik faktörlerin iktisadi faaliyetleri etkileyen temel belirleyicilerden biri olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Girişimciliğin önemli iktisadi faaliyet alanlarından biri olmasından hareketle; çalışmanın bir sonraki bölümü psikoloji disiplini perspektifinden girişimciliğin değerlendirilmesine ayrılmaktadır.

3. PSİKOLOJİ DİSİPLİNİNDE GİRİŞİMCİLİK

Geleneksel olarak psikoloji disiplininin konusu bireylerin algıları, bilişleri, duygu, motivasyon ve davranışlarının açıklanmasıdır. Dolayısıyla disiplin; girişimcilik algısı ve olanakların farkına varma ve değerlendirme faaliyetleri ile diğer girişimci davranışlarını; bilişsel, duygusal, algısal ve motivasyonel boyutta ele almaktadır. Bunun yanında örgüt psikolojisi alanı da girişimcilik konusunu ele almaktadır. Bu kapsamda; örgüt gelişimi, gelişim düzeyinin korunması ya da örgütün sona ermesinin altında yatan örgütsel psikolojinin ne olduğu üzerinde durulmaktadır (Frese, 2009: 439-440; Kalkan ve Kaygusuz, 2012: 4-5, Edewor vd., 2014: 19). Psikoloji disiplininin girişimciliği ele alışı kendi içerisinde

gruplandırılarak, çalışma kapsamında psikolojinin girişimciliği ele aldığı üç temel bakış açısı üzerinde durulmaktadır. Bunlar; kişilik özellikleri perspektifi, bilişsel psikoloji perspektifi, sosyal psikoloji ve niyet modelleri perspektifleri olmaktadır

3.1. Kişilik Özellikleri Perspektifinden Girişimcilik

Ekonomist dergisinde; 2009 yılında yayınlanan küresel girişimcilere yönelik rapordan hareketle iki temel sonuca ulaşılmaktadır. Bunlardan biri girişimcilerin çoğunun erkek olduğu, bir diğeri ise girişimcilerin diğer bireylerden farklı kişilik özelliklerine sahip olduğudur. (Economist,2009:4) Yine *Journal of Economic Psychology* dergisi özel sayısında girişimciyi diğer bireylerden ayıran özelliklerin girişimciliğe başlama ve girişimcilik başarısına etkisinin ne düzeyde olduğuna yönelik çalışmalara yer verilmektedir. Bu kapsamda neden kadın girişimci sayısı erkeklerden az, ya da rol modellerin girişimcilik niyetine etkisi nedir türünden sorulara yanıt aranmaktadır (Caliendo ve Kritikos, 2011:1). Buradan da anlaşılacağı gibi esasen 1950'li yıllardan itibaren literatürde en çok tartışılan konulardan biri; girişimciyi yönetici ve çalışandan ayıran ve bireyin girişimci olmasında etkili olan kişilik özelliklerinin neler olduğudur. Nitekim girişimcilik faaliyetinin merkezindeki temel aktörün girişimci olduğu düşünüldüğünde girişimciyi diğerlerinden ayıran kişilik özelliklerinin neler olduğuna ilişkin sorgulamaların haklılığı ortaya çıkmaktadır (Reimers-Hild, 1995: 22).

Psikolojideki en eski ve en genel yaklaşım; davranışların kaynağının bireyin kişilik özellikleri olduğudur. Kişilik yaklaşımı olarak bilinen bu yaklaşıma göre bireyler hemen her durumda benzer davranış sergilemekte, yani birey davranışları çevresel faktörlerden etkilenmemektedir. Davranışların kaynağına ilişkin ikinci bir yaklaşım durumsalcıların yaklaşımıdır. Buna göre birey davranışlarının kaynağı çevresel (environmental) ve durumsal (situationalist) faktörler olmaktadır. Durumsalcılara göre bireyler artık aynı durumla karşılaştıklarında benzer davranışları sergilemektedir. Son olarak etkileşimciler davranışların kaynağının yalnızca çevresel ve durumsal faktörler veya yalnızca kişilik özellikleri olmadığını, davranışların bu ikisinin etkileşimi ile ortaya çıktığını belirtmektedir (Chell, 2008: 143). Psikoloji disiplini başlangıçta girişimciliği ele alırken, girişimciyi girişimci olmayan bireylerden ve başarılı girişimcileri de başarısız girişimcilerden ayıran kişilik özellikleri üzerinde durmaktadır. Kişilik yaklaşımı olarak nitelendirilen bu yaklaşıma göre girişimcinin olanakların farkına varma ve değerlendirme faaliyetleri girişimciye özgü kişilik özelliklerinin etkisiyle gerçekleşmektedir.

Girişimciye özgü kişilik özellikleri ile ilgili literatürdeki çalışmalardan Fruduric (2008)'e göre girişimciyi diğer bireylerden ayıran en önemli karakter özelliklerinden bazıları;

başarma ihtiyacı, risk toleransının yüksek olması, aşırı iyimser olma, bağımsızlık isteği, davranışlarının sorumluluğunu üstlenebilme, yaratıcılık, diğer insanların göremediği olanakları görme ve kullanmaya ilişkin bilişsel beceriye sahip olma, güçlü sezgilere sahip olma, öz yeterlilik, bilgiyi genelleştirme becerisi ve dışa dönüklüktür (Fuduric, 2008: 10-13). Korkmaz (2012)' a göre girişimciyi diğer bireylerden ayıran kişilik özellikleri; başarma ihtiyacı, risk alma eğilimi, belirsizliğe tolerans, kendine güven, yenilikçilik ve kontrol odağıdır (Korkmaz, 2012: 212-213). Caliendo ve Kritikos (2011) girişimciyi diğer bireylerden ayıran kişilik özelliklerinin risk alma eğilimi ve bağımsızlık (özerklik) isteği olduğunu belirtmektedir (Caliendo ve Kritikos, 2011). Littunen (2000)'in üzerinde durduğu en temel kişilik özellikleri kontrol odağı olma ve başarma ihtiyacıdır. (Littunen, 2000:295-299). Amiri ve Marimaei (2012) girişimcinin kişilik özelliklerine ilişkin literatür değerlendirmesinde Hornaday (1990)'ı referans göstererek girişimciyi diğer bireylerden ayıran 42 temel kişilik özelliği olduğunu belirtmektedir. Bunlardan bazıları; başkalarını etkileyebilme gücü, başarma ihtiyacı, ılımlı risk alabilme, olumlu bakış açısı, liderlik, kararlılık, azimlilik, beceriklilik, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilme, esneklik, bağımsızlık, zeka, hatalardan ders alabilme, cesaret, hayal gücü, olanakları fark edebilme, belirsizliklere katlanabilme, bencillik, başkalarına duyarlılık ve dürüstlüktür (Amiri ve Marimaei, 2012: 23).

Girişimciyi diğer bireylerden ayıran kişilik özellikleri ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların birçoğu az önce kısaca değinilen kişilik özelliklerine vurguda bulunmaktadır. Bunun yanında; proaktiflik, belirsizliğe katlanabilme ile yüksek enerjiye sahip olma ve işe bağlılık literatürde üzerinde durulan diğer kişilik özellikleridir. Literatürde en çok vurguda bulunulduğu düşünülerek çalışma kapsamında detaylandırılan kişilik özellikleri; başarma ihtiyacı, içsel kontrol odağı, yenilikçilik ve risk alabilmedir. (Barona, 1998: 276; Güler ve Tınar, 2009: 95; Ahmetoğlu vd, 2014: 59).

3.1.1. Başarma İhtiyacı

McClelland'a göre girişimcilerin temel motivasyonu başarı hazzı ve en temel kişilik özelliklerinden birisi de başarma ihtiyacıdır (Hamilton ve Harper, 1994: 11; Tiryaki, 2012: 28; Bjerger, 2007: 73). Kavramsal olarak başarma ihtiyacı; bireylerin faaliyetlerinin sonuçlarını daha iyi hale getirme isteği ve kendilerini buna ilişkin olarak sorumlu hissetmeleri olarak tanımlanmaktadır. Genellikle başarma ihtiyacı yüksek olan bireyler bir işin nasıl daha iyi yapılabileceği ve önemli başarılarla nasıl ulaşılabacağına ilişkin kafa yormaktadır. Başarma ihtiyacı kişinin kendisi ile kendisine koyduğu standartlar arasındaki sürekli mücadele olarak tanımlanmaktadır (Entrialgo vd., 2000:138). Aynı zamanda başarma ihtiyacı; bireyin kişisel

ve profesyonel hayatında koyduğu zorlu hedefleri başarma istek ve çabası olarak tanımlanmaktadır (Byrne vd, 2004:204). Yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkılarak başarma ihtiyacını; Durand ve Shea (1974)'in belirttiği üzere hedefe ulaşma davranışının önemli bileşeni olarak görmek mümkündür (Durand ve Shea, 1974: 59).

McClelland başarma ihtiyacı motivasyonu güçlü olan bireylerin diğer bireylerden daha enerjik ve yenilikçi olduğunu ve bu bireylerin faaliyetlerinin sorumluluğunu alma düzeyinin diğer bireylerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre bu tür bireyler; daha fazla çaba ve yeteneklerini kullanmalarını gerektiren işleri tercih etmekte, açık geri bildirimlerden hoşlanmakta, karar verme ve problemlerin üstesinden gelme noktasında bireyselliği tercih etmekte ve yönetebileceklerine inandıkları düzeyde (ılımlı düzeyde) risk almayı tercih etmektedir. Aynı zamanda bu tür bireylerin özgüvenleri ve kendi kendilerine problem çözme yetenekleri yüksek olmaktadır (Collins vd, 2004: 96, 99; Fayolle, 2007: 32; Basılğan,2008:474).

Başarma ihtiyacına ilişkin literatürde yer alan çalışmalardan bazıları; Güler ve Tınar (2009), Ghosh ve Chattopadhyay (2002), Durand ve Shea (1974) ve Stewart ve Roth (2007)'dir. (Güler ve Tınar, 2009:106; Ghosh ve Chattopadhyay,2002:23; Durand ve Shea, 1974:62; Stewart ve Roth, 2007:411). Yaklaşım farklılıkları olmakla birlikte çalışmaların tamamında; girişimcilik ile başarma ihtiyacı arasında pozitif yönlü ilişki bulunduğu ve başarma ihtiyacının girişimciliğin önemli kişilik özelliklerinden biri olduğu ortaya koyulmaktadır.

3.1.2. Kontrol Odağı Olma

Kontrol odağı olma kavramı Rotter'in sosyal öğrenme teorisine dayanmaktadır. Sosyal öğrenme teorisinde davranışları ile davranışlarının sonuçları arasındaki nedensel ilişkiye yönelik algılarının, bireylerin hayatları boyunca karşılaşacağı durumlarda hangi davranışı seçeceği tercihinin etkide bulunacağı ortaya koyulmaktadır. Bu noktada bireylerin davranışlarının sonuçlarını kendilerine mi yoksa dışsal faktörlere mi atfettiği önemli olmaktadır. Buradan hareketle Rotter kontrol odağı olmayı; bireylerin başına gelen iyi şeyleri kendi davranışlarına ya da kendi davranışları dışındaki faktörlere atfetme düzeyi olarak tanımlamaktadır (Rotter, 1966:1-2). Buna göre bireyler olayları / durumları kendi kontrolü altında olanlar ve şans eseri veya dışsal nedenlerden kaynaklananlar biçiminde sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Dolayısıyla kendi karar ve davranışlarının sorumluluğunu yüklenen ve karşılaştıkları durumları kader, şans vs. gibi dışsal faktörlere atfetmeyen bireyler içsel kontrol odağına sahipken tam tersi bir biçimde karşılaştıkları durumları dışsal faktörlere

atfeden bireylerin dışsal kontrol odağına sahip olduğu belirtilmektedir (Johnson ve Delmar, 2010: 298; Basılğan, 2008: 475; Geist ve Bangham, 1980: 1281; Rotter, 1966:1).

Konuyla alakalı literatür değerlendirilmesi yapıldığında; Zhang ve Bruning (2011) ile Yan (2010) ve Levesque ve Minniti, (2006)'ın aktarımına göre Venkatapathy (1984), Shapero (1975), Brokhaus (1974) ve Borland (1974) içsel kontrol odağının girişimciye özgü önemli kişilik özelliklerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Zhang ve Bruning, 2011: 95; Yan, 2010; Levesque ve Minniti, 2006:179). Buna karşılık Güler ve Tınar (2009) çalışmalarında; İçsel kontrol odağı ile girişimcilik düzeyi arasında pozitif yönlü ilişkiye rastlamamaktadır (Güler ve Tınar, 2009: 106). Begley ve Boyd (1987) yöneticiler ve girişimciler arasında kıyaslama yaptıkları çalışmalarında girişimciler ve yöneticilerin içsel kontrol odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koyarak içsel kontrol odağının yalnızca girişimciye özgü bir kişilik özelliği olup olmadığını sorgulanmasına neden olmaktadır (Dana, 1995; Begley ve Boyd, 1987: 87-88). Yukarıdaki değerlendirmelerden ve çalışmanın kapsamını daraltmak adına çalışma kapsamında değerlendirilmeyen çalışmalardan hareketle literatürde içsel kontrol odağı- girişimcilik ilişkisine yönelik farklı yaklaşımların bulunduğu söylenebilmektedir. Ancak literatürdeki genel kanı içsel kontrol odağının girişimciliğin önemli kişilik özelliklerinden biri olduğu yönündedir.

3.1.3. Yenilikçilik

Girişimciyi yenilikçilikle özdeşleştiren ve girişimciyi iktisadi kalkınmanın motoru olarak gören en önemli iktisatçı Schumpeter'dir. Schumpeter'in deyimiyile yenilikçilik yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirme, yeni piyasalara açılma, üretimde yeni hammaddeleri kullanma ve herhangi bir endüstride yeni kurumları hayata geçirme faaliyetlerinin tamamıdır (Palmer, 1971: 33; Ahmetoğlu: 2014: 33; Gürol ve Atsan, 2006: 29). Esasen Fadaee ve Alzahrh (2014) yenilikçiliği; girişimcinin yaratıcı fikirlerini piyasaya sunabilme olanağına sahip olduğu ve bu yolla değişim yarattığı süreç olarak tanımlamaktadır (Fadaee ve Alzahrh, 2014:3). Wenekers ve Thurik (1999) ve Ahmetoglu (2014) girişimcinin en temel faaliyet alanlarından birinin yenilik yapmak olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Holcombe (1998) girişimciyi yenilikçi ve daha etkin bir şekilde üretimde bulunan ve bu yolla ülke ekonomisinde üretkenliğe yol açan birey olarak tanımlamaktadır (Braunerhjelm, 2010: 10; Ahmetoglu, 2014: 32; Wenekers ve Thurik,1999: 28-29). Buradan hareketle girişimcinin olmazsa olmaz kişilik özelliklerinden birinin yenilikçilik olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla yenilikçilik ile girişimcilik arasında güçlü bir ilişkinin olması beklenmektedir. Nitekim Bozkurt ve Erdurur (2013) ve Frese ve Rauch (2013), Altınay vd. (2012), Gürol ve Atsan

(2006), Muller ve Thomas (2000) yenilikçilik ile girişimcilik eğilimi arasında güçlü bir ilişki olduğunu destekleyen çalışmalardan bazılarıdır. (Bozkurt ve Erdurur, 2013:73-74; Frese ve Rauch, 2013:369; Altınay vd, 2012: 495; Gürol ve Atsan,2006: 35, Muller ve Thomas, 2000)

3.1.4. Risk Alabilme Becerisi

Klasik karar davranışı teorisyenleri riski; herhangi bir sonuca ulaşma olasılığı ile olası sonuçların dağılımındaki çeşitliliğin ve bunlara yönelik subjektif değerlendirmelerin fonksiyonu olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık bazı yaklaşımlar riskin yukarıda tanımlandığı kadar rasyonel hesaplamalara dayalı olmadığını rasyonel hesaplardan öte bireylerin risk alabilme eğilimleri ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Koh (1996) riski; bireylerin belirsizlik durumunda risk alma eğilimi olarak tanımlamaktadır. (Koh,1996: 15) Bu durumda risk durum ve koşullara bağlı olmaktan öte bireysel eğilimle alakalı bir olgu haline dönüşmüş olup girişimciyi diğer bireylerden ayıran en temel özelliklerden biri olarak görülmektedir (Stewart ve Roth, 2001:145). Ancak literatürdeki çalışmaların bir kısmı ise girişimcilerin yüksek risk alabilme becerisine sahip olmasının girişimciyi diğer bireylerden ayırd edici özellik olmadığını ortaya koymaktadır (Praag vd, 2014:2). Örneğin Mill, Knight, Brandstatter ve Koh (1996) girişimciyi yöneticiden ayıran temel özelliklerden birinin girişimcinin yüksek düzeyde risk alabilme becerisi olduğunu belirtirken buna karşılık Brockhous (1980), Caliendo, Fossen ve Kritikos (2010), Korunka vd. (2003), Hoque vd. (2014) girişimcinin ılımlı risk alma konusunda daha hevesli olduğunu ortaya koymaktadır. (Basılğan, 2008:476; Brockhaus, 1980:512 ; Koh,1996: 22; Caliendo ve Kritikos, 2011: 2 ; Korunka vd. , 2003: 36; Hoque vd, 2014: 132).

Yukarıda belirtilen iki farklı yaklaşım dışında Palmer (1971) başarılı girişimciyi riski öngörme ve riski azaltmaya ilişkin doğru politikaları uygulama becerisine sahip birey olarak tanımlamakta olup, riski öngördüğü halde riski azaltmayı beceremeyen bireyin girişimci olamayacağını belirtmektedir. (Palmer,1971: 38). Sonuçta; girişimcilerin risk alma düzeylerine ilişkin literatürde birtakım tartışmalar söz konusu olmakla birlikte, girişimcinin temel kişilik özelliklerinden birinin risk alabilme becerisi olduğu da sıklıkla vurgulanmaktadır. Çalışmanın hali hazırdaki alt bölümünde girişimciliği literatürde en çok vurguda bulunan dört kişilik özelliği çerçevesinde değerlendiren çalışmaların bazılarında yer verilmektedir. Psikoloji disiplininin girişimcilik yaklaşımı başlangıçta kişilik özellikleri üzerinden hareket etmekle birlikte; girişimciliği girişimcinin kişilik özellikleri üzerinden ele alan çalışmalar 1980’li yıllardan itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Eleştirilere dayanak olarak; yapılan çalışmaların bir kısmında yalnızca girişimciye özgü olduğu söylenen kişilik

özelliklerinin yöneticilerde de var olduğu ortaya koyulmaktadır (Baron,1998). Buradan hareketle psikologlar girişimciliği bilişsel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirmeye başlamıştır. Çalışmanın bir sonraki kısmında bilişsel perspektiften girişimciliğin ele alınışı üzerinde durulmaktadır.

3.2. Bilişsel Psikolojinin Bakış Açısıyla Girişimcilik

Bilişsel çalışmalarda inanç, bilgi işleme gibi insanların bilişsel süreçleri ve bilişsel yapıları üzerinden girişimci davranışları ve girişimcilik değerlendirilmektedir. Esasen girişimci tarafından oluşturulan temel kavrayışlar, girişimcinin amacı, girişimcinin nitelikleri ve hayal etme yeteneği üzerinde durulmaktadır. Böylece girişimcinin yukarıda belirtildiği üzere olanakların farkına varma, yeni bir girişim oluşturma ve var olan girişimi geliştirme noktasında nasıl düşündüğü, değerlendirdiği ve karar verdiği değerlendirilmektedir (Yan, 2010). Karar verme aşamasında girişimcinin bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve kullanılmasına ilişkin zihinsel süreçlerden etkilendiği ortaya koyulmaktadır. Aynı zamanda yeni bir ürün ve hizmet geliştirme ve yeni bir girişim için gerekli kaynakları temin etmede girişimcinin kullandığı bilişsel süreçler üzerinde durulmaktadır (Sanchez, Carballo ve Gutierrez, 2011: 436, Chell, 2008:152). Girişimcinin bilişselliğine ilişkin çalışmaların bir diğer kısmı da girişimcinin girişimci olmayan bireylerle aynı bilişsellik eğilimine ve aynı bilişsel hatalara sahip olup olmadığını ortaya koymaktadır. Bu noktada “Girişimciler diğer bireylerden, aynı zamanda başarılı girişimciler başarısız olanlardan daha farklı düşünmekte midir” sorusuna cevap aranmaktadır (Baron,2000). Bilişsel yaklaşımlarda aynı zamanda girişimcinin karar verme ve değerlendirme sürecinde başvurduğu bilişsel kısa yollar (heuristic), bilişsel şemalar ve önyargılar karar verme sürecini hızlandıran çerçevelemeler, kısa yollar ve temel kurallar kapsamında değerlendirilmektedir. Bilişsel kısa yollar ve önyargılar özellikle stratejik karar verme sürecinde oldukça önem taşımaktadır (Chell, 2008:153). Bilişsel yaklaşımlara göre bireyler aşırı bilgi yükü, zaman kısıtı, çok fazla yenilik ve yüksek belirsizlik durumuyla karşı karşıya kaldığında karar verme sürecinde bir takım kısa yollara başvurmaktadır.

Shaver (2010) ve Douglas(2009)’un atfina göre; Barney ve Busenitz (1997) girişimci ve yöneticilerin karar verme süreçlerini kıyaslamakta, girişimcilerin daha fazla kısa yollara, bilişsel şemalar ve önyargılara dayanarak karar verdiğini ortaya koymaktadır. Barney ve Busenitz’e göre kısa yollar amaçlandığı üzere hızlı karar vermeyi sağlamakla birlikte, sonuçta alınan kararlar rasyonel olmamaktadır. Dolayısıyla hızlı karar vermek isteyen girişimciler de basit genel kabul görmüş kurallar çerçevesinde hareket etmelerinden ötürü sınırlı

rasyonalliteye sahip olmaktadır (Shaver, 2010: 368; Douglas, 2009: 11). Kısa yollara başvurma durumu değerlendirme hatalarına, aşırı özgüvene ve ön yargılara neden olmaktadır. Özellikle bilgi kısıtının olduğu durumlarda girişimciler, fırsatları değerlendirebilmek adına az bilgi ile genel yargılara ulaşmaya çalışmakta ve bu noktada özgüvenlerinden yararlanmaktadır. Nitekim herhangi bir bireyden daha fazla yeni duruma adapte olmak, aşırı bilgi yükü altında bulunmak, daha fazla duyguları ile hareket etmek durumunda kalan girişimci daha fazla bilişsel hataya düşmektedir. Olmayan bir şeyi varmış gibi düşünme (counterfactual thinking) ve kaçırılan fırsatlara üzülmeye, duygu yayılımı (affect-diffusion), kendine hizmet eden yanlılık (self –serving bias) bu bilişsel hatalar arasında yer almaktadır (Chell, 2008: 158).

Kahneman ve Lovallo (1993) ve Douglas (2009) ; girişimcilerin herhangi bir girişimi değerlendirme noktasında yalnızca o dönemki koşulları ve o girişime ilişkin şartları ele aldığını geçmişteki durumla günceli kıyaslama yoluyla karar vermediğini ortaya koymaktadır. Bilişsel kör nokta (cognitive blind spot) olarak adlandırılan bu duruma göre girişimciler geleceğe ilişkin öngörülerinde geçmiş verilerden öte geleceğe ilişkin plan ve başarı hayallerinden yararlanmaktadır (Kahneman ve Lovallo,1993: 17;Douglas, 2009: 10). Bunun yanında Simon vd (2000) girişimcilerin aşırı güven, küçük örneklem üzerinden sonuç çıkarma, kontrol edemeyecekleri etkenleri dahi kontrol edebileceklerine ilişkin inanç düzeylerinin başka bir ifadeyle girişimcilerin bilişsel hatalara sahip olma eğiliminin yüksek olduğu üzerinde durmaktadır. Bu kapsamda bilişsel önyargılar ile yeni bir girişimin oluşturulması arasındaki dolaylı ilişki ele alınmaktadır (Simon vd, 2000). Baron (2000)'in atfına göre; Busenitz ve Barney girişimcilerin diğer bireylere nazaran kendi değerlendirmeleri konusunda aşırı özgüvenli davrandıkları ve daha fazla kısa yollardan yararlandığı üzerinde durmaktadır. Palich ve Bagby ise belirsizlik durumlarında girişimcilerin kazanacakları yönündeki algılarının girişimci olmayanlara göre daha yüksek olduğu ve girişimcilerin risk algılarının daha yanlı (olumluya yakın) olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Baron, 2000: 15-16). Şöyle ki; girişimciler girişime ilişkin riskleri olduğundan küçük ve uzak risklermiş gibi değerlendirme eğilimine sahip olmaktadır. Bunun yanında girişimciler; girişimcilikten elde edecekleri kazançları olduğundan fazla algılamak için, müşteri elde etmek ve maaş ödemek için geçen zamanı olduğundan düşük görme eğilimi taşımaktadır (Douglas, 2009: 15).

Keh vd. (2002) olanakları değerlendirmede risk algısının etkili olduğu ve düşük düzeyli risk algısının olanakları değerlendirmede olumlu etkiye sahip olduğunu ortaya

koymaktadır. Düşük düzeyli risk algısına sebep olan faktörlerin ise; aşırı özgüven, küçük sayılar kuralına inanç, planlama hatası ve kontrol yanlılığı olduğu belirtilmektedir (Keh vd., 2002). Girişimciliği etkileyen bilişsel yanlılıklardan bir diğeri çerçeveleme etkisidir. Çerçeveleme etkisine göre; herhangi bir durumun ifade ediliş tarzı bireylerin risk alma davranışını etkilemektedir. Buna göre karar verici olumlu çerçevede sunulan karar verme durumunda riskten kaçınma eğilimi taşırken aynı durum olumsuz ifade ile sunulduğunda ise risk alma eğilimi taşımaktadır. Çerçeveleme etkisi girişimciliğe uyarlandığında; girişimcide artan bağlılık davranışının gözlemlendiği ortaya koyulmaktadır. Buna göre girişimciler iyi olmayan projelere yatırım yapabilecekleri gibi geçmişte iyi olsa dahi kötüleşme haberi yayılan projelere yatırım yapmaya devam etmektedir (Douglas, 2009: 16).

Daha önce de vurgulandığı gibi bireylerin kendisinin ve başkalarının davranışlarını açıklama girişiminin temelini bilişsel süreçler oluşturmaktadır. Bireyler davranışlarının nedenini açıklama şansı elde ettiğinde şimdiki ya da gelecekteki davranışlarını ön görme şansına sahip olmaktadır. Bundan ötürü birey davranışlarının nedenlerini açıklama girişimi önemli olmaktadır. Birey davranışlarını açıklamada kişilik özellikleri ve çevresel faktörler etkileşim içerisinde olmaktadır. Birey davranışlarının kişilik özellikleri ve çevresel faktörlerle açıklanması gayreti sosyal – psikoloji alanı kapsamında yer almaktadır. Buradan hareketle çalışmanın bir sonraki kısmı sosyal psikoloji ve niyet modelleri perspektifinden girişimciliğin değerlendirilmesine ayrılmaktadır.

3.3. Sosyal Psikoloji, Niyet Modelleri ve Girişimcilik

Sosyal psikoloji alanına göre; birey davranışları kişinin çevresi ve kişilik özelliklerinin fonksiyonudur. Aynı zamanda sosyal psikolojiye göre; bireyler karar alma süreçlerinde sosyal çevrelerinden etkilenmekte ve çevresel faktörler bireylerin bilişselliklerini ve bilgi işleme süreçlerini etkilemektedir (Shaver, 2010: 369-370; Aldrich ve Zimmer, 1986:6; Segal vd., 2005:43). Bu bağlamda sosyal psikoloji kapsamında olanakların algılanması, yeni bir girişimin oluşturulması ve girişimci davranışlarını anlamaya ilişkin olarak girişimci niyet modelleri üzerinde durulmaktadır. Girişimci niyet modelleri ile girişimciliğe başlamadan önceki süreç üzerinde değerlendirme yapılmakta olup, girişimciliğin oluşmasına etki eden çevresel faktörlerin girişimciliğe etkisi ele alınmaktadır. Niyet modelleri çerçevesinde girişimciliği gerçekleştirme / gerçekleştirilmeme kararı verilirken iki soruya yanıt aranmaktadır. Bunlardan ilki; “*girişimcilik benim için arzu edilen / istenilen sonuç yaratan bir faaliyet midir?*” Bir diğeri de “*girişimciliğe uygun niteliklere sahip miyim*” sorularıdır (Shaver, 2010; Segal vd, 2005: 45).

Niyete dayalı en temel modeller; Ajzen planlı davranış modeli, Shapero'nun girişimci etkinlik modeli ve Bird girişimci niyet modelidir (Timuroğlu ve Çakır, 2014; Top vd., 2012). Girişimcilik Tutum Eğilimi (Entrepreneurial Attitude Orientation), Girişimcilik Potansiyeli Modeli (Entrepreneurial Potential Model) ve Davidsson Modeli girişimin oluşturulması ve girişimci davranışlarını belirlemede kullanılan diğer modeller arasında yer almaktadır (Miralles vd., 2012:483). Hali hazırdaki çalışmanın kapsamını daraltmak adına niyete dayalı temel modeller çalışma kapsamında detaylandırılmamaktadır. Ancak literatürde Boyd ve Vozikis (1994), Yan (2010), İnce vd. (2014) , Douglas (2009), Zelekha (2014) yılı çalışmaları niyet modelleri çerçevesinde girişimciliği ele alan çalışmalara örnek oluşturmaktadır (İnce vd., 2014; Douglas, 2009; Zelekha, 2014, Yan,2010; Boyd ve Vozikis, 1994). Niyet modelleri ve nedensellik teorilerinin bakış açılarından yararlanılarak, girişimcilik çalışmalarında iktisat ve psikolojinin yanı sıra sosyolojinin bakış açısının da göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki kısmı sosyoloji perspektifinden girişimciliğin değerlendirilmesine ayrılmaktadır.

4.SOSYOLOJİ DİSİPLİNİNDE GİRİŞİMCİLİK

Sosyoloji disiplini altında; girişimcinin içinde bulunduğu toplumun yarattığı, değer, kültür, norm ve kuralların girişimciliği şekillendirmedeki etkisi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda özellikle vurgulanan; yalnızca bireylerin kişilik özellikleri üzerinden girişimciliğin değerlendirilmesinin eksik kalacağıdır. Buna göre girişimcilik değerlendirilirken psikolojinin kişilik kuramları ile birlikte bireyin içinde yaşadığı sosyal grubun etkisi çerçevesinden de konunun ele alınması gerekmektedir. Nitekim son dönemde özellikle vurgulanan konu; girişimciliğin sosyal bir olgu olduğu ve ülkeye veya bölgeye göre girişimcilikte görülen farklılaşmanın girişimciliğin gerçekleştiği sosyal çevre merkezli değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğidir (Grebel, 2004; 87; Thornton vd., 2011:106; Zafirovski, 1999:354). Bundan ötürü sosyologların özellikle üzerinde durduğu konu yeni firmaların hangi koşullarda ve hangi sosyal bölgelerde ortaya çıktığının tespit edilmesidir. Sosyolojide girişimcilik ele alınırken sosyal sistem ve onun aktörleri üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Sosyal sistem içerisindeki aktörlerden mal ve hizmet üreten üretim kuruluşları sosyal sistemin en hayati yapılarından. Politik süreçte önemli etkileri olmakla birlikte kendileri bireyle toplum arasındaki en önemli araçlardan biridir. Nitekim bireylerin, toplumdaki statüleri meslek seçimleri ve iş örgütleri ile bağlantıları olmaktadır.

Reynolds (1991) sosyolojinin girişimciliğe yaklaşımını üç temel boyuta indirgemektedir. Birinci boyutta; gelişmiş ülkelerde büyük firmaların baskın olduğundan

hareketle merkezinde üretim kuruluşlarının yer aldığı sosyo ekonomik sistemin dengeye doğru ilerleyişi, sistem içerisindeki aktörler arası çatışmalar, gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan dinamik küçük firmaların bu yapıyı dönüştürmesi, ikili ekonomi ve esnek uzmanlaşma çerçevesinde değerlendirme yapılmaktadır (Reynolds, 1991: 47).

İkinci boyutta girişimcinin ortaya çıkışını etkileyen sosyal ve çevresel koşullar üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda; toplumun modernleşme süreci, sosyo ekonomik gelişim ve var olan firma sayısının yeni firma kurmaya etkisi değerlendirilmektedir. Toplumun modernleşme sürecinin girişimciliğe etkisi değerlendirilirken özellikle vurgulanan; toplumsal dönüşümün yarattığı yeni sosyal normların girişimciliğe etkisi olmaktadır. Reynolds'ın modernleşme süreci ile Aldrich'in sosyalizmden kapitalizme dönen toplumunda girişimciliğin benzer tarzda değerlendirilmesi beklenmektedir. Buna göre toplumun modernleşmesi ile kamusal ya da özel girişimciliğin başlaması bir arada olmaktadır. Nitekim faaliyetlerinin engellenmeyeceği hissine kapılan bireyler ancak girişimcilik yapmakta iken, köleliğin hüküm sürdüğü feodal toplumlarda girişimciliğin yapılması mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda politik devrimler eski kurumları yok ederken yerine yeni kurumların oluşmasına neden olmaktadır. Bundan ötürü Reynolds'a göre politik devrimlerin yarattığı belirsizlik ortamı girişimciliğe olanak yaratmaktadır (Reynolds, 1991:48).

Sosyo ekonomik gelişim bağlamında girişimcilik faaliyetleri; emek, sermaye, ara malı, teknoloji gibi ekonomiyle bağlantılı ve girişimciliğin meşruiyeti, sosyal hareketlilik olanağı, ideoloji ve girişimcilikle statü elde etme gibi ekonomi dışı faktörlerin ulusal boyutta gelişimi ve devlet desteği ile bağlantılı olarak görülmektedir. Girişimciliği etkileyen sosyal ve çevresel koşullardan bir diğeri de kayıt dışı ekonomidir. Nitekim devlet kısıtlamalarına, düzenlemelerine ve yüksek vergiye maruz kalmamak adına çok fazla küçük ölçekli kayıt dışı girişimcilik faaliyeti yapılmaktadır (Reynolds 1991: 56-58; Zafirovski, 1999: 363). Son olarak var olan firma sayısının yeni firma kurmaya etkisi kapsamında girişimci davranışlarının değerlendirilmesi yeni bir firma yaratma ya da firmaya ilişkin karar alma noktasında piyasadaki diğer firmaların ve çevresel koşulların etkisi bağlamında gerçekleştirilmektedir. Girişimciliğe ilişkin bu çalışmalar daha çok örgütsel popülasyon teorileri kapsamında yer almakta ve sistem temelli yaklaşımlara dayanmaktadır (Hannan ve Freeman, 1977).

Üçüncü boyutta ise toplumsal çerçeve içerisinde girişimci davranışına vurguda bulunmaktadır. Bu kapsamda; bireyin girişimci olma tercihini etkileyen sosyal faktörlerin neler olduğu ile girişimcinin değerlendirmesi beklenen olanakların hangi koşullarda ortaya çıktığı üzerinde durulmaktadır. Reynolds'a göre bireyin girişimci olma tercihini etkileyen

sosyal faktörler; bireyin yaşam süreci dönemleri, sosyal ağlar içerisindeki rolü, etnik geçmişi ve piyasa deneyimi olmaktadır (Reynolds, 1991: 60-62). Reynolds' a ilaveten sosyolojide; eğitim, ailenin mesleki ve eğitimsel kökeni, cinsiyet gibi diğer sosyal etkenlerin de bireyin girişimci olma tercihini etkilediği üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda literatürdeki çalışmalara göz atıldığında girişimciliğin oluşmasında kültürün etkisi yani başka bir ifadeyle kültür ve girişimcilik etkileşimine vurguda bulunan birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Watson,2012:307;Zafirovski,1999:357) Sosyolojinin girişimcilik yaklaşımının iktisat ve psikoloji disiplinleri ile etkileşimi genellikle üçüncü boyutta ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda girişimcilerin karar verme süreçlerinde, kişilik özelliklerinde ve birtakım iktisadi faaliyetlerinde sosyal ve çevresel faktörlerin etkisi üzerinde durulmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın hali hazırdaki bölümünde; bireylerin girişimci olma tercihini etkileyen sosyal faktörler alt başlıklara ayrılarak detaylandırılmaktadır.

4.1. Eğitim Düzeyi, Deneyim ve Girişimcilik İlişkisi

Eğitim düzeyi ve deneyim bireylerin beşeri sermayesi kapsamında yer almaktadır. Beşeri sermaye ve girişimcilik ilişkisi; girişimci olma/ olmama tercihi ve olanakların farkına varma, değerlendirme ve yeniliklere uyum sağlayabilme becerisi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Davidsson ve Honig, 2003: 305, 306). Eğitim düzeyinin girişimciliğe etkisi literatürde tartışmalı bir konudur. Nitekim girişimci olma tercihi ve girişimcilikte başarılı olma ile eğitim düzeyi arasında doğrusal olmayan ilişki söz konusu olmaktadır (Davidsson ve Honig, 2003: 306).Varsayılanın aksine eğitim düzeyi düşük ancak işgücü piyasasına dahil olamamış bireyler de girişimci olmayı tercih edebilmektedir. Dezavantaj teorisi olarak geçen bu teoriyle birlikte girişimcilik ile beşeri sermaye arasında doğru yönlü ilişki vardır hipotezi de çürütülmüş olmaktadır. Nitekim; Johansson (2000) yılı çalışmalarında öne sürüldüğü üzere eğitim düzeyi yüksek olanlar işgücü piyasasında daha fazla ücrete çalışacaklarından, hali hazırdaki işlerinden vazgeçip girişimcilik yapma eğilimleri daha düşük olmaktadır (Johansson, 2000:126).

Benzer şekilde etnik girişimciler dezavantajlı gruplar içerisinde yer almakta olup, bu gruptaki düşük eğitim düzeyine sahip bireyler daha fazla girişimci olma eğilimi taşımaktadır (Minns ve Rizov, 2005: 261-262; Giannetti ve Simonov, 2004:273). Ancak buna karşılık Evans ve Leighton (1989) eğitim düzeyi arttıkça girişimciliğin artacağını ortaya koymaktadır. (Evans ve Leighton,1989:116) Bu noktada eğitim düzeyi ve girişimcilik arasındaki ilişki tercih edilen sektöre göre farklılık göstermektedir. Nitekim yüksek teknoloji bir sektörde

eğitim düzeyinin yüksekliği ile girişimcilik arasında pozitif yönlü ilişki söz konusu olmaktadır (Giannetti ve Simonov, 2004: 273).

Eğitim düzeyi ile girişimcilik arasındaki ilişki girişimcinin başarısı bağlamında değerlendirildiğinde de girişimcilik ile eğitim düzeyi arasında pozitif yönlü ilişki ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki Basu ve Goswami (1999) ve Altınay (2008) eğitim düzeyi ve niteliğindeki artışın girişimcinin başarısını pozitif şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır (Basu ve Goswami, 1999: 65; Altınay, 2008:114). Beşeri sermaye içerisinde yer almakta olup girişimciliği etkilemesi açısından önemli bir diğer olgu deneyimdir. Nitekim iş gücü piyasasındaki ya da daha dar kapsamda mesleğe yönelik deneyimle elde edilen becerinin beşeri sermayeyi ve dolayısıyla girişimciliği etkilediği ortaya koyulmaktadır. Bu kapsamda eğitimin kazandırdığı beceriler mi yoksa başka yerde çalışma deneyiminin kazandırdığı beceriler mi girişimcilikte daha etkilidir sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu soruya ilişken genel yargı; girişimciliğin başlangıç evrelerinde ya da daha çok rutin davranışlara dayanan, basit düzey girişimcilikte deneyimin buna karşılık yeniliğin dahil edildiği, hızlı değişimin olduğu ve kompleks ilişkilerin ortaya çıktığı daha gelişmiş düzeydeki girişimcilik faaliyetinde ise eğitimin ön plana çıkmış olduğudur (Ferrante ve Sabatini, 2007: 8- 9; Davidsson ve Honig, 2003: 306).

4.2. Ailenin Geçmişi ve Girişimcilik

Sosyal normlar ile girişimcilik arasındaki dolaylı ilişki ailenin geçmişinin bireyin girişimci olma kararını etkilemesi uzerinden değerlendirilmektedir. Buna göre ailesinde ya da akrabalarında hali hazırda ya da daha öncesinde girişimcilik yapan bireylerin girişimci olma eğilimi yüksek olmaktadır. Nitekim Matthew ve Moser (1995) ailesinde girişimci olanların mezun olduktan sonra girişimcilik yapmayı tercih etme eğiliminin ailesi diğer mesleklere sahip olanlardan daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Giannetti ve Simonov, 2004:280; Rokhman ve Ahamed, 2015: 34; Matthew ve Moser, 1995:371). Kaldı ki ailesinin girişimcilik geçmişi bulunan bireyler; ailenin sağlayacağı sosyal desteğin etkisiyle hali hazırda sahip olduğu sosyal sermayeyi kullanarak daha fazla karlı olanağı keşfetme ve karlı olanakları değerlendirmede daha başarılı olma şansına sahip olmaktadır (Davidsson ve Honig, 2003: 309).

Ailenin girişimciliğe etkisi yalnızca anne babanın mesleği bağlamında değil ailenin yapısı, kültürel değerleri ve çocuğun ailede ne tür alışkanlıklar kazandığı ile de alakalı olmaktadır. Buna göre ailesi dışa dönük, başarma ihtiyacı yüksek, atak, üretken ve tutumlu bireylerin girişimci olma eğilimi daha yüksektir. Buna karşılık geleneksel ve ata erkil

ailelerde itaat kültürü çok baskın olup yeniliğe açıklık, başarıya güdüsü, risk alma, üretkenlik, dinamizm özelliklerinin silik kalması girişimci bireylerin yetişmesine engel teşkil etmektedir (Aytaç ve İlhan, 2007:107-108). Ailede girişimci olup olmaması ve ailenin kültürel değerleri ve çocuğuna kazandırdığı alışkanlıkların yanı sıra ailenin eğitim ve gelir düzeyi de bireyin girişimci olma eğilimini etkilemektedir. Buna göre ailesi eğitilmiş ve ailesinin gelir düzeyi yüksek olanların girişimcilik eğilimi de yüksek olmaktadır (Kahya ve İmamoğlu, 2013: 4).

4.3. Cinsiyet ve Girişimcilik

Sosyologların üzerinde durduğu bir diğer konu cinsiyet ve girişimcilik arasındaki ilişkidir. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar erkeklerin kadınlardan daha fazla yeni işletme kurduğunu ortaya koymaktadır (Dolton ve Makepeace, 1990: 44; Kahya ve İmamoğlu, 2013:4; Kılıç vd, 2012: 433). Girişimcilik ve cinsiyet ilişkisine yönelik çalışmalar 1990'lı yıllardan önce daha çok erkek ve kadın girişimcilerin bireysel özellikleri (eğitim düzeyi, deneyim seviyesi, girişimci olma motivasyonu) arasındaki farklılıklara odaklanmışken, 1990 sonrası dönemde çevresel koşullar, firma ve girişimcilik süreci bağlamında kadın ve erkekler arasındaki farklılıklara yönelik çalışmalar ağırlık kazanmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde erkek ve kadın girişimci arasındaki temel farklılığın firma büyüklüğü, faaliyette bulunulan sektör ve işletme yönetim tarzında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Nitekim gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmı kadınların daha çok hizmet sektöründe ve bar işletmeciliği, güzellik merkezi gibi kadınlara yönelik sektörlerde faaliyette bulunduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyet farklılığına ilişkin çalışmalar genellikle cinsiyetler arasındaki farklılığın sosyal bağlamda cinsiyetlerin birbirinden farklı görülmesinden kaynaklandığını da ortaya koymaktadır. Buna göre; toplumun sosyal bağlamda cinsiyetlere verdiği roller onların tutum ve davranışlarını etkilemektedir (Popescu, 2012, Mazzarol vd, 1999: 58).

4.4. Bireyin Yaşam Döngüsü ve Girişimcilik

Bireyin yaşam süreci dönemleri bağlamında girişimcilik değerlendirildiğinde; literatürdeki çalışmaların bir kısmı bireylerin ilk kez girişim kurma deneyimlerinin ağırlıklı olarak 30'lu yaşların sonu ve kırklı yaşların başı olduğunu belirtmektedir. İlk girişimciliğin bu yaşlara tekabül etmesinde önceki süreçte deneyim ve bilgi birikimi kazanma isteğinin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Buna karşılık Hoogendoorn vd. (2014) 25- 39 yaş aralığında girişimci olma eğiliminin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Hoogendoorn vd., 2014: 9). Benzer şekilde Levesque ve Minniti (2006) girişimci olma eğiliminin 25-35 yaş aralığında yüksek olduğunu ve yaşlıların girişimci olma eğiliminin azaldığını belirtmektedir. Buradan

hareketle girişimcilik ile yaş arasında ters yönlü ilişki bulunmaktadır (Minnitti ve Levesque, 2006: 181, 188). Minns ve Rizov (2005) girişimciliği etkileyen açıklayıcı değişkenlerden biri olarak nitelendirdiği bireyin yaşı ile girişimcilik arasında ters yönlü ilişkiyle karşılaşmaktadır. Şöyle ki; genç yaştakiler belirli bir yaşa gelinceye kadarki süreçte girişimcilik düzeyleri yaşla ve deneyimle birlikte artmakta olup, ilerleyen yaşlarda ise girişimcilik faaliyetini gerçekleştirme riskinin yaratacağı maliyet algısındaki ve zamanın fırsat maliyetindeki artıştan ötürü girişimcilik düzeyi azalmaktadır (Minns ve Rizov, 2005: 269). Giannetti ve Simonov (2004) risk alabilme eğilimi yüksek olan bireylerin daha girişimci olacağından ve yaş ile risk alabilme arasında negatif yönlü ilişki bulunduğundan hareketle yaş ile girişimcilik arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Buna göre 40 yaşına yaklaşan bireylerin girişimcilik yapma eğilimi yüksekken 40 yaşından sonra bu eğilimin azaldığı öne sürülmektedir (Giannetti ve Simonov, 2004: 273).

4.5. Sosyal Ağ Teorisi ve Girişimcilik

Literatürde sosyal ağ ve girişimcilik ilişkisi sosyal ağ teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Sosyal ağ teorisine göre insanlar arası ilişkilerin oluşturduğu sosyal ağlar girişimciliğin oluşmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle sosyal ağlar kapsamında yer alan finansal ağ, iş gücü ağı, bilgi ağı ve pazar ağının girişimciliğin oluşmasını önemli ölçüde etkilediği ortaya koyulmaktadır (Dana, 2009: 92-93). Ayrıca sosyal ağların yeni bir işletmenin kuruluş sürecini önemli ölçüde etkilediği ortaya koyulmaktadır. Şöyle ki; girişimci iş fikirlerini girişimciliğe dönüştürme esnasında çok fazla fiziki kaynak, bilgi, deneyim ve tavsiyeye ihtiyaç duymaktadır (Grebel, 2004: 86-88).

Girişimciliğin ortaya çıkmasında gerekli bilgi ve kaynakların bazen tek bir bireyde olmadığından hareketle girişimciler bankalar, ticaret odaları, devlet kurumları gibi resmi veya aile, arkadaşlar, geçmiş iş arkadaşları, üye olunan cemaatler gibi resmi olmayan sosyal bağlantılara ihtiyaç duymaktadır. Sosyal ağ olarak nitelendirilen bu sosyal bağlantılar aracılığıyla sosyal ağ çeşitliliğini arttırmış girişimciler daha fazla bilgi ve kaynağa sahip olma şansı elde etmektedir. Bu yolla sosyal ağ içerisinde yer alan bireylerin risk alabilme eğilimi artmaktadır. Sosyal ağların sağladığı işbirliği ve güven ortamı sayesinde girişimcilerin karar verme süreçleri hızlanmakta, girişimcilerin yenilik yapma düzeyi de artmaktadır. Aynı zamanda sosyal ağlar bireylerin olanakların farkına varma ve gerekli kaynaklara sahip olmasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal bağlantıların olanakların farkına varma becerisini güçlendirdiği bulgusuna Mot (2011)'un aktarımına göre Hills (1995) ve Mot (2011)' da ulaşmaktadır (Birley, 1985:109; Aldrich ve Zimmer, 1986: 4, 19; Simoni ve Labory,

2006:101-110; Mot, 2010: 111-112). Sosyal ağlar; üretilen mal ve hizmeti daha fazla kişiye pazarlayacak dağıtım kanallarına ulaşmayı da kolaylaştırmaktadır. Sonuçta konuyla alakalı çalışmalar; girişimci davranışlarının sosyal ilişki ağları içerisinde gömülü olduğunu ve bireyin girişimci olup olmama kararında sosyal ağların etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Aldrich ve Zimmer, 1986: 4). Sosyologlardan diğer sosyal bilimlere ihraç edilen sosyal sermaye kavramı da sosyal ağlar ile bağlantılıdır. Nitekim sosyal sermaye aile, arkadaş, toplum ve örgütsel sermayenin yarattığı sosyal ağlar ile güçlendirilmektedir.

Sosyal sermaye; bireyin sosyal yapı içerisinde kazandığı ve tüm bireylerin ortak hedeflerine daha kolay ulaşması adına birlikte hareket etmesine aracılık eden güven, sosyal norm ve sosyal ağ gibi elle tutulur kaynaklardır. Ayrıca Nwankwo vd. (2012) sosyal sermayeyi Fukuyama (1999)'u referans göstererek; sosyal ilişkilerde gerekli sosyal işbirliğini tetikleyen ve bu yolla iktisadi büyümenin temel araçlarından biri sayılan ortak norm ve değerler olarak tanımlamaktadır. Girişimcilik açısından değerlendirildiğinde girişimcinin sosyal sermayesi; diğer girişimcilerle ve finansal güçlük çektiğinde finansal kaynak temin edebileceği aile bireyleri ya da likidite kuruluşları ile ilişkileri biçiminde kendini göstermekte olup işlem maliyetini azaltmaktadır (Thornton vd, 2011: 7; Douglas, 2009: 7; Ferrante ve Sabatini, 2007: 7-8; Nwankwo vd, 2012:151). Sosyal sermaye kadar girişimcilik literatüründe üzerinde durulan konulardan bir diğeri etnik kökenin girişimcilik ile ilişkisidir. Bundan ötürü bir sonraki alt başlık bu ilişkinin değerlendirilmesine ayrılmaktadır.

4.6. Etnik Köken ve Girişimcilik

Etnik köken ve girişimcilik ilişkisi literatürde “*etnik girişimcilik*” kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Etnik girişimciler; sundukları ürün grubu, hitap ettikleri müşteri grubu ve uyguladıkları kendilerine özgü iş yapma stratejileri ile diğer girişimcilerden farklılaşmaktadır. Sosyologlar etnik girişimciliğe ilişkin çalışmalarında ‘kültürcü yaklaşım’ çerçevesinde etnik grupların girişimci olmalarını destekleyen kendilerine özgü değer, beceri ve kültürel özelliklere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre etnik grupların girişimciliğini desteklediği düşünülen kültürel faktörlerden bazıları; iç dayanışma ve bağlılık, esneklik, kişisel motivasyon, çalışkanlığı teşvik eden çalışma ahlakı, aynı etnik grupta yer alan bireyler arasında iletişim ve işbirliği ağları ve esnek finansal düzenlemelerdir (Levent vd. , 2003: 1132). Etnik köken ve girişimcilik ilişkisinde özellikle etnik grupların kendi içerisinde oluşturdukları sosyal bağlara vurguda bulunmaktadır. Şöyle ki farklı bir ülkede yaşayan belirli bir etnik kökene mensup bireyin girişimci olmasında kendisinin de parçası olduğu etnik grubun desteği önem taşımaktadır. Bu destek; akraba ve arkadaşların vereceği destek

biçiminde olabileceği gibi dini kuruluşlar, hayır kurumları ve diğer küçük işletmelerin sağlayacağı daha geniş çaplı destek şeklinde de olabilmektedir. Etnik grupların kendi içerisinde oluşturdukları sosyal bağlar grup içerisinde yer alan bireyler arasında güven yaratmakta, yaratılan bu güven olgusu girişimciye daha fazla destek bulma şansı vermektedir (Aldrich ve Zimmer,1986:15). Özellikle birbirlerine bağlılık düzeyi yüksek olan etnik topluluklarda; etnik gruba özgü sosyal sermaye ve sosyal ağlar yardımıyla, bilgi, deneyim, finansal kaynak ve işgücü sağlama şansının ve etnik grupların ürettiği ürünlere ilişkin piyasa talebinin yüksek olması bu topluluğa mensup bireylerin girişimci olma istek ve düzeylerini arttırmaktadır. Ayrıca birbirine bağlılık düzeyi yüksek olan etnik gruplarda yaratılan sosyal sermaye o gruba mensup girişimcilerin yaşadıkları ülkede karşılaşacakları yasal kısıtlamaların yaratabileceği dezavantajların azaltılmasını sağlamakta ve bu yolla da girişimciliği teşvik etmektedir (Metzer, 2010:2, 11).

4.7. Sosyal Norm, Kültür ve Girişimcilik İlişkisi

Sosyal normlar ve kültürel değerler girişimciliğin o toplum içerisinde nasıl algılandığını ve toplumun girişimciliğe verdiği değeri etkileme yoluyla kişilerin girişimci olma kararlarını etkilemektedir. Bu tür bir yaklaşım Etzioni'nin çevre desteği ya da destekleyici çevre olarak adlandırdığı bakış açısıdır. Bu çerçevede sosyal normlar ve kültürel değerler ile girişimcilik arasındaki ilişki girişimciliği meslek seçimi teorisi kapsamında değerlendiren çalışmalar bağlamında ele alınmaktadır. Bu noktada iktisadi büyümenin temel kaynağı olarak görülen girişimciliği arttırmak adına girişimci rol modeller oluşturmanın etkisi üzerinden değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır (Giannetti ve Simonov, 2004: 272; Halis vd., 2007: 24).

Aynı zamanda kültürlerin değer ve sosyal normları şekillendirdiği üzerinde duran çalışmalar da kültürün girişimciliği önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Buna göre yapısal değişikliğin yarattığı endüstriyel ilerlemeyi değerli hale getiren kültüre sahip toplumlardaki girişimcilik düzeyi, yasal bir otorite tarafından sağlanan istikrarın değerli olduğu toplumların girişimcilik düzeyinden çok daha yüksek olmaktadır. (Giannetti ve Simonov, 2004:280). Weber Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu çalışmasında; dinlerin kültürel normlar geliştirme yoluyla bireylerin davranışlarını şekillendirdiği ve toplumdaki tüm birey davranışlarının bu kültürel kodlarla şekillenmesiyle girişimcilik ve kapitalizmin alt yapısının oluşturulduğu üzerinde durmaktadır. Weber gibi Mc Clelland da Protestanlığın kazandırdığı başarıya güdüsü ve bağımsız yetiştirme normlarının girişimciliğe ve kapitalizme zemin hazırladığını ortaya koymaktadır (Aytaç ve İlhan, 2007:109). Weber'in girişimcilik

yaklaşımını Watson (2012) in çalışmasında ele aldığı kurumsal akıl temeline dayandırmak da mümkündür. Kurumsal akıl; süreçte toplum tarafından inşa edilerek birey davranışlarını şekillendiren ve anlam kazandıran aile, din, politika, bürokrasi kurumu gibi toplumun temel kurumları ile bağlantılı, değerler, kurallar, varsayımlar ve uygulamalar kümesidir. Süreçte kurumsal akıl içerisinde yer alan değer ve kuralların birbiri ile çelişmesi sosyal değişimin motoru olma işlevi görmektedir. Buna göre Weber'in de ortaya koyduğu üzere; kilise merkezli dinsel akıl girişimciliğin ve kapitalizmin engelleyicisi iken; Calvinizm ile birlikte ortaya çıkan kurumsal akıl hem girişimcilik hem de kapitalizmin en temel destekleyicisi haline dönüşmektedir. Ancak bu tür bir dönüşüm bireyden bağımsız olmamakla beraber birey ile kurumsal aklın etkileşimi sonucu oluşmaktadır (Watson,2012:309).

Buradan hareketle bir toplumun sahip olduğu sosyal ve kültürel değerlerin toplum içerisinde yer alan bireylerin değer yargılarını şekillendirme yoluyla girişimciliği etkilediği ortaya koyulmaktadır. Buna göre girişimciliği destekleyen ve girişimcilik için uygun değer yargı alt yapısına sahip olan toplumlarda girişimcilik yüksek olmaktadır. Şöyle ki; yenilik, risk alabilme ve bağımsız /özerk olabilmenin önemli değer yargıları olarak değerlendirildiği toplumların girişimcilik düzeyi, bu değer yargılarına önem vermeyen toplumların girişimcilik düzeyinden çok daha yüksek olmaktadır (Licht ve Siegel:2006). Aynı şekilde olanakların farkına varma ve değerlendirmeyi teşvik eden kültürlerde girişimcilik düzeyi daha yüksek olmaktadır (Zhao vd, 2015).

Kültür - girişimcilik ilişkisini değerlendiren çalışmaların bir kısmı; Hofstede'nin kültürün alt boyutları üzerinden hareket etmektedir. Hofstede'ye göre kültürün alt boyutları; bireycilik- toplumsalcılık, güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma davranışı ve erkeksilik-kadınsılıktır. Bu bağlamda girişimciliği değerlendiren çalışmalara göre; erkeksi, bireyciliğin hakim olduğu ve belirsizlikten kaçınma ve güç mesafesinin düşük olduğu toplumların girişimcilik düzeyi yüksek olmaktadır. Aynı zamanda kültürün girişimciliğe etkisi; performans eğilimi, gelecek eğilimi, kayıptan kaçınma, cinsiyet eşitliği, iyi insan olmayı teşvik etme eğilimi(Humane orientation), grup içi bağlılık ve agresiflik üzerinden de değerlendirilmektedir (Zhao vd, 2015). Esasen kültür ve girişimcilik arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmalarda; kültürün sosyal bir kavram olduğunun ve sosyal düzeydeki analizlere tabi olduğunun göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır. Nitekim Weber'in iktisadi gelişmeyi Protestan Ahlakın Kalvinist aktörlerine ve bu ahlakın yarattığı sosyal koşullara dayandırdığı Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu çalışması girişimciliği sosyal boyutuyla ele alan çalışmalara örnek teşkil etmektedir (Licht ve Siegel, 2006).

Sosyolojide girişimcilik aynı zamanda girişimcilik ve kurumların ilişkisi bağlamında değerlendirilmektedir. Sosyolojinin bakış açısıyla girişimcilik ve kurumlar arasındaki ilişki; kurumların kültür ve sosyal ilişkilerin etkileşimine dayandığından ve insani, sosyal ve kültürel sermayenin girişimcilik için gerekli kaynakları temin etmeye aracılık ettiğiinden hareketle ele alınmaktadır. Girişimciliğin bakış açısından değerlendirildiğinde kurumlar; bireyler ve sosyal gruplar arasındaki iktisadi, sosyal ve politik etkileşimi düzenleyen kurallar topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Thornton vd., 2011:110).

Sosyologlar girişimciliği ele alırken yalnızca toplumsal ve kültürel norm ve etkenlerin girişimcilik üzerindeki etkisini değil, aynı zamanda girişimciliğin toplumu dönüştürücü ve yönlendirici etkisini de ele almaktadır. Bu kapsamda kendi çıkarlarını düşünen, gerekli kaynaklara sahip olan ve toplumun geniş bir kesiminin kültür ve kurumsal yapısını etkileyen elit kesime karşılık gelen “*kurumsal girişimciler*” deyimini ön plana çıkarmaktadır. Kurumsal girişimcilik bağlamında; yeni teknolojik standartların adaptasyonu, kurumsal alanda düzenleyici ve normatif değişiklikler, yeni piyasaların kurulması ve hatta AB ortak pazarı ile bağlantılı analizler gerçekleştirilmektedir. Bütün bu çalışmalarda ortak vurgu yeni anlamlar, kavramlar, bilişsel çerçeveler, gibi girişimciliğin kültürel ürünleri ile ilgili olmaktadır (Aytaç ve İlhan, 2007;102-105; Ruef ve Lounsbury, 2007: 11,16).

Toparlamak gerekirse; genel manada sosyoloji disiplini girişimciliği yeni bir firma yaratma süreci, yeni bir firma kurulmasına zemin hazırlayan sosyo ekonomik koşullar ve iktisadi büyüme, kültür ve değerler açısından bölgeler arası farklılaşma bağlamında değerlendirmektedir. Reynolds’un firmanın kurulmasına ilişkin sosyo ekonomik koşullar ve Weber ile Mc Lellanda ve Parsons’ın iktisadi büyüme, kültür ve değerler açısından bölgeler arası farklılaşma bağlamında girişimciliği ele alan çalışmaları bu kapsamlarda yapılan çalışmalara referans gösterilebilmektedir (Watson, 2012:307; Ruef ve Lounsbury, 2007: 16; Reynolds,1991). Aynı zamanda Watson (2012) girişimciliğe sosyolojik boyut kazandırmak adına girişimciden öte girişimcilik faaliyetine odaklanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sosyolojide girişimcilik konusu ele alınırken iki yönlü yaklaşım üzerinden hareket edilmektedir. Yaklaşımlardan birinde hareket noktası işletme kurmak isteyen birey iken diğesinde işletme kurulmasına zemin hazırlayan sosyal çerçevedir. Bu bağlamda sosyolojinin girişimciliğe yaklaşımını mikro ve makro yaklaşımların sentezi olarak değerlendirmek mümkün olmaktadır (Watson, 2012: 307-308). Çok boyutlu sosyoloji yaklaşımı ile birlikte girişimcilik karşılaştırmalı tarihsel perspektiften de ele alınmaktadır. Bu yolla gelişmiş/ gelişmemiş, geleneksel/ modern ve kapitalist / kapitalist olmayan toplumların girişimcilik

düzeyi farklılıklarında tarihsel zaman ve sosyal mekan etkisini değerlendirmek de mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Girişimcilik; yenilikçilik faaliyetinin gerçekleştirilmesi, uygulamaya geçirilmesi ve yayılmasının yanı sıra üretim artışı, yeni iş alanı ve dolayısıyla istihdam yaratma, piyasaların yeniden düzenlenmesi ve yapısal uyum konularında göz ardı edilemeyecek düzeyde katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla girişimcilik, iktisadi büyüme ve kalkınmanın motoru olarak görülmektedir. Özellikle 1980 sonrası dönemde neoliberal politikaların hakim olması ve her geçen gün hakimiyetlerini arttırmasıyla ülkelerin serbest piyasa ekonomisini benimsemeleri ve özelleşme hareketleri girişimciliğin her geçen gün daha önemli hale gelmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla farklı disiplinlerde gerçekleştirilen girişimcilik çalışmalarının sayısı her geçen gün artmakta, her disiplin kendi perspektifiyle girişimciliği ele almaktadır. Bundan ötürü girişimciliğe ilişkin tek bir tanımlama yapmak mümkün olmamaktadır.

Hakim iktisat teorisinde girişimcilik sürecinden öte girişimcilik faaliyetlerinin sonuçlarına odaklanılmaktadır. Halbuki iktisat, psikoloji ve sosyoloji perspektifinden girişimcilik yaklaşımlarında; girişimciliği etkileyen iktisadi ve iktisadi olmayan faktörlerin birlikte değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Bu yolla neoklasik iktisadın robotik ve bencil, sosyal ilişki ağlarından bağımsız Robinson Crouse tipi bireye dayanan irrasyonel girişimcilik değerlendirmesinin dışında, girişimciliğin daha rasyonel ve gerçekçi perspektiften değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Nitekim iktisadi olmayan faktörlerin girişimciliğin temel belirleyicilerinden olmasına rağmen neo klasik modellerin hata terimleri kapsamına sığdırılmaya çalışılması, girişimciliği salt iktisadi bakış açısıyla değerlendirmenin eksik bir yaklaşım olacağı görüşünü desteklemektedir (Zafirovski, 1999:358). Buna dayanarak literatürdeki inter- disiplinler perspektifte girişimcilik çalışmalarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Hali hazırdaki çalışmanın; girişimciliği disiplinler arası bakış açısıyla değerlendirme kaygısıyla yola çıkmış çalışmalara hareket noktası oluşturması amaçlanmaktadır. Buradan hareketle çalışmada öncelikle genel çerçevede girişimcilik değerlendirilmesi yapılmakta, arkasından literatürdeki çalışmalardan yola çıkılarak hakim iktisat teorisi, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin girişimciliğe bakış açısı ele alınmaktadır. Kısa bir literatür değerlendirmesi mahiyetindeki çalışma ile, girişimciliğe ilişkin diğer literatür çalışmalarından farklı olarak; farklı disiplinlerdeki girişimcilik çalışmaları ve disiplinlerin girişimciliğe ilişkin değerlendirmeleri aynı çalışma içerisinde özetlenmiş olmaktadır. Bu yolla girişimciliğe ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapılmış olmaktadır.

Türkçe literatürde farklı disiplinlerin girişimcilik yaklaşımlarını aynı çalışma içerisinde değerlendiren çok fazla çalışma bulunmamasından hareketle, hali hazırdaki çalışma ile literatüre önemli ölçüde katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Çalışmayı sınırlandırma kaygısından ötürü literatürdeki tüm çalışmalara yer verilmemekle birlikte, bundan sonraki çalışmalarda daha fazla çalışma üzerinden değerlendirme yapılarak çalışmanın genişletilmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

AHMETOGLU, G. (2014) “The Entrepreneurial Personality: A New Framework and Construct for Entrepreneurship Research and Practice”, Phd. Thesis , Goldsmiths , University of London, , August 2014

ALDRİCH H. ve ZİMMER C. (1986) “Entrepreneurship Through Social Networks”. Sexton ,D ve Smilor , R (Ed.), The Art and Science of Entrepreneurship. New York: Ballinger

ALTINAY, L., MADANOGLU, M., DANİELE, R. ve LASHLEY, C. (2012) “The Influence of Family Tradition and Psychological Traits on Entrepreneurial Intention “, International Journal of Hospitality Management, 31: 489–499

ALTINAY, L. (2008) “The Relationship Between an Entrepreneur’s Culture and The Entrepreneurial Behaviour of the Firm”, Journal of Small Business and Enterprise Development, 15 (1): 111-129

AMİRİ, N. S. ve MARİMAEİ, R. (2012) “Concept of Entrepreneurship and Entrepreneurs Traits and Characteristics”, Scholarly Journal of Business Administration, 3 (2): 20-25

AYTAÇ, Ö., Süleyman İ., (2007) “Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,18: 101-120

BARON, R. (2000) “Psychological Perspectives on Entrepreneurship: Cognitive and Social Factors in Entrepreneurs Success”, Current Directions In Psychological Science, 9 (1): 15-18, February 2000

BARONA, R. (1998) “Cognitive Mechanisms in Entrepreneurship : Why and When Entrepreneurs Think Differently than Other People”, Jotunal of Business Venturing, 13(4):275-294

BASILGAN, M. (2008) “Girişimcilerin Kişilik Profili Üzerine Bir İnceleme: Bursa Örneği”, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları:112, Kongreler Dizisi 16:472-484

BASU, A. ve GOSWAMİ, A. (1999) “Determinants of South Asian Entrepreneurial Growth in Britain: A Multivariate Analysis”, Small Business Economics, 13(1) :57-70

BAUMOL, W. J. (1968) “Entrepreneurship in Economic Theory”, The American Economic Review, 58 (2):64-71

BEGLEY, T., M. ve BOYD, D., P. (1987) "Psychological Characteristics Associated with Performance in Entrepreneurial Firms and Smaller Businesses", *Journal of Business Venturing*, 2:79-93

BİRLEY, S. (1985) "The Role of Networks in the Entrepreneurial Process", *Journal of Business Venturing*, 1 (1):107-117

BJERKE, B. (2007) *Understanding Entrepreneurship*, Edward Elgar Publishing, UK

BOYD, G., ve VOSİKİS, S. (1994) "The Influence of Self-Efficacy on the Development of Entrepreneurial Intentions and Actions", *Entrepreneurial Theory and Practice* 13:63-77

BOZKURT, Ö. ve ERDURUR, K. (2013) "Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerinde Bir Araştırma", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (2):57-78

BOZYİĞİT, S., İNCE, M. ve ÇELİK, A. (2014) "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma", *Niğde Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3):113-124

BRAUNERHJELM, P. (2010) "Entrepreneurship Innovation and Economic Growth: Past Experiences, Current Knowledge and Policy Implications", *Swedish Entrepreneurship Forum, Working Papers 2010: 2*

BROCKHAUS, R., H. (1980) "Risk Taking Propensity of Entrepreneurs", *Academy of Management Journal*, 23 (3):509-520

BULA, H. (2012) "Evolution and Theories of Entrepreneurship: A Critical Review on the Kenyan Perspective", *International Journal of Business and Commerce*, 1 (11):81-96

BULL, I. ve WILLARD, G.E. (1993) "Towards A Theory of Entrepreneurship", *Journal of Business Venturing*, 8:183-195

BYGRAVE, W. (1993) "Theory Building in the Entrepreneurship Paradigm", *Journal of Business Venturing*, 8:255-280

BYGRAVE, W. ve HOFER, W. (1991) "Theorizing about Entrepreneurship", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 1042 (2587):13-22

BYRNE, Z., S., CARDADOR, J., M., FOX, S., FRINTRUP, A., MUELLER-HANSON, R., A., SCHULER, H., & THORNTON, G. C. (2004) "Measuring Achievement

Motivation: Tests of Equivalency for English, German, and Israeli Versions of the Achievement Motivation Inventory”, *Personality and Individual Differences*, 37 (1): 203-217

CALIENDO, M. ve KRÍTIKOS, A. (2011) “Searching For Entrepreneurial Personality: New Evidence and Avenues for Further Research”, *Iza Discussion Paper Series*, No:5790, June 2011

CASSON, M. (2003) *The Entrepreneur An Economic Theory: Second Edition*, Edward Elgar Publishing, USA, 2003.

CHELL, E. (2008) *The Entrepreneurial Personality:A Social Construction*, Routledge, UK, 2008.

COLLINS,C. J., HANGES,P.,LOCKE,E.,A. (2004)“The Relationship of Achievement Motivation to Entrepreneurial Behaviour: A Meta Analyses”, *Human Performance*, 17(1):95-111

COWEN, T. (2003) “Entrepreneurship, Austrian Economics, and the Quarrel Between Philosophy and Poetry”, *The Review of Austrian Economics*, 16 (1) :5-23

CUERVO, A., RÍBEIRO, D., ROIG, S. (2007) “Entrepreneurship: Concept,Theory and Perspective:Introduction”, s., Cuervo, A., Ribeiro, D. ve Roig, S. (Ed.), *Entrepreneurship:Concept,Theory and Perspective*, Springer, Berlin Heidelberg

DANA, L. P. (2009) “Religion as an Explanatory Variable For Entrepreneurship”, *Entrepreneurship and Innovation*, 10 (2):87-99

DANA, L., P. (1995) “Enterprising Culture in Hong-Kong”, *Journal of Enterprising Culture*, 3 (4):497-510

DANA, P. (2009) “Religion as an Explanatory Variable For Entrepreneurship”, *Entrepreneurship and Innovation*, 10 (2):87-99

DAVIDSSON, P. ve HONIG, B. (2003) “The Role of Social and Human Capital Among Nascent Entrepreneurs”, *Journal of Business Venturing*, 18:301-331

DAVIDDSON, P. (2004) *Researching Entrepreneurship*, Springer, USA

DELMAR, Frederic(1996) “Entrepreneurial Behaviour and Business Performance”, *Doctorate Thesis*, Stockholm School of Economics

DOLTON, P. J. ve MAKEPEACE, G. H. (1990) “Self Employment Among Graduates”, *Bulletin of Economic Research*, 42 (1):35-53

DOUGLAS, E. (2009) "Perceptions – Looking at the World Through Entrepreneurial Lenses", Carsrud, Alan. L. ve Brannback, Malin (Ed.), Understanding the Entrepreneurial Mind: Opening the Black Box, Springer, Verlag-New York

DURAND, D. ve SHEA, D. (1974) "Entrepreneurial Activity as a Function of Achievement Motivation and Reinforcement Control", The Journal of Psychology, 88 (1):57-63

Economist (2009) " Global Heroes, a Special Report on Entrepreneurship", March 14th, 2009.

EDEWOR, A. P., OLUREMÌ, A. ve Mofoluwake, A., P. (2014) "An Exploration of Some Sociological Approach to Entrepreneurship" , European Journal of Business and Management, 6 (5):18-24,2014

EMAMÌ, M. ve NAZARÌ, K. (2012) "Entrepreneurship, Religion and Business Ethics", Australian Journal of Business and Management Research, 1 (11):59-69

EMAMÌ, M. ve NAZARÌ, K. (2012) "Entrepreneurship, Religion and Business Ethics", Australian Journal of Business and Management Research, 1(11):59-69

ENDRES, A., M. ve WOODS, C., R. (2006) "Modern Theories of Entrepreneurial Behaviour: A Comparison and Appraisal", Small Business Economics, 26: 189-202

ENTRIALGO, M., FERNANDEZ, E. ve VAZQUEZ, C. J. (2000) "Psychological Characteristics and Process: The Role of Entrepreneurship in Spanish SME'S", European Journal of Innovation Management, 3 (3):137-149

FADAE, A. ve ABD ALZAHRAH., H., O. (2014) "Explaining The Relationship Between Creativity, Innovation and Entrepreneurship", International Journal of Economy, Management and Social Sciences, 3 (12):1-4

FAYOLLE, A. (2007) Entrepreneurship and New Value Creation: The Dynamic of the Entrepreneurial Process, Cambridge University Press, New York

FORMAINÌ, R. (2001) "The Engine of Capitalist Process: Entrepreneurs in Economic Theory", Economic and Financial Review, Fourth Quarter:2-11

FRESE, M. (2009) "Toward A Psychology of Entrepreneurship: An Action, Theory Perspective", Foundations and Trends in Entrepreneurship, 5 (6):435-494

FUDURIC, N. (2008) "Individuals and Opportunities: A Resource Based and Institutional View of Entrepreneurship", Doctoral Research Paper 1, Department of Planning and Development, Aalborg University

GARTNER, W., B. (1988) "Who is an Entrepreneur is a Wrong Question", Entrepreneurship Theory and Practice, Summer 1988:47-67

GEIST, C. R. ve BANGHAM, W., R. (1980) "Locus of Control and Religious Affiliation", Psychological Reports, 47:1281-1282,

GHOSH, A. ve CHATTOPADHYAY R. (2002) "Predicting Entrepreneurial Success: A Socio-psychological Study", The Journal of Entrepreneurship, 11 (1): 21-31,

GIANNETTI, M. ve SIMONOV, A. (2004) "On The Determinants of Entrepreneurial Activity: Social Norms, Economic Environment and Individual Characteristic", Swedish Economic Policy Review, 11:269-313

GREBEL, T. (2004) Entrepreneurship A New Perspective, Routledge, London, 2004

GÜROL, Y. ve ATSAN, N. (2006) "Entrepreneurial Characteristics Amongst University Students: Some Insights for Entrepreneurship, Education and Training in Turkey", Education & Training, 48 (1): 25-38

HALIS, M., ÖZSABUNCUOĞLU, H., I. ve ÖZSAĞIR, A. (2007) "The Values of Entrepreneurship and Factors That Effect Entrepreneurship: Findings from Anatolia", Serbian Journal of Management, 2 (1) pp:21-34,2007

HAMILTON, R.T. ve HARPER, D.A. (1994) "The Entrepreneur in Theory and Practice", Journal of Economic Studies, 21 (6):3-18

HANNAN, M. ve FREEMAN, J. (1977) "The Population Ecology of Organizations", American Journal of Sociology, 83(5):929-954

HEBERT, R., F. ve LINK, A., N. (2006) "Historical Perspectives on the Entrepreneur", Foundations and Trends in Entrepreneurship, 2 (4): 261-408

HOOGENDOORN, B. , RIETVELD, C. A. ve STEL, A.V. (2014) "Exploring the Relation Between Religion and Business Ownership at the Country Level", Fourth International Workshop on Entrepreneurship, Culture, Finance and Economic Development, Alpen-Adria-Universität Klagenfurt , Austria, July 3-4 2014

HOQUE, N., MAMUN, A. ve AHSHANUL MAMUN, A., M. (2014) “Dynamics and traits of entrepreneurship: an Islamic approach,” World Journal of Entrepreneurship: Management and Sustainable Development, 10 (2): 128 – 142

JOHANSSON, E. (2000) “Self Employment and Liquidity Constraints: Evidence from Finland”, Scandinavian Journal of Economics, 102 (1):123-134

JOHNSON, A. R. ve DELMAR, F. (2010) “The Psychology of Entrepreneurs: A Self-Regulation Perspective”, Landström, H. ve Lohrke, F. (Ed.) Historical Foundations of Entrepreneurial Research, , Edward Elgar, U.K.,2010.

KAHNEMAN, D. ve LOVALLO, D. (1993) “Timid Choices and Bold Forecasts: A Cognitive Perspective on Risk-Taking”, Management Science, 39 (1):17-31

KAHYA , C. ve İmamoğlu, K. (2013) “Sosyo- Demografik Özellikler ve Girişimcilik İlişkisinin Yerel Kalkınma Bağlamında Değerlendirilmesi: Bayburt İli Örneği”, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 38:1-14

KALKAN, M. ve KAYGUSUZ, C. (2012) “The Psychology of Entrepreneurship”, Helmchen, Thierry, B. (Ed.) Entrepreneurship- Born, Made and Educated, , Intech Open Access Publisher, Croatia, 2012.

KEH, H., T. , FOO, M., D. ve LİM, B., C. (2002) “Opportunity Evaluation under Risky Conditions: The Cognitive Processes of Entrepreneurs”, Entrepreneurship: Theory and Practice, 27 (2): 125-148

KEYNES, J., M. (2003) The General Theory of Employment, Interest and Money, A Project Gutenberg of Australia ebook, Australia, 2003

KILIÇ, R., KEKLİK, B. ve ÇALIŞ, N. (2012) “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Bandırma İİBF İşletme Bölümü Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (2):423-435

KOH, H. C. (1996) “Testing Hypothesis of Entrepreneurial Characteristics: A Study of Hong-Kong MBA Students,” Journal of Managerial Psychology, 11(3): 12-25

KORKMAZ, O. (2012) “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14 (2): 209-226

KORUNKA, C., FRANK, H., LUEGER, M. ve MUGLER, J. (2003) "The Entrepreneurial Personality in the Context of Resources, Environment and the Start Up Process- A Configurational Approach," *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28 (1): 23-42

LANSTRÖM, H. (2005) *Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research: International Studies in Entrepreneurship*, Springer, New York

LEIGHTON, L. S. ve EVANS, D. S. (1989) "The Determinants of Changes in U.S. Self-Employment: 1968-1987", *Small Business Economics*, 1:111-119

LEVENT, T., MASUREL, E. ve NĪJKAMP, P. (2003) "Diversity in Entrepreneurship: Ethnic and Female Roles in Urban Economic Life", *International Journal of Social Economics*, 30 (11):1131-1161

LĪCHT, A., N. ve SĪEGEL, J., I. (2006) "The Social Dimensions of Entrepreneurship", Casson, M. ve Yeung, B. (Ed.), *Oxford Handbook of Entrepreneurship*, Oxford University Press, U.K.

LĪTTUNEN, H. (2000) "Entrepreneurship and the Characteristics of the Entrepreneurial Personality", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 6 (6): 295 – 310

LOUNSBURY, M. ve RUEF, M. (2007) "Introduction: The Sociology of Entrepreneurship", *Research in the Sociology of Organizations*, 25:1-29

MATHEWS, C., H. ve MOSER, S., B. (1995) "Family Background and Gender: Implications for Interest in Small Ownership", *Entrepreneurship and Regional Development: An International Journal*, 7 (4):365-378

MAZZAROL, T. , DOSS, N., VOLERY, T. ve THEĪN, V. (1999) "Factors Influencing Small Business Start Ups: A Comparison with Previous Research", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 5 (2): 48-63

METZER, J. (2010) "Self Employment in Jewish Communities: A Comparative Examination Across Time and Places", Paper presented at the EHA 2010 Annual Meeting, Evanston Illinois, September 24-26

MĪNNĪTĪ, M. ve LEVESQUE, M. (2006) "The Effect of Aging on Entrepreneurial Behaviour", *Journal of Business Venturing*, 21 (2) :177-194

MİNNNS, C. ve MARIAN, R. (2005) “The spirit of capitalism? Ethnicity, religion, and Self-Employment in early 20th century Canada”, *Explorations in Economic History*, 42:259–281,2005

MİNNNS, C. ve RİZOV, M. (2005) “The Spirit of Capitalism? Ethnicity, Religion, and Self-Employment in Early 20th Century Canada”, *Explorations in Economic History*, 42:259–281

MİRALLES, F., RİVEROLA, C. ve GİONES, F. (2012) “Analysing Nascent Entrepreneur’s Behaviour through Intention-Based Models”, 7th European Conference on Innovation and Entrepreneurship, 20-21 September 2012, Portugal

MİTCHELL, R., BROCK, S., K. ve MORSE, E. (2000) “Cross- Cultural Cognitions and the Venture Creation Decision”, *Academy of Management Journal*, 43 (5): 974-993

MOT, P. (2010) “An Entrepreneurial Opportunity Recognition Model: Dubin’s Theory Building Framework”, *Waseda Business Economic Studies*, 46: 103-129

NWANKWO, S., AYANTUNJİ, G. ve SANYA, O. (2012) “Religion, Spirituality and Entrepreneurship: The Church as Entrepreneurial Space Among British African”, *Society and Business Review*, 7 (2) :149 – 167

PALMER, M. (1971) “The Application of Psychological Testing to Entrepreneurial Potential”, *California Management Review*, 13 (3):32-38

POPESCU, S. (2012) “Gender Differences in Entrepreneurship”, *Challenges of the Knowledge Society, Social Sciences*, pp:1939-1951

PRAAG, M., SLOOF, R. ve KOUDSTAAL, M. (2014) “Risk Uncertainty and Entrepreneurship: Evidence From a Large-Lab in the Field Experiment”, *Management Science*, 62 (10):2897-2915

RAUCH, A. ve FRESE, M. (2013) “Let’s Put the Person Back into Entrepreneurship Research: A Meta Analysis on the Relationship Between Business Owner’s Personality Traits, Business Creation and Success,” *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 16 (4): 353-385

REİMERS-HİLD, C. (1995) “Locus of Control, Need for Achievement and Risk Taking Propensity: A Framework for the Entrepreneurial Learner of the 21’st Century”, Doctorate Thesis, Faculty of The Graduate College at the University of Nebraska, , August 2005

REYNOLDS, P. D. (1991) "Sociology and Entrepreneurship: Concept and Contributions", *Entrepreneurship Theory& Practice*, 16:47-70

ROKHMANN, W. ve AHAMED, F. (2015) "The Role of Social and Psychological Factors on Entrepreneurial Intention among Islamic College Students in Indonesia", *Business and Economic Review*, 3 (1):29-42

ROTTER, J., B. (1966) "Generalized Expectancies For Internal Versus External Control of Reinforcement", *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1):1-28

SABATINI, F. ve FERRANTE, F. (2007) "Education, Social Capital and Entrepreneurial Selection in Italy", *MPRA Paper*, No:2451

SANCHEZ, J., C., CARBALLO, T. ve GUTIERREZ, A. (2011) "The Entrepreneur From Cognitive Approach", *Psychotema*, 23 (3):433-438

SCHUMPETER, J., A. (2013) *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profit, Capital, Credit, Interest and Business Cycle*, Transaction Publishers, U.S.A and U.K, 2013

SEGAL, G., BORRIGIA, D. ve SCHOENFELD, J. (2005) "The Motivation to Become Entrepreneur", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 11 (1): 42-57

SHAVER, K. G. (2010) "The Social Psychology of Entrepreneurial Behaviour", *Academy of Management Review*, 35 (1): 1-20. Z., J. ve Audretsch, D., B. (Ed.), *Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey And Introduction: Second Edition*, Springer, New York

SIMON, M., HOUGHTON, S. M., & AQUINO, K. (2000) "Cognitive biases, risk perception, and venture formation: How individuals decide to start companies", *Journal of Business Venturing*, 15(2): 113- 134.

SIMONI, C. ve LABORY, S. (2006) "The Influence of Social Capital on Entrepreneurial Behaviour", *Entrepreneurship: The Engine of Growth: Vol:1-3*, Publishing Group

STEWART, H. W. ve ROTH, P., L. (2007) "A Meta Analysis of Achievement Motivation Differences Between Entrepreneurs and Managers", *Journal of Small Business Management*, 45 (4): 401-421

THOMAS, A. S. ve MUELLER, S. L. (2001) "Culture and Entrepreneurial Potential: A Nine Country Study of Locus of Control and Innovativeness," *Journal of Business Venturing*, 16 (1): 51-75

THORNTON, P., SORIANO, D. R. ve URBANO, David (2011) "Socio - Cultural Factors and Entrepreneurial Activity: An Overview", *International Small Business Journal*, 29 (2):105-118

TINAR, Y. ve GÜLER, B.K. (2009) "Measuring The Entrepreneurial Level of the Businessmen: The Relationship Between Personal Traits and Entrepreneurial Level", *Ege Akademik Bakış*, 9(1):95-111

TİMUROĞLU, M. K. ve ÇAKIR, S. (2014) " Girişimcilerin Yeni Bir Girişim Yapma Niyetlerinin Risk Alma Eğilimi ile İlişkisi", *AKÜ İ.İ.B.F. Dergisi*, 16 (2):119-136

TİRYAKİ, A.(2012) "İktisat Teorisinde Girişimcilik", Zafer E. (Ed.) , *Girişimcilik ve KOBİ'ler: Kavramlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa,

TOP, S. , ÇOLAKOĞLU, N. ve DİLEK, S. (2006) "Evaluating Entrepreneurship Intentions of Vocational High School Pupils Based on Self Efficacy Concept", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 58:934-943

WATSON, T.J. (2012) " Entrepreneurship: A Suitable Case For Sociological Treatment", *Sociology Compass*, 6 (4):306-315

WENNEKERS, S. ve THURİK, R. (1999) "Linking Entrepreneurship and Economic Growth", *Small Business Economics*, 13:27-55

YAN, J. (2010) "The Impact of Entrepreneurial Personality Traits on Perception of New Venture Opportunity", *New England Journal of Entrepreneurship*,13(2):21-35

ZAFİROVSKİ, M. (1999) "Probing in to the Social Layers of Entrepreneurship: Outlines of the Sociology of Enterprise", *Entrepreneurship&Regional Development*, 11 (4): 351-371

ZELEKHA, Y., AVNİMELECH, G. ve SHARABİ, E. (2014) "Religious Institutions and Entrepreneurship", *Small Business Economics*, 42 : 747-767

ZHANG, D. ve BRUNING, E. (2011) "Personal Characteristics and Strategic Orientation: Entrepreneurs in Canadian Manufacturing Companies", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour Research*, 17 (1): 82-103,2011

ZHAO, X. , RAUCH, A. ve MİCHAEL, F. (2015) “Cross-Country Differences in Entrepreneurial Activity: The Role of National Cultural Practice and Economic Wealth”, <http://workspace.imperial.ac.uk/business-school>, Erişim Tarihi:29.05.2015

Y KUŞAĞININ TEKNOLOJİ İLE İLİŞKİSİ: ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Y GENERATION'S RELATIONSHIP WITH TECHNOLOGY: A RESEARCH ON PRELIMINARY UNDERGRADUATE STUDENTS

Sümeyye KALAYCI

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Bölümü

Elif KÖKÇEL

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyal Politika Bölümü

ÖZET

Teknoloji ve birey ilişkisi günümüzün en önemli konusu veya sorunu haline gelmiştir. İnsanların, hızla gelişen teknolojiyi takip edebilmesi ve ona hakim olabilmesi önemli bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bireylerin doğum zamanlarına göre sınıflandırma esasından hareket edildiğinde, Y ve Z kuşağında bulunanlar teknoloji ile yakından ilgili olduğu bilinmektedir. Araştırmaya konu olan örneklem grubu 2016-2017 öğretim yılındaki ön lisans öğrencileridir. Bu örneklem grubunun Y kuşağındaki son bireyler olduğu ifade edilebilir. Bu bireylerin teknolojiyi kullanabilen, yeni gelişmeleri takip edebilen bireyler olup olmadığının bilinmesi meslek yüksekokullarında öğretim yaklaşımı için önemli bir veridir. Bu bağlamda çalışma y kuşağı teknoloji ilişkisi üzerine kurulmuştur. Çalışma y kuşağının özelliklerini yansıtan Y Kuşağının Temel Özellikleri Anketi vasıtasıyla araştırılmıştır. Bu ölçekte 8 soru demografik yapıyı, 32 soru ise y kuşağı özelliklerini ölçmektedir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin teknolojiyi takibi yüksek düzeyde (%91,5) olduğu görülmüştür. Bir başka sonuç ise internet kullanarak alışveriş yapma düzeyinin %59,4 seviyesinde olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Y Kuşağı, Teknoloji, Meslek Yüksekokulu Öğrencileri

The relationship between technology and the individual has become the most important issue or problem of our time. The ability of people to follow rapidly developing technology and be able to it should be considered as an important process. When they are acted on the basis of classification according to the birth time of the individuals, It is known that those who are on the Y and Z circles are closely related to technology. The sample group of the research is the undergraduate students in the 2016-2017 academic year. It can be stated that this sample group is the last individual on Y. It is an important part of the teaching approach that known

whether or not these individuals can use technology, can follow new developments at vocational schools. In this context, the study is based on the relationship of y-zygote technology. The study was researched through the Survey of the Basic Characteristics of the Y Generation which reflects the characteristics of the genus Y. In this scale, 8 questions are measure demographic structure and 32 questions are measure features of y-girdle. As a result of the study, it was seen that the students follow the technology high level (91.5%). Another result is that the level of shopping using the internet is 59.4%.

Key Words: Y Generation, Technology, Vocational Students.

GİRİŞ

Y kuşağı dönemine ait olan bireyler, teknolojiyi yakından takip edebilen, çok görevli ve çevik çalışanlar olarak bilinir. Aynı anda farklı işler yapabilme yeteneğine sahiptirler. Dolayısıyla da bu özellik karar verme tarzları açısından önemli avantajı beraberinde getirmektedir (Yüksekbilgili, 2016: 1401). Son yirmi yılda teknolojideki gelişmeler bilgi ve iletişimde önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Buna paralel olarak kitle iletişim araçlarında da köklü değişiklikler meydana gelmiştir. (Sarıtaş ve Aydın, 2015: 59) Y kuşağının (1980-1999) en temel özelliği özgürlük ve teknoloji kullanım becerisi olduğudur. Genel olarak bu kuşakta anılan bireyler çalışmayı sevmezler, aksine eğlenceye düşkün görülmektedir. Kitlesele olanı değil, kişiye özel olanı tercih ederler. Kendilerine çok fazla güvenirlir. Y kuşağı, bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri ve teknolojiyi çok iyi kullanmaları ile bilinirler. Teknolojiyi çok iyi anlayan Y Kuşağının en ilginç ve önemli özelliği ise karmaşık teknolojiye son derece bağımlı olmasıdır. Y kuşağı yeni teknolojileri kabul etmeye istekli, aktif bir kullanıcı kitlesi olmakla birlikte internet üzerinden yeni ilişkiler kurabilen ve yakın ilişkilerini devam ettirmeye yeteneği olan bir topluluktur (Sema vd., 2015:885; Başgöze ve Bayar, 2015: 122-123).

1.TEKNOLOJİ

İnsanın topluluktan toplum haline gelmesindeki temel faktör teknolojidir. İnsanı diğer canlılardan farklılaştıran, aynı toplum içerisinde veya başka toplumlar arasında farklılaşmanın temel esası olan bir kavramdır. Bu kavram; insanı ve toplumu sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel yapısını değiştirecek ve dönüştürecek güce sahiptir (Bal, 2010: 2).

Teknoloji, bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aygıtları kapsayan bilgi uygulama bilimidir şeklinde tanımlanabilir. Teknoloji ayrıca,

bir sanayi dalıyla ilgili üretim yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri kapsayan bilgidir de denilebilir.

Sanayinin en temel özelliği teknoloji üretebilmesidir. Teknolojik gelişmeler ve bilgiyi ürün tasarlamada kullanabilen toplumlar uluslararası rekabette ve ticarete üstünlüğünü hissettirebilecektir. Uluslararası rekabet ortamında modern teknoloji üreten ve kullanan, akılcı üretim yapma imkânlarına sahip ülkeler ekonomik ve siyasal açıdan üstünlük sağlayabilmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde teknoloji üretilmesi ülkelerin gelişimi ile doğru orantılı bir seyir içerisinde denilebilir. Bir diğer ifade ile ülkelerin gücünü, gelişmişlik düzeyini, kalkınmasını teknolojik düzeyleri belirlemektedir. Sanayileşmiş ya da gelişmiş olarak nitelendirilen ülkeler teknoloji üretme özelliği taşımaktadırlar (Tekler, 1989: 183).

Teknolojinin tarihsel gelişimine bakacak olursak; anlamak anlamına gelen bilim ve yapmak anlamına gelen teknolojinin gelişim serüveni ilk insanın akıl, mantık ve duyu organlarını maddeye yöneltmesi ile başladığı ifade edilebilir. Bilim ve teknoloji, serüveninin ilk gününden beri kabul gördüğü coğrafi bölgeler ve kültürler arasında seyahat eder ve gittiği her yere maddi gücünü de beraberinde taşımıştır. Bilimin ve teknolojinin bu gücünü anlayan Büyük İskender, yaşadığı çağa siyasal damgasını vururken, İskender'den sonra gelen İslam dünyası da, yine bilim ve teknoloji aracılığıyla yaratıcının buyruklarını dünyanın dört biryanına taşır. İslam dünyasından sonra bilimi sahiplenen Avrupa, dünyayı kendisine sömürge yaparken, Amerika bilim ve teknolojinin gücü ile sömürgeciliği devralarak dünyanın koruyucusu rolünü üstlenir (Çiftçi, 1995). Tarihsel süreç içinde görülmektedir ki teknoloji önemli bir üstünlük göstergesidir. Bu üstünlüğü elinde bulunduran uluslar yaşadığı çağı istedikleri gibi şekillendirmiştir.

Teknolojinin uluslar arasında oluşturduğu farklılığa ek olarak yenilikçi özelliği ve yeniliğin en önemli kaynağı olma özelliği ile de göz önünde bulundurulmalıdır. Bilim ve teknolojinin temelinde yaratıcılığın olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Yaratıcılık yeni teknolojilerin üretilmesine, uygulanabilir yeni teknolojiler rekabet gücünün artmasına, rekabet gücü kârlılığın yükselmesine, kârlılığın yükselmesi ise yaratıcılığın artmasına neden olur. Günümüzde yaratıcılık sadece teknoloji üretmek anlamına gelmez. Rekabet kavramı ile birlikte düşünüldüğünde, yaratıcılık piyasa tarafından kabul görecekt teknolojileri geliştirebilmeyi, üretebilmeyi ve zamanında pazara sürmeyi de içerir (Zerenler vd., 2015:

656). Teknolojinin ürün haline gelebilmesi ve piyasa değeri olabilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Teknolojik gelişmelerin yaşanması, yeni teknolojilerin de üretilmesi kadar onu tüketecek olan bir toplumun da olması bir o kadar önemli olmaktadır. Bu durumda teknoloji okuryazarlığı gündeme gelmektedir. Teknoloji okuryazarlığı ise eğitim sistemleri ile ilişkilidir.

Eğitim alanında teknolojiye yatırımların artması, eğitimcileri eğitim sistemini geliştirmeye zorlamıştır. Ancak, eğitim sistemlerinde gerekli olan değişimin önünde iki önemli engel vardır. Bunlardan birincisi öğretmenlerin ve yöneticilerin okullarda teknolojinin kullanımının uygunluğundan haberdar olmasındaki eksiklik olarak ifade edilir. Bunun nedeni ise, yetersiz bütçe ve deneyimsiz eğitimci ve yöneticilerdir. Ayrıca, öğretmen yetiştiren kurumlarda, öğretmen adaylarının eğitiminde teknolojiden fazlaca yararlanılmamaktadır. Teknolojiyi eğitim-öğretim etkinliklerinde istenilir düzeyde kullanmak için öğretmenler kendilerini geliştirmelidirler “Eğitim sistemlerinin önünde bulunan ikinci engel ise, yeniden düzenlenen eğitim uygulamalarındaki geliştirilen yeni öğrenme ortamlarının etkililiğini ölçebilen, yeni değerlendirme tekniklerinin eksikliğidir” (Bacanak, 2003: 193).

2. KUŞAK KAVRAMI VE KUŞAKLAR

2.1. X Kuşağı

Bu kuşak, Batı toplumlarında 1965 yılından 1979 yılları arasında doğan ve benzer özellikleri gösteren insanların oluşturdukları kuşak olarak bilinmektedir. Coupland’a (1989: 83) göre X kuşağı kendini topluma karşıt olarak gören, sert politik çıkışlar yapan, alışlagelmişin dışında giyim tarzına sahip olan, müzik olarak daha sert müziklerden hoşlanan ve farklı hayat tarzlarına sahip olan bir nesildir.

Bu kişiler çok stresli işlere mesafeli yaklaşan, daha yalın işleri seven, yaşamak için yaptığı işten zevk alan ve sosyalleşme oranları yüksektir. X kuşağında doğan kişiler değişen dünya şartlarına uyum sağlayabilmek için büyük bir çaba harcamaktadırlar. Ama yinede bu çaba bu kuşakta olanlar üzerinde ‘yetişememek’, ‘çağa ayak uyduramamak’ gibi bir algı oluşturduğu için çoğunlukla kendilerini dışlanmış hissetmektedirler (Adıgüzel vd., 2014: 172).

X kuşağı, kurduğu ilişkilerde resmi olmayı sevmez. İletişime geçme şekli olarak geri dönüş alabilecekleri, kurduğu iletişimin parçası olabilecekleri ortamları, enformel iletişim şeklini tercih ederken; iletişim esnasında da kısa ve anlaşılır mesajlar kullanmaktadırlar.

Teknolojiyle yakın olmaya çalışmalarından dolayı iletişim kurarken telefon, e-posta vb. araçları kullanırlar (Tekin, 2015: 54).

X kuşağının yaşadığı dönemde meydana gelen olumsuz olaylardan onlar da olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. Bu yüzden bu kuşak 'kayıp kuşak' diye de adlandırılabilir. Anne babalarını incelendiğinde; bir kesiminin çalışan, bir diğer kesiminin ise işten ayrılan insanlar olduğunu söylenebilir. Durum böyle olunca da bu kuşak işsizliği ve sonuçlarını bilen bir kuşak olmuştur. Tüm bu sebeplerle işlerine dört elle sarılmış ve sıkıca bağlanmışlardır. Çalışma hayatlarına bakınca; zorunda olmadıkları müddetçe işlerini değiştirmedikleri görülmektedir. Bu kuşak yaşadıklarından ötürü eğitime fazlasıyla önem vermektedir (Baltacı, 2016: 9). Eğitim kurumunu hedeflere, ideallere giden bir yol olarak görmektedir. Ve bilgiye kendi kendine çalışarak ulaşmak istemektedirler. Öğrencilik dönemlerinde öğretmenleri artık hayranlık duydukları kişi olmaktan çıkmıştır. Kendilerinden bekleneni bilmek ve kendilerini ona göre planlamak istemektedirler. Aldıkları eğitim çalışma ve meslek yaşamlarını önemli ölçüde etkilemiştir (Tekin, 2015: 55).

X kuşağında olanlar genç yaşta sorumluluklarını alarak büyüdükleri için çalışma hayatında da yönetilmekten, yönlendirilmekten ziyade hedeflerine yaratıcılıklarını kullanarak ulaşmak istemektedirler. Geleneksel çalışma biçimlerinden sınırların daha az belirgin olduğu çalışma ortamlarında çalışmak isterler. Bu kuşak üyelerinin çalışma biçimleri, kendi özgürlüklerini kullanarak, açık bir şekilde belirlenmiş amaçlara ulaşma çabası olarak tanımlanmaktadır. Tek başlarına çok iyi çalışırlar, sabırsızdırlar ve iş odaklıdırlar. İş ve özel hayat dengesine önem verirler ve diğerlerinden de saygı göstermelerini istemektedirler (Toruntay, 2011: 74).

Bu kuşağı kapsayan yıllar aralığında Türkiye'de ise; petrol krizleri, ekonomik sarsıntılar, 68 kuşağı, üniversite olayları, sol-sağ çatışması gibi toplumsal olaylar yaşanmaktaydı. Türkiye'de kadınlar bu dönemde yoğun olarak iş gücüne katılmaya başlamışlardır. İnsanlar daha iyi yaşamak için, daha az çocuk sahibi olmuşlardır. Paraya daha fazla odaklanmışlar ve bireycilik önem kazanmıştır (Mengi, 2011).

Sonuç olarak X Kuşağı için bir geçiş kuşağıdır denilebilir. Teknolojinin gelişme hızı bu dönemde çok hızlı olmuştur. Günümüzde hayatımızın parçası olan teknolojik aletlerin çoğunu bu kuşak üyeleri geliştirmiş olmalarına rağmen, teknolojiyi kullanmada Y Kuşağı'nın çok gerisinde kalmışlardır. Günümüzde iş dünyasında X Kuşağı ve Y Kuşağı üyelerinin daha alt kademelerde ve birbirlerine pozisyon itibarıyla benzer konumlarda buldukları söylenebilir (Toruntay, 2011: 74).

Teknoloji kullanımı bireyin yaşadığı sosyo kültürel çevre ile de ilişkilidir. Kandemir ve Akyürek (2016)'in yaptıkları çalışmada; “ilçedeki sosyal ve kültürel imkanların öğrencilerin geldikleri yerleşim merkezlerindeki düzeye ulaşamadığı görülmektedir, dolayısıyla bu durum öğrenciler üzerinde ilçe merkezi ile ilgili önemli düzeyde memnuniyetsizlik oluşturmaktadır” ifade ederek küçük yerleşim merkezinde eğitim görenlerin teknoloji ulaşmayı engellediği düşünülebilir.

2.2. Y Kuşağı

Y kuşağının hangi tarihte doğan insanları kapsadığı konusunda farklı görüşler vardır. Bazı çalışmalara göre Y kuşağı 1980-2000 yılları arası doğanları kapsarken, bazılarında göre ise 1977-1994 yılları arası doğanları kapsamaktadır. (Albayrak ve Özkul, 2013: 18). Çalışmamızda Y kuşağının 1980 – 2000 yılları arası olduğu esas alınmıştır.

Bu kuşağa internet kuşağı, gelecek kuşak, dijital kuşak olarak bahsedildiği görülmektedir. Bu bahsedilen isimlerle bakıldığında Y kuşağının kendisinden önce olan kuşaklardan hangi yönüyle ayrıldığını, farklılaştığını görebiliriz. Y kuşağı ifadesi ilk olarak 1993 yılının Ağustos ayında o dönemin ergenlik çağlarında olan gençlerini bir önceki kuşak olan X kuşağından ayırmak ve ondan farklı şekilde tanımlamak için ortaya çıkmıştır. İngilizce’de ‘neden’ anlamına gelen ‘WHY’ kelimesinden gelen bu Y harfi bu gruba sorgulayıcı özelliklerinden ötürü verilmiştir (Baltacı, 2016: 10).

Y kuşağı çoğunlukla bağımsızlığına düşkün, kendine güvenen, bencil ve farklılık içeren bir kuşaktır. Bu kuşak teknolojinin içine doğmuştur ve bilgisayarlar, cep telefonları ve internet ile birlikte büyümüştür. Bu kuşaktaki kişiler kendilerini risk alabilen ve yüksek verimli olarak düşünmektedirler. Yeni teknolojiler daha uygun fiyatlarla piyasaları hızla ele geçirirken, Y kuşağında yer alan bireyler yeni kavramları ve fikirleri hızla benimsemektedirler (Yüksekbilgili, 2013: 343,344).

Teknoloji çağında doğmuş oldukları için teknolojik ürünlere yatkınlıkları sayesinde bilgiye daha kolay ulaşabilmektedirler. Ve bu sayede fikir özgürlüğü, yüksek beklentilerle harekete geçirilmiş bir eğitim hayatı bu kuşağın önceki kuşaklardan farklı yönlerini oluşturmaktadır. Bir araştırma sonucuna göre Y kuşağı etnik çeşitliliğe açık, boşanmış anne-baba, çalışan anne oranının artmasıyla yalnız ve özgür yetişmiş, güçlü ve özgüven sahibi bir kuşaktır (Okan ve Yalman, 2013: 140).

Y kuşağı hayatlarını teknoloji ile iç içe geçirmektedir ve günlerinin yaklaşık 15 saatini medya ve iletişim aletleri ile etkileşim halinde geçirmektedirler. Öyle ki, kendilerini ifade etme

aracı haline gelen iletişim teknolojileri, Y Kuşağı için vazgeçilemez bir yere sahip olmuştur. Sosyal ve çalışma hayatının tüm kontrolü teknolojilerle sağlanmaya başlanmıştır. Bu kuşak için, rahat ve kolay bir hayat yaşamak çok önemlidir. Tüketim alışkanlıkları hızlı olan bu kuşak, kitlesel olanı değil, bireysel olanı sevmektedir ve girişimcilik ruhu bu grubun en önemli özellikleri arasında yer almaktadır (Bozyiğit vd, 2011: 126).

Yapılan bir araştırmanın sonucunda Y kuşağı çalışanlarının hem görev tanımları hem de çalışma koşulları söz konusu olduğunda esneklik beklentisi içinde oldukları, sıkı denetim altında olmalarının kendilerine güvenilmediği algısı oluşturarak motivasyonlarını olumsuz etkilediği, çalışma ortamlarında kendilerini rahat hissetmek istedikleri ve yönetim metodunun Y kuşağı çalışanlarının üzerinde önemli bir etki yarattığı tespit edilmiştir (Keleş, 2011: 137).

Bu kuşak çalışanları zorlu işlerle karşılaşacağı ve bu işlerle gelişebileceği bir kariyeri olmasını ister. Sıkıcı bir işe sahip olmaktansa zorlu bir işi tercih eder ve bu beklentileri karşılanmadığında başka bir işe geçmeyi düşünebilir. İşten ayrılmaya önceki kuşaklardan daha yatkındır. İşten ayrılmalarının en büyük sebeplerden birisi o işin kendisine terfi etme veya gelişme olanağı sunmamasıdır. Y kuşağı istediği gibi bir işi bulana kadar iş değiştirebileceğini düşünür (Yüksekbilgili, 2013: 345).

Bu kuşakta doğanların özelliklerini toparlayacak olursak; özgürlüklerine fazla düşkündürler, sabırsızlardır, teknolojiye adeta bağımlıdırlar ve bütün bunların yanında rahat yaşamak, gülmek, eğlenmek en sevdikleri şeyler arasında yer almaktadır. Kendilerinden önce olan kuşaklarla kıyaslandığında daha ben-merkezci bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Çoğunluğu girişimci ve donanımlıdır. Risk almayı severler. Sorgulayıcı bir yapıları vardır ve karşılıklarına çıkanlara sorgulamadan inanmaz ve kabul etmezler. Kişiliklerinde en dikkat çeken özelliklerinden biri oldukça hırslı olmaları ve aynı anda birden çok işi yapabilmeleridir. Takım çalışmasında uyumludurlar, değişime ve yeniliğe açıktırlar ve hızlı ayak uydururlar. Örnek olarak; bir şirketin üst yönetimiyle çalışan bir Y kuşağı aynı zamanda birkaç projede görev alabilir. Yani; aynı zaman diliminde iki veya daha fazla işi yapabilirler ve bu yeteneğe sahip olan insanların oluşturduğu kuşak olarak ifade edilebilmektedir. (TED Ankara Koleji, 2011: 4)

2.3. Z Kuşağı

Y kuşağında olduğu gibi Z Kuşağının da hangi yıllar arasında doğduğu konusunda kesin bir yargıya varılamamıştır. Kimi araştırmacılar 1990'ların ortası ile sonunda doğanları

bu kuşaktan sayarken, kimi araştırmacılar da 2000’li yılların başından bugüne kadar olan zaman dilimini Z Kuşağı olarak tanımlamaktadırlar (Baran, 2014: 20).

“İnternet Kuşağı” olarak da isimlendirilen bu kuşakta teknoloji çağı çocukları vardır. Bu kuşakta yaşayan insanlar insanlık tarihinin el, göz, kulak vb. motor beceri koordinasyonunun en yüksek nesli olarak tanımlanmaktadır. (Keleş, 2011: 131, 132).

Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran en önemli fark değişimin çok hızlı olması ve büyük kırılmaların yaşanmış olduğu bir dönemde olmaları ve doğumlarından öncesinde özellikleri tanımlanan ilk nesil olmalarıdır (Altuntuğ, 2012: 206).

Ancak, kuşaklar arasında en son olduğu ve çalışma hayatına tam olarak hala katılmadıkları için Z Kuşağı hakkında yeterli çalışma bulunmamaktadır. Z Kuşağı’nın başlangıcının 2000 yılından itibaren olması; 2001 Ekonomik Krizi, hızla gelişen ve yaygınlaşan teknoloji, siyasi ve politik dönüşümler gibi sosyo-ekonomik değişimlerden etkilendiği ön görülmektedir (Kayacan, 2016: 94).

3. TEKNOLOJİ VE Y KUŞAĞI İLİŞKİSİ

Y kuşağını denilince akla gelen en önemli özelliği, teknolojiye olan yatkınlıklarıdır. Y kuşağının başında doğanların büyük bir çoğunluğu çocukluk dönemlerinde teknoloji ile tanışabilmişlerdir ve 1990’lı yıllarda yaşanan teknolojinin hızlı gelişmelerine kolayca uyum sağlamışlardır. Bu gelişmelerden belki de en önemlisi Windows işletim sisteminin yaygınlaşmasıyla birlikte bilgisayar kullanımının kolaylaşması ve kişisel bilgisayarların sayısının giderek artmasıdır. Bu ilerlemeleri daha sonra internet ve cep telefonu kullanımının yaygınlaşması takip etmiştir. Teknolojinin günlük hayatta kullanılmaya başlamasıyla teknoloji Y kuşağının hayatının bir parçası haline gelmiştir. Günlük hayatlarının ortalama on beş saatini medya ve iletişim aletleri ile iç içe geçirmektedirler. Dünyanın herhangi bir noktasından “Skype, facebook, twitter, myspace” gibi sosyal iletişim araçlarını arkadaş ve bilgi edinmek; sitelerden yemek tarifi bakmak, gezilecek yerleri öğrenmek; müzik dinlemek, ödev veya proje araştırması yaparken kütüphaneye gitmek yerine “Google” arama motorunu kullanarak araştırma yapmak amaçlarla kullanılmaktadırlar. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse bu kuşakta olanlar yalnızca iletişim için değil, hızlı bir şekilde bilgiye ulaşmak ve aynı anda birçok işi birlikte ilerletmek için teknoloji ve internetten yararlanırlar. X kuşağı bilgisayarı ve interneti sadece bir görevi bitirmek için kullanıp, işi bitince uzaklaşırken, Y kuşağı çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak her zaman ve her yerde başkaları ile iletişim halindedir (Akdemir, v.d., 2013: 18).

Y Kuşağı, teknolojinin şekillendirici etkisine en yüksek seviyede maruz kalan bir kuşak olma özelliğini taşımaktadır (Kuyucu, 2014: 79). Teknolojiyle ve sosyal ağ arasında bir etkileşim olduğu düşünülebilir. Yapılan çalışmalar, gençliğin günlük hayatlarının büyük bir kısmını sosyal medya aracılığıyla etkileşim kurarak geçirdiği sonucunu bulmaktadır. Yani miyarlarca kişinin kullandığı internet yalnızca eğlence için kullanılmamakta; kişilerin bilgiye olan ihtiyacını karşılarken onların seçmenler olarak gündemi takip etmelerine de imkân sağlamaktadır (Ustakara ve Türkoğlu, 2015: 947). Bu sonuçla örtüşen bir başka örnekte, sosyal ağ aracılığıyla gençler, siyaset dünyasına daha yoğun katılım sağlamaktadırlar (Balcı ve Sarıtaş, 2015: 514).

Sonuç olarak birçok araştırmacı Y Kuşağı'nın sosyal hayatta ve çalışma hayatında yeni bir dönüşüm başlattığını iddia etmektedir. Her şeyi elde edebileceklerine dair kendilerine fazlasıyla inanmaktadırlar. Onlar bir üst kuşaklarından farklı olarak modern teknolojiler ve tüketim toplumu tarafından kuşatılmış bir çevrede büyümüşlerdir (İslam vd., 2010: 1803).

4.ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Örneklemi

Araştırmanın amacı, ön lisans programlarında eğitim gören öğrencilerin, Y kuşağı özellikleri üzerinden teknoloji ilişkisini irdelemektir. Bu amaçla 2016 yılı güz ders döneminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 165 meslek yüksekokulu öğrencilerine anket uygulanmıştır. Anketin uygulandığı meslek yüksekokulunda yaklaşık 1.100 kayıtlı öğrenci, 800'ye yakın aktif olarak eğitim gören öğrenci vardır. Anketin uygulandığı yer 4.200 nüfuslu, il merkezine 22 km uzaklıkta Isparta'nın Atabey ilçesidir (Kandemir ve Dirik, 2016:279).

4.2. Veri Toplama Araçları ve Analiz Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formunda Türk tipi Y kuşağı ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Yüksekbilgili (2013) yapmış olduğu bir çalışmadan uyarlanmıştır.

Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde örnekleme ilişkin demografik bilgiler yer alırken, ikinci bölümde Y kuşağının temel özelliklerini araştıran ifadeler bulunmaktadır. Ölçekte yer alan ikinci bölümdeki ifadeleri ölçmek için, Likert tipi metrik ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler, (1) kesinlikle katılıyorum, (2) katılıyorum, (3) ne katılıyorum, ne katılmıyorum, (4) katılmıyorum ve (5) kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

Anket verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 16.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme Ait Demografik Özellikler

Cinsiyet	<i>Kadın n-%</i>	<i>Erkek n-%</i>				
	67-%40,6	98-%59,4				
Bölüm	<i>Ormanlık n-%</i>	<i>Fidan Yet. n-%.</i>	<i>Büro Yön. n-%</i>	<i>Muhasebe n-%</i>	<i>Bilgisayar n-%</i>	
	67-%40,6	8-%4,8	48-%29,1	18-%10,9	24-%14,5	
Çalışma Deneyimi	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Kısmi Zamanlı</i>			
	42-%25,5	102-%61,8	21-%12,7			
Aile Yetiştirme Ortamı	<i>n-%</i>	<i>n-%</i>	<i>n-%</i>			
	11-%6,7	44-%26,7	110-%66,7			
Yaş	18-19 <i>n-%</i>	20-21 <i>n-%</i>	22-23 <i>n-%</i>	24 ve fazla <i>n-%</i>		
	131-%70,4	30-%18,2	2-%1,2	2-%1,2		
Bilgisayar Sahipliği	<i>Var n-%</i>	<i>Yok n-%</i>				
	118-%71,5	47-%28,5				
Akıllı Telefon Sahipliği	<i>Var n-%</i>	<i>Yok n-%</i>				
	161-%97,6	4-%2,4				
Yaşanılan	Akdeniz	Ege	Marmara	İç An	Karadeni	Doğu

n Bölge				Doğu		Ve G. Doğu Anadol
	83-%50,3	36-%21,8	20-%12,1	11-%6,7	8-%4,8	7- %4,2

4.3. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmanın modeli, tanımlayıcı ya da durum belirleyici olarak adlandırılan modele uymaktadır. Bu tip modellerde, değişkenler ve değişkenler arası ilişkiler tanımlanmakta ve bu tanımlara dayanarak bazı tahminler yapılabilmektedir (Kurtuluş, 1996: 310). Bu görüşten yola çıkarak aşağıdaki hipotezler üretilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

H1: Y kuşağı özellikleri bölümlere göre farklılık gösterir

H2: Y kuşağı özellikleri cinsiyete göre farklılık gösterir

4.3. Bulgular ve Fark Testleri

Tablo: 2. Ön Lisans Öğrencilerinin Y Kuşağının Temel Özelliklerine ilişkin Tutumlarını Gösteren Frekans Tablosu:

Tutum İfadeleri	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Ne Katılmıyorum Ne Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	N	F	N	F	N	F	N	F	N	F
Teknolojiyi yakından takip ederim			62-37,6		89-53,9		11-6,7		2-1,2	
	1-0,6									

İnternet üzerinden alışveriş yaparım	32-19,4	66-40	29-17,6	18-10,9	
Aynı anda birden fazla iş yapabilirim	54-32,7	58-35,2	42-25,5	4-2,4	7-4,2
Farklı kaynak ve araçlardan eş zamanlı gelen bilgileri kolaylıkla kavrayabilirim	38-23,0	80-48,5	38-23,0	6-3,6	3-1,8
Özgürlüğüm için savaşmaya Hazırım	98-59,4	45-27,3	17-10,3	4-2,4	1-0,6
Kendimi öğrenmeye istekli biri olarak tanırım	75-45,5	68-41,2	15-9,1		6-3,6
Ailem ve yuvam benim için değerlidir	129-78,2	25-15,2	9-5,5	2-1,2	-
Vatanseverimdir	139-84,2	15-9,1	6-3,6	2-1,2	2-1,2
İlişki odaklıyım	90-54,5	53-32,1	19-11,5	1-0,6	2-1,2
Sosyal bilince sahibimdir	89-53,9	63-38,2	10-6,1	1-0,6	2-1,2
İşbirlikçiyimdir	93-56,4	57-34,5	10-6,1		4-2,4
Sabırsızım	63-38,2	39-23,6	29-17,6	22-13,3	12-7,3
Geleceği düşünmektense şimdiye odaklanmaya eğilimliyimdir	47-28,5	54-32,7	46-27,9	12-7,3	6-3,6
Zor insanlarla başa çıkma					

becerilerine sahibimdir 65-39,4 55-33,3 29-17,6 10-6,1
6-3,6

Topluma katkıda bulunmak çok

para kazanmaktan daha önemlidir 76-46,1 55-33,3 26-15,8 5-3,0 3-
1,8

Dolu ve dengeli bir hayat yaşamak

ve keyif almak çok para

kazanmaktan daha önemlidir 81-49,1 61-37,0 14-8,5 6-3,6
2-1,2

Zaman ve emek yatırımı gerektiren

uzun vadeli şeylerdense kısa sürede

tatmin elde edebileceğim şeyleri ararım 40-24,2 65-39,4 44-26,7 8-4,8
8,4,8

İş hayatımda sıklıkla iş

değiştirmekte bir sakınca görmem 40-24,2 45-27,3 31-18,8 32-19,4
17-10,3

İş hayatımda mali kazanç önemlidir 60-36,4 73-44,2 26-15,8
5-3,0 1-0,6

İleride ki iş hayatımda bana verilen

talimatların açık ve net talimatlar

olması önemlidir 92-55,8 51-30,9 15-9,1 1-0,6 6-3,6

Gelecekte iş yerinde yönetim

kararlarına dahil edilmeyi isterim 83-50,3 58-35,2 23-13,9
1-0,6 -

Esnek koşullarda çalışmayı isterim 75-45,5 68-41,2 17-10,3
5-3,0 -

İşe gitmeyi insanlarla bir araya gelmek

ve sosyalleşmeyle ilgili algılarım 65-39,4 71-43,0 26-15,8 2-1,2 1-0,6

Zorlu işlerle karşılaşmayı ve bu işlerle gelişebileceğim bir kariyeri

tercih ederim 88-53,3 48-29,1 23-13,9 4-2,4 2-1,2

Sıkıcı bir işten zorlu bir işi tercih ederim 71-43,0 43-26,1 42-25,5 4-2,4 5-3,0

Takım çalışmasına çok değer veririm 102-61,8 43-26,1 19-11,5 1-0,6

-
Beraber çalıştığım kişilerde, mevkiye daha az, yeteneğe ve başarıya

daha fazla saygı duyarım 85-51,5 65-39,4 12-7,3 1-0,6 2-1,2

Bana değer verildiğini hissettiğim

bir kuruluştaki çalışmayı daha

fazla ücret alacağı bir işe tercih ederim 60-36,4 71-43,0 18-10,9 6-3,6 9-5,5

Dinlenme, iletişim kurma, takım oyuncusu olma, zaman yönetimi gibi sosyal becerilerim teknik ve

teknolojik becerilerim kadar güçlü değildir 43-26,1 45-27,3 51-30,9 19-11,5 7-4,2 **İşyerinde görev odaklı yöneticilerden**

ilişki odaklı yöneticilerle

çalışmayı tercih ederim 66-40,0 57-34,5 28-17,0 8-4,8 6-3,6

İşyerinde performansıyla

ilgili sık ve doğrudan geribildirim

ihtiyaç duyarım 57-34,5 57-34,5 46-27,9 3-1,8
2-1,2

İyi bir işveren markasına

sahip bir işte çalışmak önemlidir 68-41,2 62-37,6 29-17,6 1-0,6
5-3,0

Çalıştığım işyerinde ilerlemek için
gerekli görülenden

uzun saatler çalışmayı tercih ederim 58-35,2 53-32,1 28-17,0 16-9,7 10-
6,1

4.4. Fark Analizleri

Y kuşağının temel özelliklerinin öğrencilerin cinsiyeti ve okudukları bölüme göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin t-testi ve Anova testleri yapılmıştır. Yapılan fark analizleri sonucunda y kuşağının temel özellikleri cinsiyete ve eğitim alınan bölüme göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

SONUÇ

Ara personel yetiştirilmesinde önemli rol üstlenen ön lisans programları öğrenci üzerinde teknik bilgi katkısı sağlamaya yöneliktir. Ancak bu bireylerin aile, yetiştiği sosyal çevre, okuduğu okul ve çevresi bireyde bir kültürün oluşmasına sebep olur. Bu etkinin var olduğu duruma bir de bireyin dünyaya geldiği zaman dilimi de bireyin kültürünü etkilemektedir. Kandemir (2015)'in yaptığı çalışmada akademik ortam ve öğrenmeyi destekleyici olanakların bir birimlik artışı sonrasında %50 artış sağlayacağını ifade etmiş, bu çalışmanın da teknoloji kullanım imkanlarının artması Y kuşağının teknoloji esnekliğinin artacağını ifade edebiliriz.

Yapılan çalışma kişinin doğum zamanına göre kümelenmesine ilişkin bir çalışmadır. Bu çalışmada daha çok Y kuşağı bireylerin eğitim aldıkları ön lisans programına ilişkin araştırma yapılarak ilgili kuşağın özelliklerini ne düzeyde yansıttığı ile ilgilenilmiştir. Y kuşağının temel özelliklerini yansıtan çalışmada teknoloji kullanımı ve e-alışveriş seçeneği üzerinde durulmuştur. Ortalama puanlara bakıldığında teknoloji yakından takip etmek sorusuna yanıtları %91,5 düzeyinde olumlu bir katılımı sergilemektedir. Bu sonuç Adıgüzel vd.'nin (2014) yaptıkları çalışmanın sonuç kısmında mobil yakalı çalışan olarak tanımlanan (Adıgüzel vd., 2014:179) Y kuşağının, Yaşa ve Bozyiğit'in (2012) çalışmasında da cep

telefonu kullanım tercihi konusunda çalışılmış ve bu kuşağın teknolojik özelliklere önem (Yaşa ve Bozyiğit, 2010:44) verdiği sonucu ortaya konulmuştur.

Gunumuzde kuşaklar penceresinden bakıldığında X kuşağı yönetici, Y kuşağı çalışanları ifade eder, otoriter X kuşağı ile esneklik bekleyen Y kuşağı arasında anlaşmazlık yaşanması Y kuşağının internet imkanıyla girişimci olma yönünde eğiliminin olduğu ifade edilmektedir (Yelkılan vd., 2010:504). Bu noktadan hareket edilirse Y kuşağı internet üzerinden alış veriş yapabilen, hatta internet altyapısı ile girişimci olabilen bir görüntü çizmektedir. Yapılan alışma da bu durumu “internet üzerinden alışveriş yaparım” seçeneğinin %59,4 olması çok güçlü olmasa da desteklediğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, O., BATUR, H. Z. ve EKŞİLİ, N. (2014), Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(9), 165-182.
- AKDEMİR, A., KONAKAY, G., DEMİRKAYA, H. v.d. (2013), Y Kuşağının Kariyer Algısı, Kariyer Değişimi Ve Liderlik Tarzı Beklentilerinin Araştırılması, *Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 11-42.
- ALBAYRAK, A. VE ÖZKUL, E. (2013), Y Kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Electronic Turkish Studies*, 8(6), 15-31.
- ALTAN, M. Z. (1998), Eğitim Fakülteleri, Teknoloji ve Değişim, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 4(3), 295-304.
- ALTUNTUĞ, N. (2012), *Tüketimin İşlevselliği: Pazarlamada Devrim ya da Devrimlerin Pazarlanması*, 11.Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiri Kitabı, Konya, 866-868.
- AMİNUL, İ., CHEONG T. W., YUSUF H., DESA H. (2011), A Study on Generation at Workplace in Penang, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 1803-1806.
- BACANAK, A., KARAMUSTAFAOĞLU O., VE KÖSE S. (2003), Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14(14), 191-196.
- BAL, O. (2010), Teknolojinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, 20, 1-23
- BALCI, Ş. ve SARITAŞ, H. (2015). Facebook Ve Siyasal Katılım: 2014 Yerel Seçimleri Araştırması, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 511-535.
- BALTACI, Ö. H. (2016). İletişim Becerileri Ve Empatik Eğilim Arasındaki İlişkinin X Ve Y Kuşaklarına Göre Farklılıklarının İncelenmesi ve Bir Uygulama, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- BARAN, M., (2014), Y Kuşağının Zorunlu Askerlik Hizmetinden Beklentilerinin Analizi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Savunma Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalı.*

- BOZYİĞİT, S., YAŞA, E. VE ÖZYÖRÜK, D. (2011), *Y Kuşağı Tüketicilerinin Sms Reklamlarına Yönelik Tutumları: Mersin İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Pilot Bir Araştırma*, 16. Ulusal Pazarlama Kongresi, 122-139.
- COUPLAND, D. (1989), *The Young and Restless Work Force Following the Baby Boom: Generation X*, 15.07.2017 tarihinde <http://joeclark.org/dossiers/GenerationX.pdf> adresinden alındı.
- ÇİFTÇİ, A. (1995), *Bilim Ve Teknolojinin Tarihsel Gelişim Öyküsü*, 15.07.2017 tarihinde <http://www.bilgicagihaber.com/yazi/bilim-ve-teknolojinin-tarihsel-gelisim-oykusu-30> adresinden alındı.
- KELEŞ, H.N., (2011), *Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Bahçeşehir Üniversitesi Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 3(2), 129-139.
- MENGİ, Z., (2009), *İş Başarısında Kuşak Farkı*, 15.07.2017 tarihinde <http://www.kigem.com/is-basarisindakusak-farki.html> adresinden alındı.
- OKAN, E., YALMAN, N. (2013), *Türkiye'de Tartışmalı Reklamlar: Kuşaklar Arası Karşılaştırma, Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 135-152.
- KANDEMİR, H. (2016), *Evde Yaşayan Öğrenci ile Yurttan Yaşayan Öğrencinin Yaşam Doyum Düzeylerinin Yapısal Eşitlik Modeli ile Analizi*, *İş ve Hayat Dergisi*, Ankara, 2(4), 275-291.
- KANDEMİR, H. (2016), *Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Yerleşim Mer-Kezine İlişkin Algılarının Meteforlar Yoluyla İncelenmesine Yönelik Bir Çalışma: Pamukkale Üniversitesi Kale Meslek Yüksekokulu Örneği*, *Kesit Akademi*, 2(6), 187-197.
- KANDEMİR, H. (2015). *Öğrenci Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Araştırılması-Investigation Of Factors Which Affecting Student Satisfaction By Structural Equation Model. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 447-461.
- KAYACAN, E. (2016), *X Ve Y Kuşaklarının Motivasyon Kaynakları: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Alan Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

- KUYUCU, M. (2014), Y Kuşığı Ve Facebook: Y Kuşığının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49), 55-83.
- SARI S., GÜRSOY, S., ve ÖZMEN, M. (2016), Y Kuşığının Çevrim İçi Satın Alma Davranışları, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 87-104.
- SARITAŞ, A. VE AYDIN, E. E. (2015), Elections and Social Media: An Overview, *International Journal of Social Ecology and Sustainable Development*, January-March, 6(1), 59-72.
- TED Ankara Koleji Dergisi (2011), Birbirini Anlamak Birlikte Çalışmak Kuşaklar, 15.07.2017 tarihinde <http://www.tedkarabuk.k12.tr/Eklenti/62,kusaklar.pdf?0> adresinden alındı.
- TEKER, E., (1989), Sanayileşme Sürecinde Teknoloji Üretimi ve Uygun Teknoloji Seçimi, *T.M.M.O.B. 1989 Sanayi Kongresi Bildirileri(I)*, M.M.O.Yayın No:134, 182,186.
- Tekin, M. (2015). Çalışma Yaşamında Kuşaklar Ve İşe Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- TORUNTAY, H. (2011), Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşığı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- USTAKARA, F., VE TÜRKOĞLU, E. (2015), Y kuşığının bir gözetim mekanizması olarak sosyal ağlar üzerine algısı: Gaziantep Üniversitesi Araştırması, *TURKISH STUDIES- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(10), 939-958.
- YAŞA, E., ve BOZYİĞİT, S. (2012), Y Kuşığı Tüketicilerinin Cep Telefonu ve GSM Operatörleri Tercihleri: Mersin İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Pilot Bir Araştırma. *Cag University Journal of Social Sciences*, 9(1), 29-46
- YELKİKALAN, N., AKATAY, A., ve ALTIN, E. (2010), Yeni Girişimcilik Modeli Ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği Ve Y, M, Z Kuşığı Girişimci, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(20), 489-506.
- YÜKSEKBİLGİLİ, Z. (2013), Türk Tipi Y Kuşığı, *Electronic Journal of Social Sciences*, 12(45), 342-353.

ZERENLER, M., TÜRKER, N., ve ŞAHİN, E. (2007), KÜRESEL TEKNOLOJİ, ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME (AR-GE) VE YENİLİK İLİŞKİSİ, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 653-667.

İNOVASYON, EĞİTİM VE KÜRESEL İNOVASYON ENDEKSİ

INNOVATION, EDUCATION AND GLOBAL INNOVATION INDEX

Said TAŞ

Doç. Dr., Süleman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada inovasyon, eğitim ve ülkemizin küresel inovasyon endeksindeki yeri hakkında bilgiler verilecektir. İnovasyon, tam olarak yenilik kelimesinin karşılığını vermese de bir yenilik sürecidir. Ama her yenilik inovasyon değildir. İnovasyonda önemli olan, ekonomik ya da toplumsal bir yarar sağlamasıdır. İnovasyon sadece teknolojik ve ürünlerde yaşanan bir süreç olarak algılanmamalıdır. İnovasyon toplumun birçok alanında çeşitli türlerde gerçekleşebilen bir süreçtir. Birçok ülke inovasyon sürecini başarıyla gerçekleştirerek hem ekonomik hem de toplumsal yarara dönüştürmüşlerdir. Bu süreçte dünyada yaşanan gelişmeleri gören, risk alabilen, yaratıcı, sorgulayıcı, iletişim kurabilen, işbirlikçi ve üretken bireylere ihtiyaç vardır. Bu da ancak eğitim de yapılacak yeniliklerle gerçekleşebilir. Bu dönüşümde ülkenin, Küresel İnovasyon Endeksindeki (KİE) yerinin bilinmesi çok önemlidir. Çünkü küresel İnovasyon endeksi, bir ülkenin inovasyon ile ilgili politika ve uygulamaları aracılığıyla güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaya yönelik tasarlanmakta, hem inovasyonu ölçme yollarını geliştirme hem de inovasyonu anlamaya odaklanmaktadır. KİE inovasyon unsurlarının, sürekli değerlendirildiği bir ortam yaratmada yardımcı olmaktadır. Bu, her yıl 120-141 ülke ekonomisini içeren, detaylı bir metrik araçtır. Bu araç dünya nüfusunun % 95,1'ini ve dünyadaki GSYİH'nin % 98,6'sını temsil etmektedir.

2016 yılı Küresel İnovasyon Endeksi raporuna göre, 138 ülke içinde 39,03 puanla 42. sırada yer alan Ülkemiz, 127 ülkenin incelendiği 2017 raporunda ise 38,9 puan ile 43. sıraya gerilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler İnovasyon, Eğitim, Küresel İnovasyon Endeksi

ABSTRACT

In this study, information is provided on innovation, education and the place of our country in the global innovation index. Although the word innovation does not give the exact meaning of renewal, its a renewal process. But not every renewal is innovation. The important thing about innovation is that it is to provide economical and social benefits. Innovation should not be

perceived as only technological and a process comes out in products. Innovation is a process happens in various kinds of many areas of society. Many countries have transformed innovation process to both economical and social utilities by performing it successfully. In this process, it needs individuals who see the developments happens all around the world, can take risks, is creative, is interrogator, can communicate, is collaborative, is productive. This only occurs with renewals which are to be made in education. In this transformation, it is very crucial to be known where the country stands in Global Innovation Index (GII). In that, Global Innovation Index (GII) is designed to reveal strengths and weaknesses by means of politics and implementations related to renewals of a country and it focuses on both enhancing the ways of innovation measurements and understanding the innovations. It helps to create environment in which components of GII innovation is evaluated continuously. It offers detailed a metric evaluation which include economy of approximately 120-140 countries every year. This tool represents 95,1% of world population and 98,6% of gross domestic products in the world. According to the report of GII of 2016, among 138 countries, our country is placed in the 42nd with 39,03 points. As for that the report of 2017 in which 127 countries were examined, it is seen that our county regrades to the 43rd with 38,9 points.

Keywords *Education, Innovation, Global Innovation Index,*

GİRİŞ

Bilim ve teknolojide yaşanan gelişmeler hızla devam etmektedir. Yaşanan gelişmeler birçok alanda yenilenmeye, yeniden yapılanmaya ve değişikliklere neden olmuştur. Gelişmeler beraberinde yenilenmeyi de getirmiştir. Yaşanan yenilenmeler günümüzde inovasyon kavramını ön plana çıkarmıştır. İnovasyon kelime anlamı tam olarak karşılama da “yenilenme” “yenilik” olarak adlandırılmaktadır. İnovasyon, “yeni ve değişik bir şey yapmak” anlamına gelen Latince “innovare” sözcüğünden türemiştir. Webster, inovasyonu "yeni ve farklı bir sonuç" olarak tanımlarken, (www.webster.com, 2017). Elçi (2007) inovasyonu ekonomik ve toplumsal değer yaratmak için ürünlerde, hizmetlerde ve iş yapış yöntemlerinde yapılan değişiklik, farklılık ve yenilik olarak, Yamaç (2001) ise, inovasyonu, bilim ve teknolojiyi kullanırken ekonomik ve toplumsal yarar ortaya çıkartmaktır şeklinde tanımlamıştır.

İnovasyon içerisinde yenilik kavramını barındırmasından dolayı buluşlar ile karışmaktadır. İnovasyon tam anlamıyla yenilenme sözcüğünü de karşılamadığı gibi inovasyon bir buluş yapmak da değildir. Fakat inovasyon için buluşlardan yararlanılabilir.

İnovasyon ticari olarak geliştirilebilme özelliği gerektiren bir etkinliktir (Roberts, 1998,). Buluşlar her zaman ticari başarı getirmemektedir. Girişimcilerden beklenen de buluş yapmaları değil inovasyon yapmalarıdır. Buna en iyi örnek dikiş makinesinin icadıdır. Elias Howe dikiş makinesini icat etmiş fakat inovasyona dönüştürmemiştir. Isaac Singer ise dikiş makinesini marka haline getirerek dünyanın her yerine Singer markasıyla ürününü satmıştır. Bunu yaparken Howe' nin dikiş makinesi patentini kullanmıştır (Yamaç,2001; Elçi,2007).

İnovasyon için araştırma geliştirme faaliyetleri önemli bir ögedir. Ancak, araştırma ve geliştirme faaliyetleri için finansal araçlar, finansal araçların yararlı sonuçlar oluşturabilmesi için bunun tamamlayıcısı niteliğindeki diğer araçlar ve politikalar da kullanılmalıdır. Örneğin, bunu sağlayacak en önemli politikalardan birisi insan kaynakları geliştirilmesi politikasıdır. Finansal desteklerle teşvik edilen Ar-Ge faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için teknik olarak eğitilmiş nitelikli elemanların varlığı bir zorunluluktur (Mani, 2001:3.17).

Her ne kadar AR-Ge inovasyonu destekleyen bir faaliyet olsa da inovasyon bir Ar-Ge faaliyeti değildir. Çünkü Ar-Ge faaliyetlerini yapanların girişimcilik niteliği yoksa değer yaratmaları beklenemez. Dolayısıyla Ar-Ge faaliyetleri ekonomik ve toplumsal faydaya dönüşmemiş olur. Fakat Ar-Ge faaliyetleri inovasyon etkiliğinin içinde önemli bir süreçtir (Elçi,2007). Eğitilmiş insan gücü, Ar-Ge ve inovasyonun temel kaynağıdır.

İnovasyon tek başına işleyen bir etkinlik değildir. Bilim ve teknoloji bu etkinlik içerisinde tüm süreçte yer alsın da ortaya çıkan fikir ya da ürünün somut bir çıktı ile pazarlanabilir olması gerekmektedir. Bu süreç içerisinde toplumda yer alan ekonomi ve bilim alanında çalışan tüm kişi ve kurumlar yer almalıdır. Her ne kadar inovasyonda bölgesel etkinlikler ağırlıklı yer alsalar da bir ülkenin inovasyon konusunda ulusal bir politikası olmalıdır(Yamaç,2001).

İnovasyon, organizasyonların başarıya ulaşabilmeleri, kalkınabilmeleri, yaşam kalitesini yükseltebilmeleri, üretkenliği arttırabilmeleri, istihdam yaratabilmeleri, sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlayabilmeleri için anahtar faktördür. İnovasyon, geleceğe yapılmış yatırımdır. Küreselleşme ile ortaya çıkan sıkı rekabet ortamına karşı yapılmış bir sigortadır. Bütün dünyada bugün ve yarın sürdürülebilir karlılık ve sürdürülebilir büyüme için tek yolun inovasyondan geçmekte olduğu anlayışı kabul görmektedir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği Komisyonu, 2009 yılında “hayal et, yarat, yenilik kat” sloganını kullanarak Yaratıcılık ve İnovasyonun farkındalığının oluşmasına katkıda bulunmuştur. (European Year of Creativity and Innovation, 2009)

İnovasyon yenilikçiliğin ve girişimciliğin bir bileşkesi gibidir. Yenilikçilik ve girişimcilik, yaratıcılık ve üretkenlik kadar bilgi ve öğrenme kapasitesi ile ilişkilidir. Bu ilişki düzeni eğitim kurumlarında öğrencilere kazandırılan bilgi, öğrenme yetisi ve yaratıcılığa bağlıdır. Yetiştirilen öğrenciler kendine güvenen, soru sormaktan çekinmeyen, araştırmacı, sorun çözme becerisi kazanmış bireyler olmalıdır. Ezberci ve kabullenmeci bir yaklaşıma sahip bireyler inovasyon sürecinde başarılı olamayacaklardır (Kınıkoğlu, 2004). Ülkemizdeki eğitim uygulamaları, üretken, yaratıcı, girişimci özellikte bireyleri yetiştirdiği zaman, inovasyondaki performansımız olumlu yönde etkilenecektir.

Bu çalışmada inovasyon, eğitimde inovasyon, ülkemiz ve yabancı ülke eğitim uygulamalarında inovasyona verilen önem, bu önemin küresel inovasyon endeksindeki yerlerine yansımaları üzerinde durularak, eğitim alanına katkı yapmak amaçlanmaktadır.

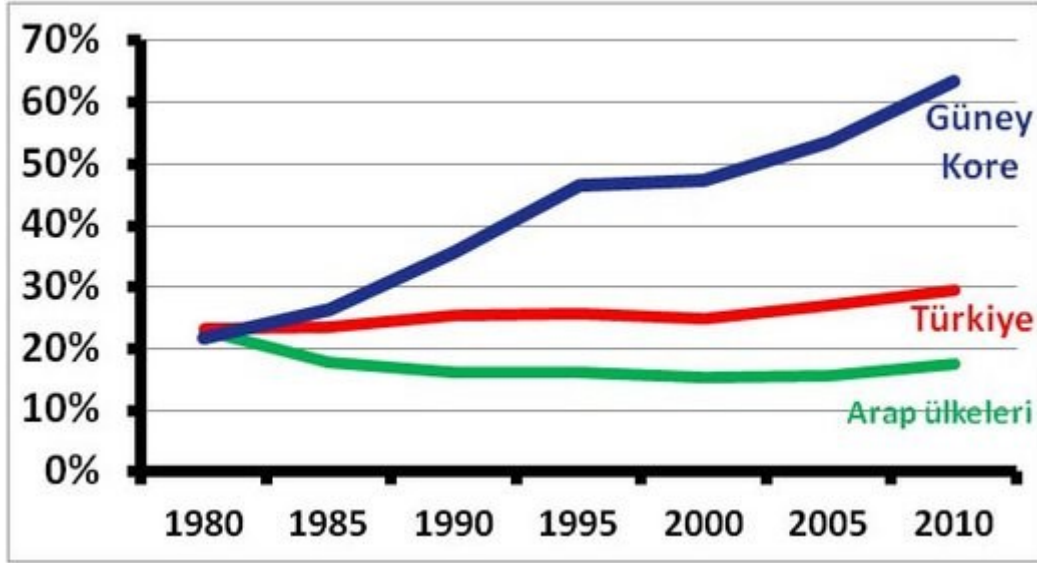
TÜRKİYE' NİN İNOVASYON SÜRECİ VE YABANCI ÜLKE ÖRNEKLERİ

Türkiye' nin inovasyon performansı hem Avrupa Birliği' ne üye ve aday ülkelerin içinde hem de Doğu Asya ülkelerine göre oldukça geridedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri toplumda inovasyon ile ilgili bir farkındalığın olmamasıdır. Devlet kuruluşları, eğitim kurumları, firmalar ve toplumun büyük bir kısmı inovasyonu sadece araştırma geliştirme, bilim ve teknolojide yaşanan bir yenilik olarak görmekte bu da inovasyon performansımızı düşüren en önemli etkenlerden biri olmaktadır.

Türkiye' de inovasyon çalışmaları Avrupa ile aynı zamanlarda başlamıştır. 1996-2000 yıllarını kapsayan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla (DPT,1995) inovasyon politikaları ilk defa ele alınmaya başlanmıştır. 1997 de bilim, teknoloji ve inovasyon konuları Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunda (BTYK) görüşülmeye başlanmıştır. BTYK inovasyon sürecinde hükümet, kamu kurum ve kuruluşları, akademik çevreler ve sanayi temsilcilerini işbirliği yapma konusunda fırsatlar sağlamıştır. Fakat geçen sürede somut bir ekonomik ve toplumsal faydaya yol açmadığı fark edilmiştir.

Bunu en önemli nedeni toplumda inovasyon için tam anlamıyla bir farkındalık oluşmaması ve inovasyon sürecinde yer alan sektörlerin işbirliği kuramamasıdır. Bu eksikliğin giderilmesi için 2002 yılında TUBİTAK Vizyon 2003 projesini geliştirmiştir. Bu projede amaçlanan inovasyon sürecinde tüm katılımcıların işbirliği yapmasını sağlamaktır. 2005 yılından itibaren “devlet” Ar- Ge ye ayırdığı bütçeyi artırma kararı almıştır. Bilim, teknoloji ve Ar- Ge inovasyon sürecinin birer girdisi olduğuna göre düzenlenen yeni politikalar inovasyon performansına olumlu katkılar sağlayacaktır (Elçi, 2007). Ancak politikaların

istenen şekilde uygulanmamasından veya hükümetin inovasyon sürecine bakışının yeterli olmamasından dolayı çeşitli sorunlar yaşandığı rakamlarla da karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, Güney Kore ve Arap Ülkelerinde Kişi Başına Milli Gelir, ABD'nin Kişi Başına Milli Gelire Oran olarak, (1980-2010, Satın Alma Gücü Paritesine Göre) aşağıdaki tablodaki gibidir. Tablo bize 1980 yılında Güney Kore ile aynı oranla başladığımız yarışta 2010 yılına gelindiğinde Güney Kore'nin başarısını, Türkiye'nin ise vasatlığını göstermektedir (Çağlar, 2011).

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri

Güney Korenin başarısı, öncelikle “öğrenme sürecinden” başlayarak bu konuda lider olan Amerika ve Japonya’yı teknolojik olarak taklit ederek inovasyon sürecine başlamıştır. Bundan 20 yıl önce işsizlik ve ekonomik krizle mücadele eden Finlandiya bugün inovasyon yatırımları ile ekonomisini ve yaşam standartlarını büyük ölçüde artıran bir ülke haline gelmiş ve Pisa sınavlarında dünya da ön sıraları almaya başlamıştır (MEB,2016 Pisa Raporları). Singapur ise, öncelikle inovasyon için uygun ortam oluşturmayı amaçlamıştır. Bunu için yetişmiş insan gücünü ve yabancı yatırımları ülkeye çekmiş ve eğitim politikalarını bireylerin erken yaşlarda yeteneklerine göre eğitim almalarını sağlar şekilde belirlemiştir. Girişimcilik ve yaratıcılık eğitim sistemlerinde önemli hale gelmiş devlet politikasını inovasyon yapmayı kolaylaştırıcı ve destekleyici şekilde düzenlenmiştir. Malezya da, İnovasyon kültürünün küçük yaşlarda çocuklara verilmesi için okullarda inovasyon programlarına ve üretkenliği artırıcı inovasyon yarışmaları düzenlenmemiştir. Öğrencilerin yaz tatilinde kamu araştırma merkezlerinde çalışmalarını sağlanılarak inovasyon ve araştırmanın temel prensiplerini öğrenmeleri amaçlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin yurtdışındaki bilim yarışmalarına katılmaları

da sürekli teşvik edilerek inovasyon kültüründe yetişmeleri sağlanmıştır. Danimarka bölgesel inovasyon stratejilerini geliştirmiş ve uygulamış bir ülkedir. Bölgede bulunan 14 üniversite ile dünya genelindeki 800 üniversite gelişmiş bir ağ kurmuş. Böylelikle uluslara arası projeleri bölgesel projelere dönüştürerek bölge ekonomisini güçlendirmişlerdir. İrlanda diğer ülkelerin aksine inovasyon politikasını farklı uygulayan ülkelerden olup, doğrudan yabancı sermayeye dayalı bir politika izleyerek istihdam yaratmıştır. Sahip olduğu genç nüfusu bu amaç için kullanmıştır. Uluslararası pazarda satılabilecek ürün ve hizmetleri İrlanda topraklarında üretecek yatırımcıları İrlanda'ya çekmiştir. 2016 yılı Pisa sıralamasında yer alan uzak doğu ülkelerinden Japonya, Tayvan gibi diğer ülkelerin de teknolojiye yaptıkları yenileşmeyi ve dönüşümü öncelikle eğitim kurumlarında başlattıkları bilinmektedir.

Eğitime yapılan inovasyon yatırımlarının maliyeti yüksek ama getirisi çok olmaktadır. Ülkemizin alanlar itibari ile inovasyonun etkili kullanımı ile üreten, katma değer sağlayan bir konuma gelebilmesi için örnek ülkelerde yapılan çalışmaların araştırılması ve yeni bir yol haritası ile çalışmalara başlanması gereklidir.

EĞİTİM İÇİN İNOVASYON

İnovasyon yenilik olarak düşünüldüğü zaman eğitimde inovasyondan bahsedilebilir. Ancak inovasyonda “ticari başarı” ve “pazarlama” söz konusu da olduğu için eğitimde inovasyondan söz edilemez. Eğitimde daha çok “reform” ve “yenilikten” söz edilebilir. Fakat inovasyonu eğitime “uyarlayabiliriz”. İnovasyonu eğitime uyarlarken öğrenme-öğretme durumlarını geliştirmek hedeflenmelidir. Öğrenciler nasıl daha rahat ve daha iyi öğrenir? Öğretmenler nasıl daha etkili olabilir? Aktif olarak öğrenciler eğitime nasıl adapte edilir? gibi sorulara cevap aranmalıdır. Eğitimde inovasyonun amacı, daha kaliteli bir eğitim yaratmak, günceli yakalayan ve yaratıcı düşünebilen çocuklar yetiştirmek, eğitim sürecini daha etkili ve hedef odaklı hale getirmek olarak tanımlanabilir. Bunun için eğitim sistemlerinin çağdaş eğitim ilkelerine göre düzenlenmesi gerekir. Çünkü, klasik, baskıcı, ezberci, daimici ve esasici felsefi akımlardan etkilenmiş eğitim sistemleri yerini, yaratıcı, özgür, çağdaş, ilerlemecilik, ve yeniden kurmacılık akımlarından etkilenmiş eğitim sistemlerine bırakmaya başlamıştır.

Çağdaş eğitim sistemlerinde öğretmen ve öğrencilerin rolleri değişmiştir. Öğretmen bilgiyi aktaran rolünden öğrenciye neyi, nerede ve nasıl öğreneceklerini gösteren bir rehber rolüne girmiştir. Günümüzde öğrenciler bilgiyi ezberleyen, kabullenen bireyler olsantsa; düşünen, fikir üreten, yaratan, kendine güvenen, çevresiyle iletişim kurabilen, takım anlayışına ve teknolojiyi kullanmaya yatkın, en az bir yabancı dil bilen, girişimci bireylerden

olmak istemektedirler. Ülkemizin eğitim politikası da bu gelişmeleri destekler şekilde yeniden organize edilmelidir. (Yamaç,2001; Düzcan, ve Zencir, 2004).

Eğitimde inovasyon, eğitim için daha fazla para harcamak ya da okullara daha çok teknoloji satın almak, kesinlikle değildir. İnovasyon, eğitim ortamlarının bugünün ve geleceğin becerilerini kazandırmayı sağlayacak biçimlerde tasarlanması, öğretme ve öğrenme sürecinin, toplumun ve ekonominin gerektirdikleri ile ilişkilendirilmesiyle ilgilidir. İnovasyon, okulların ve sınıfların çocuklara bilgi yüklenen yerler olması değil, çocukların ve her bir yaştaki insanın hayal güçlerini geliştirdikleri yerler olması gerekmektedir. Ekonomi toprağa, sermayeye ya da sanayiye bağlı olmaktan çıkmış, entelektüel sermayeye bağlı hale gelmiştir. O halde devletlerin, vatandaşların akıllarına, düşlerine ve hayallerine yatırım yapmaları gerekmektedir. Bu yatırım ancak eğitim-öğretim mekanizmalarının bilgi çağıının gereklerine göre işlemesiyle mümkün olabilecektir. İnovasyonun önemi bu noktada anlaşılabilir. İnovasyon bir icat, buluş değil, yapılmakta olanı farklılaştırmak ve bundan değer yaratmaktır. İnovasyon ekonomisi oluşması için nitelikli ve girişimci insan gücü, yeni fikirlerin yayılmasına olanak sağlayan bir ortam, inovasyonu destekleyen mekanizmalar gerekmektedir.

Eğitimde inovasyonun amacı nitelikli bir eğitimle, günceli yakalayan, farklı düşünebilen bireyler yetiştirerek, eğitim sürecini daha etkili hale getirmektir. Bu anlamda bakıldığında eğitimde bir nevi “süreç” ve “hizmet” inovasyonundan söz edebiliriz. Son yıllarda ilk ve ortaokul eğitim sisteminde yapılandırmacı eğitim modeline geçilerek inovasyonu oluşturma sürecine girilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği sürecinde yapılan ulusal ve uluslararası projeler, mesleki teknik eğitimde yapılan ürünlerin yarışmaları, Sabancı Üniversitesinde yapılan “Eğitimde İyi Örnekler “ konferansında ortaya çıkan projeler, üniversitelerde güneş enerjisi ile yapılan araçların ve robotların yarışmaları umut vericidir.

Fakat tüm bunlara rağmen eğitimde inovasyondan tam anlamıyla söz edemeyiz. Çünkü eğitim değerlerimiz “ticari yarara dönüşme ve pazarlama” yaklaşımlarına uygun değildir. İnovasyon, ulusal özellikleri gözetmek zorundadır. Ulusal inovasyon süreçlerine katkıda bulunacak şekilde toplumsal yararlaraya yönelik bir eğitim yenilenmesi reformu olmak mecburiyetindedir. İnovasyon yapılırken uluslararası değerlerin korutulması söz konusudur. Oysaki bugün diğer ülkelerde eğitimde inovasyondan söz edilmektedir.

Eğitimde yeni yöntemler, araç gereçler kullanılması ancak eğitimde bir yenilik ve reform olarak adlandırılabilir (Yamaç,2001). Bu yenilik ve reformların en önemlisi 2012

yılında uygulamaya geçen FATİH (Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi Projesi) projesidir.

EĞİTİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMDE BİR İNOVASYON MUDUR?

Teknolojinin eğitim sistemine transferi ile eğitimde inovasyon kavramı da söz edilmeye başlanmıştır. Eğitim teknolojilerinin tarihçesine bakıldığı zaman okullara sadece ürün olarak girdiği gözükmemektedir. Eğitim süreci içerisinde teknolojinin sadece ürün olarak yer alması yetersizdir. Oysaki önemli olan öğretmen, öğrenci, aile ve okul yönetiminin teknolojiyi kendi amaçlarına uygun olarak kullanabilmesidir. Teknolojinin öğrenme üretme sürecinde aktif kullanılması, okul kültürüne dahil edilmesi ile ancak yenilik sağlanabilir. Fakat yapılan araştırmalar henüz eğitim teknolojilerinin eğitimde inovasyona yol açmadığını göstermektedir. Bunun nedeni eğitim teknolojileri için hazırlanan yazılım ya da donanımların öğretmen ve öğrenci ihtiyaçları göz önüne alınmadan tasarlanmasıdır (Aşkar, 2003).

Harvard Üniversitesinde Teknoloji, İnovasyon ve Eğitim adıyla master programı yer almaktadır. Programın amacı eğitimin teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri takip ederek teknolojiyi eğitimde inovasyona dönüştürmektir. Programdan mezun olan eğitim teknolojisi uzmanları araç gereçler, çoklu ortamlar, eğitim stratejileri ve politikaları geliştirerek eğitimde inovasyonu sağlayabilecek çalışmalar yapmaktadır.

İngiltere’ de bulunan Future Lab kurumu eğitim teknolojilerine dönük projeler geliştirerek ve yapılan projelere destek sağlayarak eğitimde inovasyon sürecine katkıda bulunmaktadır. Yapılan projelerde eğitim teknolojileri kullanılarak öğrencilerde yaratıcı düşünce ve üretkenlik becerileri kazandırılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca eğitimde inovasyonu andıran yeniliklerden örnekler verilebilir. Bunlardan bazıları, Uluslararası yabancı dil sınavı TOEFL buna örnek gösterilebilir. TOEFL sınavı daha önceleri kâğıt üzerinde (Paper Based Test) yılda iki kere yapılan bir sınav iken, günümüzde gelişmiş internet ağı sayesinde internet üzerinden (Internet Based) yılın her günü yapılabilmektedir. Yeni sınav şekli sayesinde, bir öğrenci yılda on iki kere bu sınava rahatlıkla girebilmektedir. Bu yöntem sayesinde sınava giren öğrenci sayısı artmış, doğal olarak sınav merkezi olan ETS şirketinin de iyi bir gelir elde etmesini sağlamıştır. Benzer bir örnek de ülkemizde 2014 yılından itibaren ÖSYM tarafından yapılan elektronik yabancı dil (e-yds) sınavıyla uygulanmaktadır.

Benzer bir örnek de eğitim için üretilmiş donanım ve yazılımların kullanıldığı FATİH projesidir. Bu proje ile kullanılmaya başlayan interaktif tahtalar ve eğitsel yazılımlar

inovasyon sürecinden geçerek kendini sürekli yenilemektedir. Bunun sonucu üretici firmanın gelirlerinde de artış olmaktadır. Eğitim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler eğitime aktarıldığı zaman eğitime katkısı muhakkak olacaktır. Eğitim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler birer inovasyon olsa da eğitime katkısı bir yenilik olabilir. Fakat yine de unutulmamalıdır ki inovasyonda ticari başarı söz konusudur ve eğitim sistemimizde bundan bahsetmek zordur (Yamaç, 2001).

İNOVASYON İÇİN EĞİTİM

Her ne kadar eğitimde tam anlamıyla bir inovasyondan söz edilemese de inovasyon için eğitim sürecinin geliştirilmesi şarttır. İnovasyona dayalı bir sistemde ana kaynak ve asıl sermaye “beyin gücü”dür. İnovasyon süreci içerisinde eğitim, okul öncesi eğitimden üniversiteye kadar süren eğitimi, mevcut personelin geliştirilmesi amaçlı yapılan hizmet içi kursları ve yaşam boyu öğrenme programlarını kapsamaktadır. İnovasyonun sağlanabilmesi için yaratıcı ve girişimci bireylere ihtiyaç vardır. Devletler inovasyon için eğitim politikalarını değiştirmektedirler. Bu amaç doğrultusunda inovasyon ve inovasyona dayalı girişimcilik kültürünü öğrencilere küçük yaştan itibaren aktarmaktadırlar. Fakat gelişmekte olan ülkeler eğitim sistemlerini yaratıcılık ve girişimcilik üzerine kurmadıkları için sahip oldukları genç nüfuslarını bir avantaj haline dönüştürememektedirler. Üniversite öncesi eğitim koşullarına bakıldığı zaman okullarda yaratıcılık ve girişimcilik ruhunun öğrencilere kazandırılmadığı gözükmemektedir. Bunun nedenlerinin en başında halen birçok okulumuzun fiziki koşullarının tam olarak sağlanamaması, (Kınıkoğlu, 2004; Elçi, 2007) öğretmen azlığı, sınav sistemi, sınıfların kalabalıklığı, laboratuvarların işlevsiz hale gelmesi sayılabilir.

Eğitim ve inovasyon dinamik bir döngüdür. İnovasyonun sağlanabilmesi için öğrenciye verilen eğitimin piyasa taleplerini karşılayıcı nitelikte olması gerekir. Meslek liseleri ve Üniversitelerin yetiştirdiği insan gücü piyasanın istediği girişimci ve yaratıcı özelliğe sahip olmayan bireylerden oluşması firmaların inovasyon sürecinde yetersiz olmasına yol açmaktadır. Ülkemizde bu sorunun aşılmasına yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan EKİN (Eski Köye Yeni Adet Getirin!) projesi kapsamında ilköğretim öğrencileri ve öğretmenleri inovasyon ve girişimcilik konusunda eğitilmişler, inovasyon konusunda toplumda farkındalık yaratılması ve sosyal bir dönüşüm başlatılması amaçlanmıştır. Türkiye’de ilk defa çocuklara yönelik inovasyon konulu eğitim içeriğinin hazırlanmış olması milli eğitim sistemine önemli bir katkı sağlamıştır (Elçi, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığı da inovasyon ile ilgili, 2006–2007 Öğretim Yılı’nda Ortaokullarda okutulmaya başlanan Teknoloji Tasarım dersi ile çocukların problem çözme

becerilerini geliştirmek, girişimcilik ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak, inovasyon kültürüne sahip nesillerin yetiştirilmesi amaçlamıştır. (Elçi, 2007).

Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığının eğitim ğretim yılı içerisinde düzenlemiş olduğu proje yarışmaları öğrencilerin girişimcilik ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarına imkân tanımaktadır. Özellikle Mesleki eğitime dönük projeler endüstri kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek türdedir. Bu yarışmalar öğrencilerin sadece yaratıcılıklarını ve üretkenliklerini artırmakla kalmayıp sanayi kuruluşlarının okullarla ileriye dönük anlaşmalar yapmalarına olanak vermiştir. Ayrıca bakanlık bünyesinde Teknik Eğitime yönelik “ Robot Yarışması”, “Web Tabanlı Eğitim içeriği Geliştirme Proje Yarışması, Ortaokul ve Lise ğrencilerine yönelik Matematik ve Fen Bilimleri, “Bu Benim Eserim” ve “Think.Com” adıyla (TÜBİTAK, 2017; MEB, 2017) destekli, projeler ve yarışmalar düzenlenmektedir.

Krbec (2003) okullarda inovasyon çalışmalarının sürdürülebilir olması için Avrupa Birliği Uyum süreci içerisinde eğitim sisteminin merkezleşmeden uzaklaşması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun anlamı eğitim kurumlarında karar verme otoritelerinin yani okul yöneticilerinin merkezden uzak okula dayalı bir eğitim sistemi içerisinde yer almalarının gerektiğidir. Avrupa Birliğine ye devletlerin büyük bir kısmı eğitim sistemlerini merkezlerden uzaklaştırarak bölgeselleşme sürecine girmişlerdir. Böylelikle bilhassa meslek okulları rahatlıkla bürokrasiye takılmadan bölgesel şirketlerle işbirliği sağlayabilmektedir. Bu işbirliği inovasyon sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Ülkemizde de inovasyon sürecine katkı yapacağı düşünülerek Meslek Liselerinin Sanayi Bölgelerinde veya özel şirketlerin bünyesinde açılması ve ğrenci başına teşviklerin verilmesi önemli bir proje olarak uygulanmakta ve her geçen yıl yeni düzenlemelerle desteklenmektedir (MEB,2016).

İnovasyon için en önemli destek niversiteler ve araştırma geliştirme merkezleridir. Üniversiteler daha çok endüstri ve iş dünyasının ihtiyaç duyduğu yetişmiş insan gücünü yetiştirmekle ilgilenmektedir. Eğer niversite öncesi eğitimde inovasyon kültürüne sahip bireyler yetiştirebilirse yetişmiş insan gücünü doğrudan üretime dönüştürmek mümkündür. Türkiye’ de bu anlamda niversitelerde Teknokentler kurulmaktadır. Teknokent profesyonel bir ekibin katma değer yaratan hizmetleri sağlayarak yönettikleri fiziki veya sibernetik bir alandır. Bu alanın amacı, bilgi ve teknoloji transferini organize ederek sürdürülebilir, inovasyon temelli şirketlerin gelişimini aktif olarak destekleyerek bulunduğu bölgenin rekabet gücünü arttırmaktır (Dulupçu,2005). Bilim parklarının 7355’i ABD, 4120’si ise Almanya’da dır. Türkiye’ de ise Ocak 2017 verilerine göre 64 Teknoparkın 51’inde Ar-Ge faaliyetleri yürütülmekte olup diğer 13 Teknopark için altyapı çalışmaları devam etmektedir.

Teknoparkların Ankara (8), İstanbul (7), İzmir (4) ve Kocaeli (4) illerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye’deki en büyük teknopark Türkiye’nin de ilk teknoparkı olan ODTÜ Teknoparkıdır. ODTÜ Teknopark’ta 2003 yılında toplamda 80 şirket faaliyet gösterirken, 2007 yılında bu sayı 180’e, 2014’de 300’e, 2016’da 330’a ulaştı. Teknopark’ta 5 bin 500’ün üzerinde personel istihdam ediliyor. Akademik bilgi altyapısı ile sanayinin yetenekli ve yaratıcı iş gücünün bir araya geldiği ODTÜ Teknopark’ta yer alan şirketler 2016 itibariyle 10 milyar TL’nin üzerinde teknoloji satışı ve 1,1 milyar doların üzerinde teknoloji ihracatı gerçekleştirerek ülke ekonomisine önemli katkılar sağladı. (Sonmucid’s Blog, 2017) ODTÜ Teknoparkı Türkiye’de Ar- Ge ve inovasyon çalışmalarına büyük katkısı bulunan bir parktır.

İnovasyon süreci sadece eğitim kurumlarının desteği ile olabilecek bir süreç değildir. İnovasyon firma düzeyinde gerçekleşen bir faaliyettir. Bundan dolayı firma çalışanlarının ve yöneticilerinin inovasyon sürecini başarıya götürecektir şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. Firma içi eğitimler en son gelişmelere koşut olarak periyodik şekilde sürdürülmelidir. Bunun için yaşam boyu öğrenme faaliyetleri toplumumuzda kazandırılmalıdır. Üniversiteler, meslek okulları bireyin değişen gereksinimlerini karşılayabilecek eğitimleri sağlayabilmelidir. Bu eğitimin verilebilmesi için uzaktan eğitim olanakları artırılmalı ve bilişim teknolojisi bu eğitimlerde en iyi şekilde kullanılmalıdır(Elçi, 2007).

İnovasyon için nasıl bir ortam yaratılmalı sorusu ancak eğitim sistemimizde yapılacak değişikliklerle cevaplanabilir. İnovasyon için dünyada yaşanan gelişmeleri gören, risk alabilen, yaratıcı, sorgulayıcı, iletişimci, işbirlikçi bireyler yetiştirilmelidir. Eğitim kurumlarımızda bu özelliklerde bireylerin yetiştirilmesi için eğitimin sunucuları ve yararlanıcıları çaba göstermelidirler. Bu çabada aşağıdaki unsurlara dikkat edilmelidir;

Farklı Görmek: İnovasyon, farklılaştırmaktır. Farklılaştırmak için farklı görmeyi öğrenmek, görmek ve bakmak arasındaki farkı bilmek gerekir. “Farklı görmek” dünyaya, yapılan ve yapılacak işe bakışı sorgulamayı öğrenmektir. Önemli inovasyon fırsatlarını yakalamak ve tehditleri fırsata dönüştürmek farklı görmekle mümkündür.

Risk Almak: Tanımı gereği inovasyon, yeniliklere ve değişime açık olmayı, farklılıkları tercih etmeyi ve doğal olarak risk almayı gerektirir. Başarılar kadar, belirsizliğin getirdiği başarısızlıklar da inovasyon sürecinin bir parçasıdır. Bu nedenle, inovasyon yapacak bireylerin risk almaya hazır olmaları ve öğrenmek ve gelişmek için başarısızlığı bir fırsat olarak görmeleri gerekir. Ancak bunu yaparken, gereksiz risklerin alınmamasıdır.

Yaratıcılık: İnovasyon fikirle başlar; bunun için mümkün olduğunca çok fikir üretilmesini sağlamak gerekir. Yaratıcılık, fikir üretim becerisiyle desteklenmeli ve farklı kavramlar arasında bağlantı kurulmasını sağlamak için eğitim ve çalışmayla güçlendirilmelidir. Yaratıcılık ve fikir üretme, her bireyin görevi olmalıdır. Yaratıcılığı teşvik etmek için hiçbir zaman hiçbir fikir eleştirilmemeli, yaratıcılığı destekleyen bir ortam oluşturulmalıdır.

Sorgulamak: İnovasyon fikirlerinin çoğu merakla doğar. Bu nedenle bireylerin sorgulama alışkanlığının gelişmesi sağlanmalıdır. “Neden?”, “Nasıl?” “Neden olmasın?”, “Neyi daha iyi yapabiliriz?” ve “Nasıl daha iyi yapabiliriz?” gibi sorular herkes tarafından ne kadar çok sorulursa bu sorulara verilen yanıtlarla organizasyon, ürünler ve hizmetler o oranda farklılaşır ve değişir.

Başarısızlığı hoş görmek: İnovasyon, risk almayı da beraberinde getirdiği için bazı durumlarda başarısızlık kaçınılmaz olabilir. İnovasyon sürecinde de hata yapmamak mümkün değildir. Tüm bireylerin inovasyon fikirleri geliştirip inovasyon sürecine dahil olduğu bir ortam yatarabilmek için hataları cezalandırmayan bir kurumsal kültür geliştirilmelidir.

İletişim: İnovasyonda başarılı olabilmek için açık bir iletişim, bilgi, deneyim ve fikir paylaşım ortamının oluşturulması gerekir. İnovasyon sürecinde yaşanan başarısızlıkların çoğu yetersiz iletişim sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle, anlaşmazlıkların çözümünü, iletişimin açıklığını ve sürekliliğini sağlayan mekanizmalar geliştirip uygulanmalıdır.

İşbirliği: İnovasyon fikirleri genelde tek bir kişiden çıkar ama değerlendirmek ve gerçekleştirmek için pek çok kişiye gereksinim vardır. Dolayısıyla da inovasyon, ekip çalışması gerektirir. Bireyler arasında etkileşimi kısıtlayıcı yaklaşımlar ve sadece kişisel çabaları ödüllendiren teşvik sistemleri bu işbirliğini, dolayısıyla inovasyonu baltalar.

Ağlar ve ilişkiler: İnovasyon, güçlü ağların ve ilişkilerin varlığını gerektirir. Ne kadar çok kişi ve kuruluşla temas halinde olunursa inovasyon fikirlerinin doğması ve gelişmesi o kadar yüksek bir olasılıktır.

Öğrenme ve bilgi yönetimi: İnovasyon döngüsünün en önemli adımlarından biri olan öğrenmenin gerçekleşebilmesi ve inovasyonun en değerli kaynağı olan bilginin başarıyla yönetilebilmesi çok önemlidir. Bu nedenle, kişisel olarak öğrenilenleri kurumlara mal etmeyi sağlayan bir süreç, yapı ve kültür geliştirilmelidir. Ayrıca bilgi yönetimine önem vermeli ve bilgi yönetim tekniklerinin öğrenilerek uygulanması sağlanmalıdır.

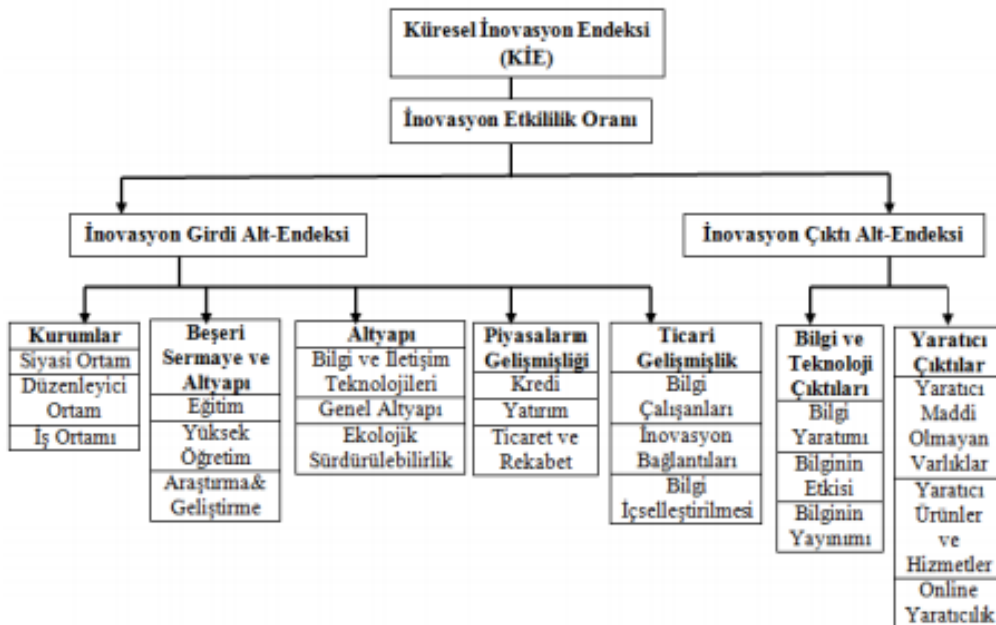
Ancak, devletimizin politikaları, insan kaynağımızın kalitesi, kurumlarımızın örgütlenme yapısı, eğitim programları, eğitim politikaları, öğretmenler, yöneticiler, aileler, görsel ve yazılı basın, eğitim kurumları, vb. unsurlar yukarıda sayılan özelliklerin bireylere kazandırılmasında bir türlü etkili olamamıştır. Bu durum, ülkelerin inovasyon performanslarını belirlemede kullanılan Küresel İnovasyon Endeksindeki (KİE) yerimizde acı bir biçimde görülmektedir.

KÜRESEL İNOVASYON ENDEKSİ

Küresel İnovasyon Endeksi (KİE), bir ülkenin göreceli kapasitesini, ülkenin inovasyon ile ilgili politika ve uygulamaları aracılığıyla güçlü ve zayıf yönlerini açıkça ortaya koyan bir araçtır. (INSEAD 2007). Küresel İnovasyon Endeksi, hem inovasyonu ölçme yollarını geliştirme hem inovasyonu anlamaya odaklanma hem de inovasyon unsurlarının sürekli değerlendirildiği bir ortamı oluşturmaktadır. Bu, her yıl 120-141 ekonomiyi içeren detaylı metrik bir sıralamayı oluşturmaktadır. Bu araç dünya nüfusunun % 95,1'ini ve dünyadaki GSYİH'nin % 98,6'sını temsil etmektedir. Küresel İnovasyon Endeksi'nde dört ölçüm hesaplanmaktadır. (Şekil 2) Bunlar sırası ile;

1. Genel Küresel İnovasyon Endeksi
2. Girdi Alt Endeksi
3. Çıktı Alt Endeksi ve
4. İnovasyon Etkililik Oranı (Cornell University, INSEAD ve WIPO 2012-2013-2015) 'dır.

Şekil 2. Küresel İnovasyon Endeksi 2015'in Çerçevesi

Tablo 2'deki Küresel İnovasyon Endeksini oluşturan;

İnovasyon **girdi alt** endeksini : İnovatif faaliyetlere olanak tanıyan ulusal ekonominin unsurlarını içeren beş sütun oluşturur. Bu sütunlar; 1. Kurumlar 2. Beşeri Sermaye ve Araştırma 3. Altyapı 4. Piyasaların gelişmişliği, 5. Ticari gelişmişlik alanlarıdır.

İnovasyon **çıktı alt** endeksini ise, ekonomideki inovasyon faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan çıktılar hakkında bilgi sağlayan; 1. Bilgi ve teknoloji çıktıları 2. Yaratıcı çıktılar oluşturur.

İnovasyon **etkililik** (efficiency) **oranı** nı ise; inovasyon çıktı alt endeksi ile inovasyon girdi alt endeksinin birbirine oranı belirler. Bu bir ülkenin girdilerinden nasıl daha çok çıktı elde edebileceğini göstermektedir.

İnovasyon girdi ve çıktı alt endeksini oluşturan her sütun üç alt sütuna ayrılmaktadır ve her alt sütun kendine özgü göstergelerden oluşmaktadır. Her bir sütun aşağıda kısa olarak incelenecektir:

Kurumlar: Kurumlar sütunu, yasaları uygulama, düzenlemeleri yönetme ve vatandaşların endişelerini gidermede devletin etkililiğini, bir bütün olarak da ülkenin politik

istikrarını incelemektedir. Bir ülkedeki kurumsal çerçeve inovasyonu destekleyebilir ya da inovasyona zarar verebilir. Ekonominin işleyişi için belirli düzeyde düzenlemelere gerek duyulmakta iken, eğer düzenlemeler kötü yönetilir ise, bu durum inovasyon ve inovasyonu gerçekleştirenler açısından caydırıcı olabilir. Kurumlar sütunu üç alt sütunu kapsamaktadır. Alt sütunlar; (Cornell University, INSEAD ve WIPO 2015), Siyasi Ortam, Düzenleyici Ortam ve İş Ortamı'dır. Bu unsurlardaki istikrar inovasyon için önemlidir.

2017 yılı KİE sıralamasında kurumlar alanında, Yasal düzen kalitesinde en iyi olan ülke Hong Kong (Çin), İş kurma kolaylığında ise Yeni Zelanda olmuştur.

Beşeri Sermaye ve Araştırma: Bir ülkenin insan sermayesi, yeni fikirlerin geliştirilmesinde önemli bir faktördür. Beşeri sermaye, eğitim sistemine yetersiz yatırımla geliştirilemez. Bu nedenle, nitelikli eğitim kurumları ve Araştırma merkezlerine sahip olmak zorunludur. Biçimsel bir eğitim sistemi ile inovasyonu geliştirmek mümkün değildir. İnovasyon bireylerin hayaller kurduğu, sorular sorduğu, tartışmaların yapıldığı ortamlarda meydana gelebilir. Sadece bilginin aktarıldığı ortamlar yaşayan ortamlar değildir. Okuldaki bilgilerin ne kadarının hatırlandığından çok bu bilgilerle ne yapıldığının önemlidir. Eğitime yapılan yatırım, insan kaynağını iyileştirme ve bir ulusun inovasyon kapasitesini geliştirmede uzun dönemde yararlar sağlamaktadır (INSEAD 2008: 33). Bir ülkedeki eğitim standardı ve seviyesi ile birlikte araştırma faaliyeti, ulusun inovasyon kapasitesinin birincil belirleyicileridir. Beşeri sermaye ve inovasyon oranı birbirini tamamlayıcıdır (Cornell University, INSEAD ve WIPO 2013: 41; INSEAD 2009: 22). Bu sütunun üç alt sütunu; Eğitim, Yüksek Öğretim, Araştırma ve Geliştirme'dir.

2017 yılı KİE Beşeri Sermaye ve Araştırma sıralamasında, Öğrenci başına eğitim harcamasında Mozambik, Araştırma ve Geliştirmede İran, Üniversite Kalitesinde ise Birleşik Krallık ön sıra da yer almıştır.

Altyapı: Bu sütunun bileşenleri, inovasyonu kolaylaştıran genel altyapı ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kritik önemini vurgulamaktadır. Altyapının geniş ağ yapısı işlemleri kolaylaştırarak, ulaşım ve taşıma işlem maliyetlerini düşürerek, piyasalara erişilebilirliği artırarak ekonominin belkemiğini oluşturmaktadır (INSEAD 2009: 22). Altyapı üç alt sütundan oluşmaktadır ve bu sütunlar; Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Genel Altyapı ve Ekolojik Sürdürülebilirliktir.

2017 yılı KİE altyapı alanında, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde Danimarka, Ekolojik Sürdürülebilirlikte Finlandiya, Genel Altyapı da Cezayir ön sıra da yer almıştır.

Piyasaların Gelişmişliği: Girişimcilik faaliyetleri ve iş büyütme desteklemede gönüllü yatırımcılara ve finans kurumlarına erişim, **inovatif** iş faaliyetleri için önemlidir. Bu sütun, ekonomideki kredi kullanabilme durumu ile birlikte kredi verenler ve yatırımcıların içinde bulunduğu koşulları açıklamaya çalışmaktadır. Bu sütun üç alt sütunu içermektedir. Bu alt sütunlar; Kredi, Yatırım, Ticaret ve Rekabettir.

2017 yılı KİE Piyasaların Gelişmişliği sıralamasında, Girişim Sermayesi Fırsatlarında İsrail, Mikro Finansa Kamboçya, Kredi Kolaylığında Ruanda ilk sırada yer almıştır.

Ticari Gelişmişlik: Ticari gelişmişlik sütunu, işletmelerin uygulamaları, ürünleri ve hizmetlerindeki yeni teknolojileri geliştirme ve uygulamada nasıl uzmanlaştığına değinmektedir. Ayrıca, yerli üretim ve hizmetlerin genel kalitesini ve piyasadaki işletmelerin ne kadar esnek olduğunu yansıtmaktadır. Bu sütun üç alt sütunu kapsamakta ve Bu sütunlar; Bilgi Çalışanları, İnovasyon Bağlantıları ve Bilgi İçselleştirmesidir.

2017 yılı KİE Ticari Gelişmişlik sıralaması, Yayıncılık Endüstrisinde Lübnan, Yaratıcı Endüstri İhracatında Kostarika, BİT ve Örgütsel Yenilikte Estonya ilk sırada yer almıştır.

Bilgi ve Teknoloji Çıktıları: Bu sütun, ülkenin ürünleri ve hizmetlerinde katma değer yaratan unsurları arttırmada bilgilerin hangi derecede geliştirilip uygulanabildiğini yansıtmaktadır (INSEAD 2008: 35). Bu sütun üç alt sütunu kapsamaktadır. Bu alt sütunlar; Bilgi Yaratımı, Bilginin Etkisi ve Bilginin Yayınımı'dır.

2017 yılı KİE Bilgi ve Teknolojileri sıralaması, BT Hizmet İhracatında Hindistan, Bilimsel Yayın Kalitesinde Almanya, Uluslararası Patent Başvurusunda Japonya ilk sırayı almıştır.

Yaratıcı Çıktılar: İnovasyon için yaratıcı çıktıların rolü önemlidir. İnovasyonun ölçümünde yaratıcılıkta ölçülmelidir. Bu sütun üç alt sütunu kapsamaktadır. Bu alt sütunlar; Yaratıcı Maddi Olmayan Varlıklar, Yaratıcı Ürünler ve Hizmetler ve Online Yaratıcılık'tır.

2017 yılı KİE yaratıcı Çıktılar; Ticari Marka başvurularında Paraguay, Endüstriyel Tasarım Uygulamalarında Türkiye ilk sıra da yer almıştır.

Tablo 1. Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeksi Alanlarına Göre Eğitim Puanları ve Sıralaması (2017)

Alanlar	Puan/yüzde(0–100)	Sıra
Menşе bazında endüstriyel tasarımlar	27.2	1
İnsan sermayesi ve araştırma	39.2	43
Eğitim	50.0	57
Eğitim harcamaları % GSYİH	2.9	103
Okul ömrü, yıl	16.4	24
PISA okuma, matematik ve bilimsel ölçekte	462.3	40
Öğrenci-öğretmen oranı, ortaöğretim	20.1	84
Yükseköğretim	39.1	49
Kayıt, % brüt	79.0	16
Bilim ve mühendislik mezunları %	20.9	49
Yükseköğretim gelen hareketliliği, %	1.1	79
Araştırma ve geliştirme (Ar&Ge)	28.6	38
Araştırmacılar	1.1	45
Ar-Ge Üzerinden Brüt Harcama,% GSYİH	1.0	35
Global AR-GE şirketleri	50.8	36
QS üniversite sıralaması, en iyi 3 üniversite ortalama puanı	33	39
Menşei Markalar	131.2	4
Maddi olmayan duran varlıklar.	67.5	5
Bilgi iletişim teknolojileri (BİT) ve iş modeli oluşturma	61.2	51

Küresel İnovasyon Endeksi, hem inovasyonu ölçme yollarını geliştirme hem inovasyonu anlamaya odaklanma hem de inovasyon unsurlarının sürekli değerlendirildiği bir ortamı oluşturmada önemli bir role sahip olduğundan ülkemizin küresel inovasyon endeksi dünya sıralamasındaki yerinin bilinmesi önemlidir. Çünkü bu sonuçlar 141 ekonomiyi içeren metrik bir sıralamayı oluşturmakta ve dünya nüfusunun % 95,1'ini ve dünyadaki GSYİH'nın % 98,6'sını temsil etmektedir.

Tablo 2. Dünya Küresel İnovasyon İndeksi

Ülkeler	2015		2016		2017	
	Sıralama	Puan	Sıralama	Puan	Sıralama	Puan
İsviçre	1	63,8	1	66.28	1	67,69
İsveç	3	62,40	2	63.57	2	63,82
Birleşik Krallık	2	62,42	3	61.93	5	60,89
Amerika Birleşik Devletleri	5	60,10	4	61.40	4	61,4
Finlandiya	6	59,97	5	59.90	8	58,49
Singapur	7	59,36	6	59.16	7	58,69
İrlanda	8	59,13	7	59.03	10	58,13
Danimarka	10	57,7	8	58.45	6	58,70
Hollanda	4	59,97	9	58.29	3	63,36
Almanya	12	57,05	10	57.94	9	58,39
Lüksemburg	9	59,2	12	57,11	12	56,40

Tayland	55	38,10	52	36,51	51	37,57
Makedonya	56	38,03	58	35,4	61	35,43
Meksika	57	38,03	61	34,56	58	35,79
Bulgaristan	39	45,16	38	41.42	36	42,84
Polonya	46	40,16	39	40.22	38	41,99
Yunanistan	45	40,28	40	39.75	44	38,85
Birleşik Arap Emirlikleri	47	40,06	41	39.35	35	43,24
Macaristan	35	43	33	41,76	39	41,74
Litvanya	38	42,26	36	44,71	40	41,17
Hırvatistan	40	41,7	47	38,29	41	39,8
Romanya	54	38,2	48	37,9	42	39,16
Türkiye	58	37,81	42	39.03	43	38,09

(Küresel İnovasyon Endeksi 2015-2016-2017 yılları raporlarından düzenlenmiştir)

Tablo 2’de 2015-2017 yılları Küresel İnovasyon Endeksinde ilk 10 sırada bulunan ülkeler ve Türkiye’nin önünde bulunan 4 ülkenin sıralama ve puanları yer almaktadır. Tabloya göre 2017 yılında ilk 3’te İsviçre, İsveç, Hollanda yer almaktadır. Türkiye ise 38.09 puan ile Macaristan (39), Litvanya (40), Hırvatistan (41) ve Romanya’nın (42) gerisinde kalarak 43. sırada yer almaktadır. 2016 yılında 138 ülkenin incelendiği raporda 39,03 puanla 42. sırada, 2015 yılında 141 ülkenin incelendiği raporda 37.81 puan ile 58. sırada yer alan Türkiye 2015 yılından 2016 yılına 1.22 puanlık artışla 16 sıra ilerlemiş 2016 yılından 2017 yılına göre ise 0,94 puanlık azalış göstererek bir sıra gerilemiştir.

Küresel İnovasyon İndeksi sıralamasının ilk sıralarında yer alan ülkelerin ekonomik, kültürel gelişmişlik sıralamasında önde olan ülkeler olduğu dikkati çekmektedir. Ülkemizin

KİE sıralamasında ortalarda olması inovasyona vermediğimiz değerinde bir göstergesi olmaktadır.

Küresel rekabetin her alanda acımasız bir şekilde devam ettiği günümüz piyasalarında inovasyonun önemi daha da artmaktadır. Ülke sıralamalarının Küresel Rekabet Endeksinde de inovasyona önem vermeye göre sıralandığı görülmektedir.

Tablo 3. Küresel Rekabetçilik Endeksi

Ülkeler	2016 Yılı Sıralaması (138 ülke içinde)	Raporu	2015 Yılı Sıralaması (140 ülke içinde)	Raporu
İsviçre	1		1	
Singapur	2		2	
Amerika Birleşik Devletleri	3		3	
Hollanda	4		5	
Almanya	5		4	
İsveç	6		9	
İngiltere	7		10	
Japonya	8		6	
Hong Kong	9		7	
Finlandiya	10		8	
Meksika	51		57	
Ruanda	52		58	
Kazakistan	53		42	

Kosta Rika	54	52
Türkiye	55	51

(Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015-2016 yılları raporlarından düzenlenmiştir)

Tablo 3’de Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015 ve 2016 yılı raporlarına göre ilk 10’da yer alan ülkeler ve Türkiye’nin önünde bulunan 4 ülkenin sıralamaları yer almaktadır. 2017 yılı Küresel İnovasyon Endeksi raporunu (Tablo.2) 2016-2017 yılı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi raporu ile karşılaştırdığımızda (Tablo:3) Küresel İnovasyon Endeksinde ilk sıralarda yer alan İsviçre, singapur, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda Almanya gibi ülkelerin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinde de ilk sıralarda yer aldığını açıkça görülmektedir. Ülkemizin sıralaması ise hem Küresel İnovasyon Endeksinde hem de Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinde 50’nci sıralarda yer almaktadır. Bu durum rekabetçi bir seviyeye gelebilmek için de inovasyonun önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Eğitim politikaları belirlenirken inovasyonun önemi ön plana çıkarılır ve politikalar inovasyonla desteklenirse büyüme ve gelişme yolunda başarı sağlanacaktır. İnovasyona yatırım yapan ve teşvik eden ülkelerin güçlü bir ekonomiye ve yüksek hayat standartlarına sahip olması tesadüfi değildir.

SONUÇ

Dünyadaki örnekler incelendiğinde birçok ülkenin inovasyon sürecini başarıyla gerçekleştirdiği ve buna bağlı olarak ekonomilerinde önemli gelişmeler yaptıkları görülmektedir. Ülkemiz ise birçok ülkenin gerisindedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri toplum olarak inovasyon için bir farkındalığa varılamaması ve katılımcıların işbirliği sağlayamamasıdır. Bu süreçte hükümet, kurum ve kuruluşlar, akademik çevre ve sanayi kuruluşları arasında işbirliğinin olması gerekir. Hükümete düşen görev bu süreci hızlandırıcı politikalar geliştirmek, firmalara destek sağlamak, toplumu teşvik etmektir. Akademik çevrenin görevi ise inovasyon ile ilgili bilimsel çalışmalar yaparak gerekli olan bilgi birikimini sağlamak ve Ar-Ge faaliyetlerinde rol almaktır. Ama yine de en önemli görev Milli Eğitim Bakanlığına düşmektedir. Çünkü inovasyon sürecinde yaratıcı düşünen üretken bireylere ihtiyaç vardır. Milli Eğitim Bakanlığı artık inovasyonu iyi anlamak ve çalışmalarını buna göre yapmak zorundadır.

Eğitimde inovasyon, eğitim için bütçeden daha fazla pay almak ve daha fazla para harcamak ya da okullara daha çok teknoloji satın almak değildir. İnovasyon, eğitim ortamlarının, bugünün ve geleceğin becerilerini kazandırmayı sağlayacak biçimlerde tasarlanması, öğretme ve öğrenme sürecinin, toplumun ve ekonominin gerektirdikleri ile ilişkilendirilmesiyle ilgilidir. Okulların bilgi yüklenen yerler değil, bireylerin hayal güçlerini geliştirdikleri yerler olması gerekmektedir. İnovasyon, bireyin düşlerini ve beklentilerini gerçekleştirmeleri için yeni yollar keşfetmeleriyle ilgilidir. Eskiden Pazar payından bahsedilirken şimdi bilgi payı ya da bilinç payından bahsedilmeye başlanmıştır. Ekonomi toprağa, sermayeye ya da sanayiye bağlı olmaktan çıkmış, “entelektüel sermaye” ye bağlı hale gelmiştir. O halde devletlerin, vatandaşların akıllarına, düşlerine ve hayallerine yatırım yapmaları gerekmektedir. Bu yatırım ancak eğitim-öğretim sürecinin bilgi çağının gereklerine göre işlemesiyle mümkün olabilecektir.

Eğitimde inovasyonun amacı, daha kaliteli bir eğitim yaratmak, günceli yakalayan ve yaratıcı düşünebilen bireyler yetiştirmek, eğitim sürecini daha etkili ve hedef odaklı hale getirmek olarak tanımlanabilir. Yaratıcılık ve özgüvene dayanmayan baskıcı eğitim sisteminde kökten değişiklik yapılmadan, ulusal inovasyonun gerektirdiği beyinleri yetiştirmek çok zor olacaktır. Eğitim sisteminde bu yönlerle ilgili reform yapmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Eğer bu değişim yapılmaz ise ülkelerin inovasyon performanslarını belirlemede kullanılan Küresel İnovasyon Endeksi (KİE) raporundaki yerimiz daha da aşağılara inecektir. Ülkemizin Küresel İnovasyon Endeksindeki yeri, 2016 yılı raporuna göre 138 ülke içinde 42, 2017 yılında 43, 2015 yılında ise 141 ülke içinde 58, sıradadır.

2017 Ağustos ayında yayınlanan OECD'nin ‘İyi Yaşam’ Endeksi'nde ülkemiz, ortaöğretim ve üstü derecelerden mezun olanların işgücüne katılım oranlarına göre belirlenen ‘eğitim refahı’ kriterinde de 38 ülke arasında Meksika ile birlikte 0 puanla son sırada yer almıştır (OECD, 2017). Bu ve Küresel inovasyon endeksindeki yerimizle ilgili sonuçlar eğitim sistemimizle ilgili kaygı verici bir durumların işaretidir.

Artık, ülkemizde eğitim ve inovasyon ile ilgili olan kurumlar sürece ve sonuca yönelik uygulamaları hayata geçirmeli, özellikle Milli Eğitim Bakanlığı eğitimde inovasyonu nasıl oluştururum kaygısına düşüp, Küresel İnovasyon Endeksi (KİE) ve diğer raporlardaki ülkemizin yerine bakarak üzerinde bulunduğu yürüme bandında inmelidir.

KAYNAKÇA

- Aşkar, P. (2003). “Eğitimde Teknoloji Kullanımı”. 12. Eğitim Bilimleri Kongresi. 15-18 Ekim. Antalya
- CENGİZ, Emrah. Üniversite-sanayi işbirliği üzerine değerlendirmeler. Yükseköğretim Dergisi, 2014, 4. 1. 1-8.
- Cornell University, INSEAD ve WIPO (2013). The Global Innovation Index 2013: Local Dynamics of Innovation. Ithaca and Geneva: Fontainebleau.
- Cornell University, INSEAD ve WIPO (2014). The Global Innovation Index 2014: The Human Factor in Innovation. Ithaca and Geneva: Fontainebleau.
- Cornell University, INSEAD ve WIPO (2015). The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development. Ithaca and Geneva: Fontainebleau.
- Cornell University, INSEAD ve WIPO (2016). The Global Innovation Index 2016: Winning With Global Innovation. Ithaca and Geneva: Fontainebleau.
- Çağlar, E. (2011) “Vasatın Resmini Yapabilir misin, Abidin”. TEPAV.İstanbul.
- Doğa Kolejleri. (2009) Strateji Geliştirme Merkezi: “Bir Süreç İnovasyonu”. URL:http://www.dogakoleji.com/inovasyon/icerik.asp?icerik_id=974
- Dulupcu. M.A (2005) “Teknokent Nedir. <http://w3.sdu.edu.tr/duyuru/2005/teknokentler>
- DPT (1995) Yedinci Beşyillik Kalkınma Planı. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/> (28.08.2017 de ulaşılmıştır).
- Düzcan, S., E. Zencir, M. (2004). “Bilimsel Üretim ve Üniversite Tartışılırken Yanıtlanması Gereken Birkaç Soru”. Üniversite ve Toplum Dergisi. Cilt 4 Sayı 1.
- Elçi, Ş. (2005). “Eski Köye Yeni Adet Getirin”. Türkiye Yaratıcı Kalkınma Fikirleri Yarışması. Ankara.
- Elçi, Ş. (2007). “İnovasyon Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı”. Technopolis group. 2. Baskı. Ankara.
- Ersöz, F. (2011). Avrupa İnovasyon Göstergeleri (EIS) Işığında Türkiye'nin konumu. İTÜ Dergisi /b, 6 (1).
- European Year of Creativity and Innovation 2009-EUROPAN (Erişim, Ağustos, 2017)

- Griffith, Rachel vd. (2006). "Innovation and Productivity Across Four European Countries". Oxford Review of Economic Policy 22 (4). 483- 498.
- Gülbaş, S. Y. (2011). İnovasyon: Teknopark Modeli. Ankem Dergisi, 25, 139-145.
- Hancıoğlu, Y. (2016). Küresel İnovasyon Endeksini Oluşturan İnovasyon Girdi ve Çıktı Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Analizi İle İncelenmesi: OECD Örneği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- INSEAD (2007). The world's top Innovators, The World Business/INSEAD Global Innovation Index. France.
- INSEAD (2008). The Global Innovation Index 2008-2009. France: INSEAD.
- INSEAD (2009). The Global Innovation Index 2009-2010. France: INSEAD.
- INSEAD (2011). The Global Innovation Index 2011: Accelerating Growth and Development. Ithaca and Geneva. Fontainebleau.
- INSEAD ve WIPO (2012). The Global Innovation Index 2012: Stronger Innovation Linkages for Global Growth. Ithaca and Geneva: Fontainebleau.
- Kınıkoğlu, N.G. (2004). Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Ülkemizde Yenilikçiliğe (inovasyona) Engeller ve Teşvikler, Üniversitelerin ve Araştırma Birimlerinin Rolü.
- Krbec, D. (2003). "Institutional Framework Educational Inovatoons". Fifth International Conference on "Enterprise in Transition". 22-24 Mayıs. Hırvatistan.
- Mani S., (2001). Role of government in promoting innovation, an international comparative study, The Future of Innovation Studies Konferansı, Eindhoven University of Technology, Hollanda, 20-23 Eylül s. 3.17.
- MEB (2014). Etkinlikler, Projeler ve Yarışmalar. <http://www.meb.gov.tr/duyurular>
- MEB (2016) Pisa Raporları 2015-216-2017 yılları [pisa.meb.gov.tr/wp content/uploads](http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads).
- MEB (2016) 2016-2017 Eğitim ve Öğretim Yılında Organize Sanayi Bölgeleri Dışında Açılan/Açılacak Olan Özel Mesleki ve Teknik Okullarında Öğrenim Gören/Görececek Öğrenciler İçin Eğiti ve Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Tebliğ. resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/2016
- MEB (2017) Milli Eğitim Bakanlığı, Projeler Dairesi. Ankara.

- Odabaşı, H. F. (2007). Türkiye'deki Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümlerinin inovasyon gündemi. In VII. International Educational Technology Conference. Nicosia-North Cyprus: Near East University.
- OECD, (2017). <https://data.oecd.org/> (30.08. 2017 tarihinde ulaşılmıştır)
- OECD, (2017). [diken.com.tr/ turkiye-egitimde-refah-siralamasi/](http://diken.com.tr/turkiye-egitimde-refah-siralamasi/) 17.08.2017 tarihli yazı.
- Okay H. (2017) Helikopter Bakışı. <https://ww.dunya.com/2017> (19.08.2017 de ulaşılmıştır).
- Oktay, E; Kaynak, S. (2007) Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Bilgi Ekonomisi Girdi ve Çıktı Değişkenleri Arasındaki Kanonik İlişkinin Araştırılması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, 10.2.
- Özgenç, A., (2009) “İnovasyon Neden Önemli”, Capital İş ve Ekonomi Dergisi.
- Radikal Gazetesi (2013). Teknokent beş yılda on kat büyümeyi başardı. ODTÜ Bilim Üssü dünya ile yarışıyor. Ağustos. URL: www.radikal.com.tr/haber.php?haberno:228996
- Roberts R., (1998). Managing Innovation: The Pursuit of Competitive Advantage and The Design of Innovation Intense Environments, Research Policy, 27.
- Sagır, M. (2017) Innovational Leadership in School Management. Üniversite Park Bülten.
- Şenaras, A. E; Çetin, I. OECD Ülkelerinde Refahın Daha İyi Yaşam Endeksi İle Analizi. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 2016, 12.2.
- Sonmucid's Blog, (2017) Türkiye'deki Teknoparklar Listesi ve Özellikleri: <https://sonmucid.wordpress.com/2017/> (28.08.2017 de ulaşılmıştır).
- Webster (2017) <https://www.merriam-webster.com/dictionary/innovation> (28.08.2017 de ulaşılmıştır).
- TÜBİTAK (2017) Bu Benim Eserim ve Ortaokul Öğrencileri Araştırma Proje Yarışmaları www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/ortaokul_rehber_2017_0
- Yamaç, K. (2001). “Nedir Bu İnovasyon”. Üniversite ve Toplum Dergisi. Cilt 1. Sayı: 3.
- YÖK (2011) Pedagojik Formasyon Sertifika Programı Usul ve Esasları Yönetmeliği. Ankara.